

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ**

ATHENS UNIVERSITY
OF ECONOMICS
AND BUSINESS

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΚΤΙΚΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΡΩΝΤΕΣ ΚΑΙ
ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ**

Ονοματεπώνυμο: Θεόδωρος Σκαρβέλης

Αριθμός Μητρώου: 4180115

Επιβλέπων Καθηγητής: Σπύρος Μπλαβούκος

ΑΘΗΝΑ, Σεπτέμβριος 2022

Ευχαριστίες:

Με την περάτωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Καθηγητή Κο Σπύρο Μπλαβούκο που μου δίδαξε τα μαθήματα: Εισαγωγή στην Πολιτική και τις Διεθνείς Σχέσεις, Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Εξωτερικές Σχέσεις Ε.Ε. και για την εμπιστοσύνη και τις υποδείξεις του στην εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Θα ήθελα επίσης να απευθύνω τις ευχαριστίες μου στην οικογένεια μου, οι οποίοι στήριξαν τις σπουδές μου με διάφορους τρόπους, φροντίζοντας για την καλύτερη δυνατή μόρφωση μου.

Περίληψη:

Η παρούσα διπλωματική κάνει λόγο για τον αγώνα της Αρκτικής που συντελείται από τους ισχυρότερους διεθνείς δρώντες, δηλαδή την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Η.Π.Α., τον Καναδά, την Κίνα και την Ρωσία, αναλύοντας τις εκάστοτε στρατηγικές, ενώ συζητάει τις οικονομικές ευκαιρίες και γεωπολιτικές προεκτάσεις μίας μεταβαλλόμενης από την κλιματική αλλαγή Αρκτικής. Καταρχάς, παρουσιάζονται οι Αρκτικές οικονομικές δυνατότητες από την αξιοποίηση των πόρων, του τουρισμού και των νέων Θαλάσσιων Διαδρομών, λόγω της κλιματικής αλλαγής, κάνοντας αναφορά στο Αρκτικό Παράδοξο. Έπειτα, περιγράφεται το Αρκτικό Συμβούλιο αναδεικνύοντας τις ελλείψεις του και την συνεισφορά του στην Αρκτική Διακυβέρνηση. Στη συνέχεια, υπογραμμίζονται και συγκρίνονται οι επιμέρους Αρκτικές στρατηγικές των κύριων διεθνών δρώντων, καταλήγοντας στα καίρια θέματα του Μελλοντικού Βόρειου Πόλου τα οποία διαμορφώνονται από τα κοινά και διαπληκτιζόμενα συμφέροντα των Αρκτικών και μη Αρκτικών Δυνάμεων. Καταληκτικά, συμπεραίνεται ότι η Ρωσία είναι πρωτοπόρος στον αγώνα για την Αρκτική, ακολουθούμενη από την Κίνα, τον Καναδά, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τέλος τις Η.Π.Α., επίσης διαπιστώνεται η Παγκοσμιότητα της Αρκτικής.

Λέξεις-κλειδιά: Αρκτική, Αρκτικό Συμβούλιο, Ευρωπαϊκή Ένωση, Κλιματική Αλλαγή, Ρωσία

Abstract:

The present study covers the Scramble for the Arctic which is carried out by the most powerful international actors, namely the European Union, the USA, Canada, China and Russia, while analyzing the respective strategies, it discusses the economic opportunities and geopolitical implications of a climate-altered Arctic. First of all, the Arctic economic possibilities are presented from the perspectives of exploitation of resources, tourism and new Sea Routes, as a result of climate change, whilst a reference to the Arctic Paradox is being made. The Arctic Council is then described highlighting its shortcomings and its contribution to Arctic Governance. Furthermore, the individual Arctic strategies of the main international actors are underlined and compared, concluding with the key issues of the Future North Pole which are shaped by the shared and competing interests of the Arctic and non-Arctic Powers. Finally, it is concluded that Russia is leading the race for the Arctic, followed by China, Canada, the European Union and finally the USA, also the Universality of the Arctic is being recognized.

Keywords: Arctic, Arctic Council, European Union, Climate Change, Russia

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες:	1
Περίληψη:	2
Abstract:	3
Κατάλογος συντομογραφιών	6
Εισαγωγή	7
Κεφάλαιο 1: Η Μεταβαλλόμενη πραγματικότητα του Αρκτικού κύκλου	9
Κλιματική αλλαγή	10
Πόροι και Ενέργεια	12
Τουρισμός	15
Αρκτική Ναυσιπλοΐα	16
Αρκτικό Παράδοξο	19
Κεφάλαιο 2: Αρκτικό Συμβούλιο	20
Ιστορικό υπόβαθρο	20
Οργάνωση και Δομή του Αρκτικού Συμβουλίου	20
Προβλήματα του Αρκτικού Συμβουλίου	23
Συνεισφορά του Αρκτικού Συμβουλίου	24
Το Αρκτικό Συμβούλιο σε παύση	25
Κεφάλαιο 3: Διεθνείς Δρώντες	26
Ευρωπαϊκή Ένωση: Ψάχνοντας την Αρκτική της Ταυτότητα	26
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής: Σε αχαρτογράφητα Νερά	31
Καναδάς: Υπερήφανος Βορράς	35
Κίνα: Ένα κράτος κοντά στην Αρκτική	37
Ρωσική Ομοσπονδία: Από την Αρκτική με Αγάπη	40
Κεφάλαιο 4: Η Αρκτική στο Μέλλον	46
Παράδοξες «Συμμαχίες» και Αντιπαλότητες	46
Η Εξαίρεση της Αρκτικής	48
Ουκρανική κρίση, Ρωσική επιθετικότητα και Αρκτική	49

Το μέλλον του Αρκτικού Συμβουλίου	51
Γροιλανδία και Γεωπολιτικός Ανταγωνισμός	52
Συμπέρασμα	56
Βιβλιογραφία	58
Παράρτημα	63

Κατάλογος συντομογραφιών

Συντομογραφία	Επεξήγηση
AEPS	Arctic Environmental Protection Strategy
ANWR	Arctic National Wildlife Refuge
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
NSR	Northern Sea Route
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea
AOZ	Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
ΑΣ	Αρκτικό Συμβούλιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
Η.Π.Α.	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Μ.Κ.Ο.	Μη κυβερνητική οργάνωση
Ο.Η.Ε	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Εισαγωγή

Η Αρκτική είναι μία περιοχή η οποία έχει μαγνητίσει τα φώτα της δημοσιότητας λόγω της κλιματικής αλλαγής και το λιώσιμο των πάγων ιδίως την τελευταία δεκαετία. Το όνομα Αρκτική είναι Αρχαίο Ελληνικό και προέρχεται από τον αστερισμό της Βόρειας Άρκτου¹. Κατοικείται εδώ και χιλιάδες χρόνια από αυτόχθονες πληθυσμούς με πιο γνωστούς τους Ινουίτ και ο πρώτος Ευρωπαίος Αρκτικός εξερευνητής θεωρείται ο Πυθέας ο Μασσαλιώτης ο οποίος έφτασε στην Ισλανδία το 325 π.Χ. (Gosnell 2020). Ενώ, ο πληθυσμός υπολογίζεται περίπου στα 4 εκατομμύρια ανθρώπους, γεγονός που καθιστά την Αρκτική την πιο αραιοκατοικημένη περιοχή στον κόσμο. Είναι μία περιοχή πλούσια τόσο σε έμβιους πόρους (αλιεία, γούνες από θηλαστικά) όσο και σε μη έμβιους (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, ξυλεία, σπάνιες γαίες²). Παράλληλα, γίνεται ευκολότερη η διέλευση προγενέστερα παγωμένων θαλάσσιων διαδρόμων που θα αλλάξουν άρδην την διεθνή ναυσιπλοΐα.

Η υποχώρηση των πάγων έχει δημιουργήσει και θα συνεχίζει να δημιουργεί, όσο εντείνεται αυτό το φαινόμενο, ευκαιρίες και απειλές οι οποίες επηρεάζουν ολόκληρο τον πλανήτη. Στο πρόσφατο παρελθόν κατά την διάρκεια του Ψυχρού πολέμου στην Αρκτική επικρατούσε το παγωμένο παραπέτασμα (ice curtain) και ήταν ένα πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ των Η.Π.Α. και της Σοβιετικής Ένωσης αλλά ευτυχώς ποτέ δεν κλιμακώθηκε η αντιπαράθεση. Μέχρι πρότινος κυριαρχούσε ένα κλίμα συνεργασίας μεταξύ των κρατών της Αρκτικής (Καναδάς, Δανία, Η.Π.Α, Ρωσία, Φινλανδία, Νορβηγία, Ισλανδία και Σουηδία) στα πλαίσια του Αρκτικού Συμβουλίου. Ωστόσο, η ανανεωμένη Ρωσική επιθετικότητα με την εισβολή στην Ουκρανία αλλά και η ένταξη παραδοσιακά ουδέτερων χωρών (Σουηδία, Φινλανδία) στην Βορειοατλαντική Συμμαχία (NATO) φέρνουν κακούς οιωνούς για το μέλλον της Αρκτικής και αναμνήσεις Ψυχρού πολέμου. Επιπλέον, το ανανεωμένο ενδιαφέρον της Ε.Ε. μέσω της νέας Αρκτικής πολιτικής της (European Commission 2021) και ο αυτοπροσδιορισμός της Κίνας ως ημι-αρκτικό κράτος (near-arctic state) υποδηλώνει την γεωστρατηγική σημασία της περιοχής και αλλάζει τα γεωπολιτικά δεδομένα.

Είναι γεγονός ότι η Αρκτική αποτελεί ένα μέρος το οποίο δύσκολα ορίζεται, λόγω των πολλαπλών πολιτικών, περιβαλλοντικών, γεωγραφικών και πολιτισμικών απόψεων και προκαταλήψεων. Συνάμα οι ορισμοί μεταβάλλονται με το λιώσιμο των πάγων εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής αλλάζοντας τα φυσικά όρια. Η Αρκτική είναι συνώνυμη του Βορρά και του Βόριου Πόλου και κάθε χώρα την ορίζει διαφορετικά. Για αυτό το λόγο στα πλαίσια αυτής της εργασίας θα αναφέρονται ως Αρκτική τα εδάφη τα οποία βρίσκονται είτε εντός του Αρκτικού κύκλου είτε εντός των περιπολικών περιοχών της Αρκτικής όπως ορίζεται από την Αρκτική Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Arctic Human Development Report) του Αρκτικού Συμβουλίου (Arctic Council).

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι αφενός να αναδείξει την οικονομική και γεωπολιτική σημασία της Αρκτικής εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής και αφετέρου να επισημάνει τους κύριους διεθνείς δρώντες και πως αυτοί «αγωνίζονται» για τον μελλοντικό διαμοιρασμό της Αρκτικής στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος. Ακόμα, πάντοτε

¹ Άρκτος σημαίνει αρκούδα στα Αρχαία Ελληνικά και σήμερα ο αστερισμός ονομάζεται Ursa Major. (Dodds and Nuttall 2019)

² Μέταλλα τα οποία είναι σημαντικά λόγω της σπανιότητά τους και της χρήσης τους σε προϊόντα υψηλής τεχνολογίας, Vitalij K. Pecharsky, Britannica, available at <https://www.britannica.com/science/rare-earth-element>

με βάση την βιβλιογραφία θα παρουσιασθούν οι προκλήσεις που επιφυλάσσει το μέλλον για την Αρκτική.

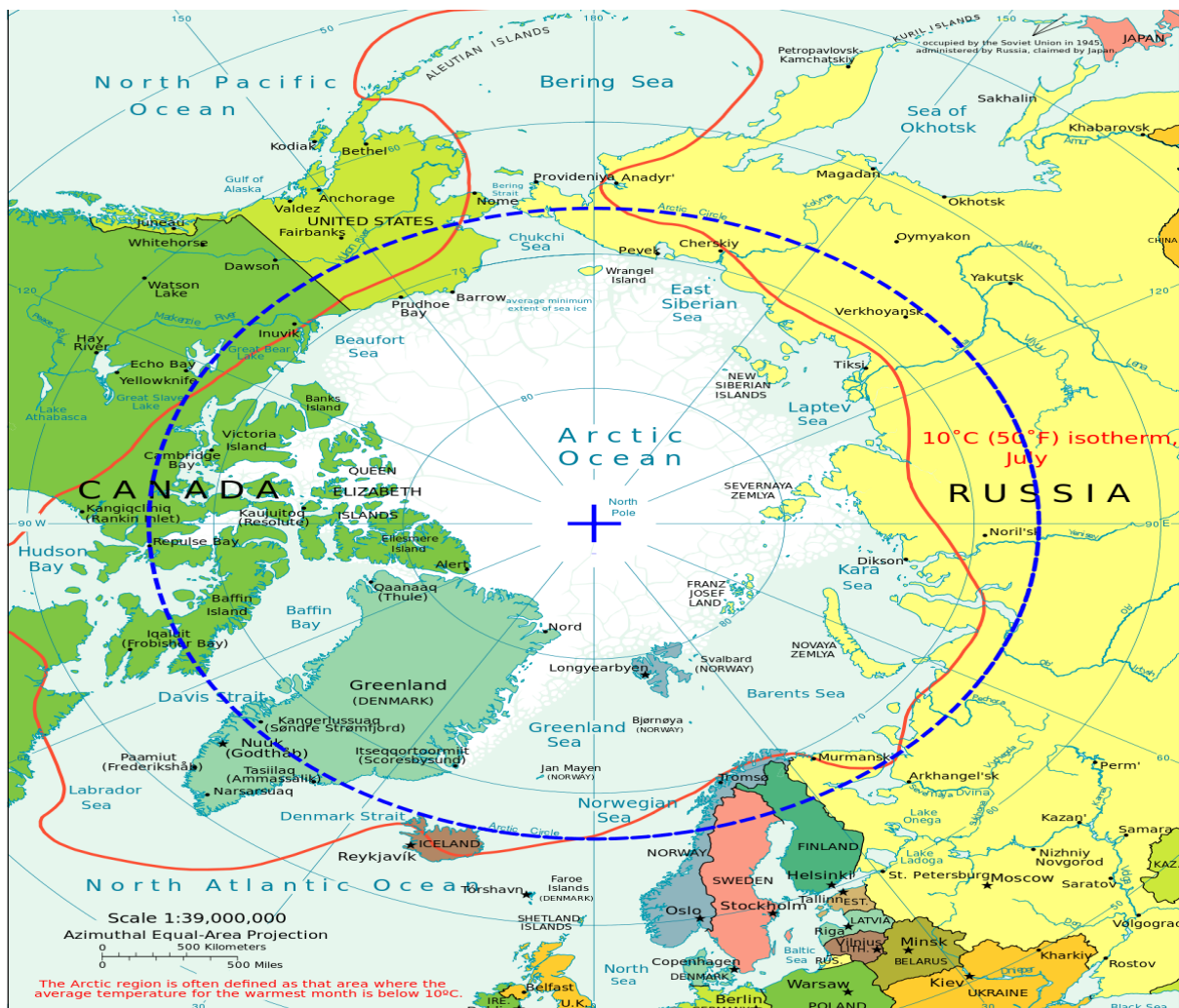
Η μεθοδολογία της έρευνας βασίζεται σε βιβλιογραφική ανασκόπηση υπό τη μορφή της δευτερογενούς ανάλυσης, αξιολόγησης και σύνθεσης της υπάρχουσας δημοσιευμένης βιβλιογραφίας. Τα δεδομένα αντλούνται κυρίως ηλεκτρονικά από ψηφιακά εγχειρίδια, ιστοσελίδες, βάσεις δεδομένων ιδρυματικών και θεματικών αποθετηρίων (Springer, Routledge, Palgrave Macmillan), διεθνών οργανισμών και φόρουμ (Αρκτικό Συμβούλιο, O.H.E.), Ευρωπαϊκών θεσμών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή) και ερευνητικών ινστιτούτων (Arctic Review, Arctic Portal). Η χρονική περίοδος που μελετάται είναι κυρίως από το 2010 και μετά, διότι από τότε αρχίζουν να λιώνουν οι πάγοι γρηγορότερα και να εκδίδονται εθνικές στρατηγικές.

Η διάρθρωση της διπλωματικής εργασίας χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, θα σημειωθεί η μεταβαλλόμενη πραγματικότητα του Αρκτικού κύκλου λόγω της υπερθέρμανσης του πλανήτη, οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι που δημιουργούνται. Το δεύτερο κεφάλαιο θα αφορά το Αρκτικό Συμβούλιο (ιστορία, διάρθρωση, στόχοι). Στο τρίτο κεφάλαιο δίνεται έμφαση στους γεωπολιτικούς παίκτες και τις στρατηγικές τους. Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στο μέλλον της Αρκτικής. Τέλος, θα συναχθεί ένα ολιστικό συμπέρασμα με βάση όλα όσα ειπώθηκαν.

Κεφάλαιο 1: Η Μεταβαλλόμενη πραγματικότητα του Αρκτικού κύκλου

Ο Αρκτικός κύκλος θεωρείται η παράλληλος γεωγραφικού πλάτους $66^{\circ} 33' 38''$ βόρεια του Ισημερινού και ο Ήλιος στις περιοχές εντός του κύκλου δεν δύει για τουλάχιστον μία ημέρα, ούτε ανατέλλει για τουλάχιστον είκοσι τέσσερις ώρες. Ωστόσο, ο Αρκτικός κύκλος δεν είναι μία σταθερή γραμμή όπως φαίνεται στους περισσότερους χάρτες, αλλά είναι μία παράλληλος με διαγώνιο κυκλικό μοτίβο ανάλογα την αξονική κλίση της γης η οποία μεταβάλλεται ετησίως δέκα μέτρα περίπου. Ο κύκλος αυτός περιλαμβάνει είκοσι εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα εδάφους, πάγου και θάλασσας. Εντός της νοητής γραμμής βρίσκεται ο Αρκτικός Ωκεανός και χερσαία εδάφη επτά Αρκτικών κρατών από τα συνολικά οκτώ: Καναδάς, Γροιλανδία (Δανία), Η.Π.Α., Ρωσία, Φινλανδία, Νορβηγία και Σουηδία. Η Ισλανδία βρίσκεται ακριβώς κάτω από την νοητή παράλληλο, εντούτοις θεωρείται χώρα που ανήκει στην Αρκτική περιοχή καθώς η μέση θερμοκρασία τον ζεστότερο μήνα του έτους είναι υπό τους δέκα βαθμούς Κελσίου (Αρκτική Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης) όπως φαίνεται στον χάρτη παρακάτω:

Χάρτης 1:Αρκτικός κύκλος και Αρκτικές περιοχές

Σημειώσεις:

- Μπλε διακεκομμένες γραμμές: όρια Αρκτικού κύκλου
- Κόκκινη γραμμή: Όρια Αρκτικών περιοχών, Αρκτική Έκθεση Ανθρώπινης Ανάπτυξης

Πηγή:

- CIA. *The World Factbook* [online]. Available at: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/oceans/arctic-ocean/> [Accessed at 8/7/2022]

Με βάση τον Αρκτικό κύκλο η Ρωσία και ο Καναδάς είναι οι μεγαλύτερες Αρκτικές χώρες και είναι αυτές που έχουν να κερδίσουν περισσότερο από την εκμετάλλευση της περιοχής. Σε αυτό το κεφάλαιο θα σημειωθούν οι ευκαιρίες και οι απειλές που υπάρχουν λόγω της κλιματικής αλλαγής στον τομέα της ενέργειας, των ορυκτών, του τουρισμού και του εμπορίου.

Κλιματική αλλαγή

Τα καλοκαίρια χωρίς πάγο³ στην Αρκτική θα είναι σίγουρα μία πραγματικότητα τον εικοστό πρώτο αιώνα (Conde and Iglesias 2017). Τόσο σοβαρή είναι πλέον η κατάσταση που οι Μεγάλες δυνάμεις και οι πολυεθνικές το γνωρίζουν. Η θερμοκρασία αυξάνεται σε διπλάσιο ρυθμό σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο⁴ και μελλοντικά θα αυξάνεται με ακόμα μεγαλύτερο ρυθμό. Από το 1979 μέχρι σήμερα φαίνεται από δορυφορικές λήψεις η υποχώρηση του μόνιμου πάγου στον Βόρειο Πόλο⁵. Η Γεωγραφία της Βόρειας περιφέρειας μεταβάλλεται, ενώ το λιώσιμο των παγετώνων εντείνει την αύξηση της θερμοκρασίας, διότι έτσι απελευθερώνεται διοξείδιο του άνθρακα και ταυτόχρονα απορροφάται λιγότερη ηλιακή ακτινοβολία από τον μειούμενο πάγο. Συνεπώς, έχει δημιουργηθεί ένας φαύλος κύκλος. Τα παραπάνω διευκολύνουν την εξόρυξη υδρογονανθράκων, ορυκτών, την διέλευση πλοίων και την άφιξη τουριστών. Παράλληλα, καταστρέφουν το οικοσύστημα όπου κατοικούν πάνω από είκοσι χιλιάδες διαφορετικά είδη πανίδας και χλωρίδας και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των αυτόχthonων πληθυσμών οι οποίοι τρέφονται από το κυνήγι και την αλιεία. Επίσης, το νερό που προκύπτει από την τήξη των πάγων κατευθύνεται προς τον Ισημερινό, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την άνοδο της στάθμης της θάλασσας και ακολούθως την βύθιση νησιών και παράκτιων εδαφών. Η βύθιση εδαφών με την πάροδο των χρόνων αρχικά θα προκαλέσει τεράστια ζητήματα ασφαλείας στον τομέα των τροφίμων, θα εξαναγκάσει εκατομμύρια ανθρώπους να μεταναστεύσουν⁶, προκαλώντας νέες προσφυγικές ροές και θα εξαφανίσει ΑΟΖ κρατών που βρίσκονται στην ζώνη του Ισημερινού δημιουργώντας τεράστια οικονομικά προβλήματα και θέματα ασφαλείας. Ο Ο.Η.Ε. θα αναγκαστεί από τις συνθήκες να αλλάξει το

³ Επίσημα θεωρείται χωρίς πάγο όταν ο πάγος έχει έκταση μικρότερη από ένα εκατομμύριο τετραγωνικά χιλιόμετρα. Για σύγκριση το 2018 ο θαλάσσιος πάγος εκτεινόταν σε 4,56 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα.

⁴ Regional fact sheet, Polar Regions, Διακυβερνητική Επιτροπή για την Αλλαγή του Κλίματος (IPCC) 2021

⁵ Βλέπε Παράρτημα 1

⁶ Υπολογίζεται ότι τον μεγαλύτερο αντίκτυπο από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας θα τον δεχτεί το δέλτα του Γάγγη στο σημερινό Μπαγκλαντές με πληθυσμό 164,7 εκατομμύρια. (Gomez de Agreda 2017)

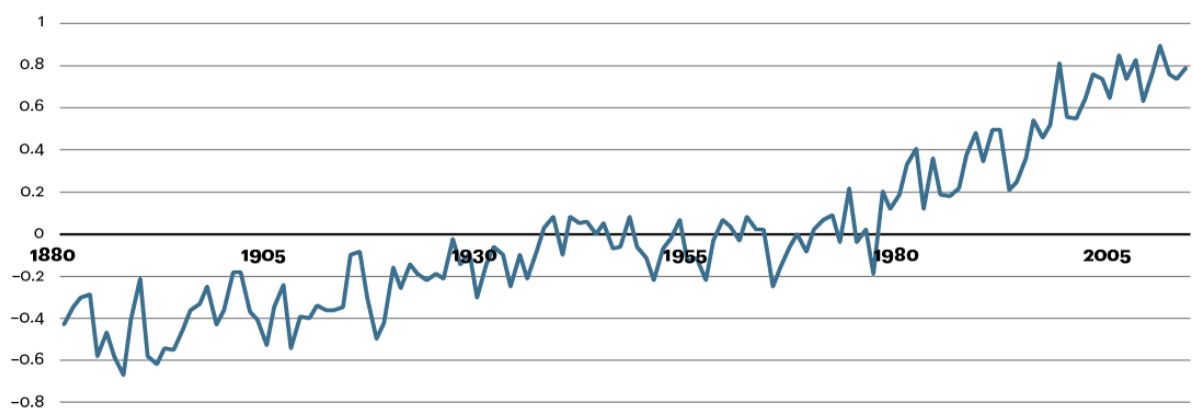
περιεχόμενο των άρθρων του. Οικονομολόγοι έχοντας χρησιμοποιήσει κλιματικά μοντέλα υπολογίζουν ότι οι ζημιές που θα προκύψουν από την μεταβαλλόμενη Αρκτική θα κοστίσει μέχρι και 130 τρισεκατομμύρια δολάρια τους επόμενους τρεις αιώνες. Εάν όμως η αύξηση της θερμοκρασίας δεν υπερβεί τους 1,5 βαθμούς Κελσίου το κόστος θα είναι λιγότερο από δέκα τρισεκατομμύρια δολάρια (Dodds and Nuttall 2019).

Διάγραμμα 1: Αυξομειώσεις της παγκόσμιας θερμοκρασίας σε βαθμούς Κελσίου από το 1880

Figure 1

Global temperatures have been increasing rapidly, especially within the past 30 years

Global surface air temperature anomaly
(degrees Celsius)

Note: Anomaly is plotted with respect to a base period between 1951 and 1980.

Sources: NASA Goddard Institute for Space Studies; A.T. Kearney analysis

Πηγή:

- Kearney. *The Future of the Arctic* [online]. Available at: <https://www.kenney.com/web/global-business-policy-council/article/-/insights/the-future-of-the-arctic> [Accessed at 28/7/2022]

Πόροι και Ενέργεια

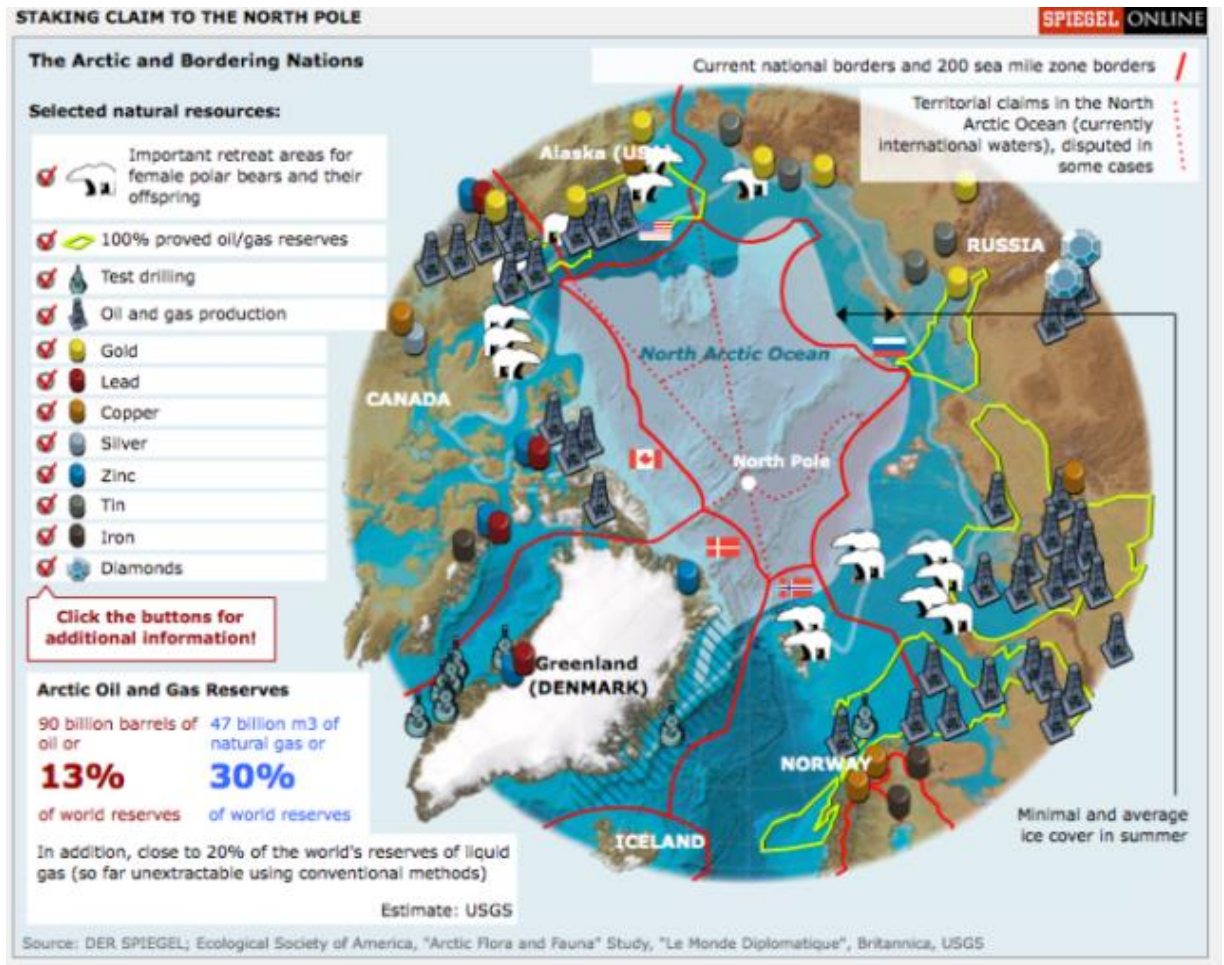
Ενώ οι πάγοι συνεχίζουν να λιώνουν με αμείωτο ρυθμό απειλώντας τα οικοσυστήματα του Αρκτικού πόλου, παρουσιάζεται ένα δυναμικό επιχειρησιακό κλίμα στην Αρκτική το οποίο είναι έτοιμο για περισσότερες επενδύσεις. Οι πάγοι φεύγουν και οι αγορές έρχονται. Είναι κοινός τόπος ότι η Αρκτική είναι πλούσια σε πόρους είτε αυτοί είναι πανίδα, αλιεία, υδρογονάνθρακες είτε ορυκτά μέταλλα, άλλωστε αυτό εξηγείται και από τον εξορυκτικό πυρετό που επικρατεί. Σύμφωνα με έρευνα της Γεωλογικής υπηρεσίας των Η.Π.Α. το 2008 στην περιοχή της Αρκτικής αποθηκεύεται το 13% όλου του ανεξερεύνητου πετρελαίου στον κόσμο, το 30% όλου του ανεξερεύνητου φυσικού αερίου και το 20% του παγκόσμιου αποθεματικού υδροποιημένου αερίου. Γεγονός το οποίο έχει οδηγήσει κάποιους να χαρακτηρίσουν τον αγώνα για τους πόρους του Βορρά, ως τον αγώνα για το τι έχει απομείνει στον πλανήτη (Klare 2012). Τα πορίσματα της συγκεκριμένης έρευνας έχουν χαρακτηριστεί από κάποιους εμπειρογνώμονες ως υπερβολικά, ενώ πιο σύγχρονες έρευνες προτείνουν ότι τα ποσοστά είναι μεγαλύτερα. Επίσης, τα περισσότερα από αυτά τα κοιτάσματα βρίσκονται σε υφαλοκρηπίδες. Η πρώτη χώρα η οποία άρχισε να εξορύσσει πετρέλαιο και φυσικό αέριο στην Αρκτική είναι η Ρωσία και θεωρείται ότι θα γίνει ο μεγαλύτερος παραγωγός υδροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) παγκοσμίως (Huebert 2017). Σήμερα η περισσότερη εξορυκτική δραστηριότητα υδρογονανθράκων παρατηρείται στα παράλια της Αλάσκας και της Δυτικής Σιβηρίας και υπεράκτια στις θάλασσες του Μποφόρ και του Μπάρεντς. Επιπλέον, έχουν πραγματοποιηθεί γεωτρήσεις οι οποίες έχουν εντοπίσει τεράστιες ποσότητες φυσικού αερίου στην Βόρεια Αλάσκα, στον Βόρειο Καναδά⁷, στην Δυτική Γροιλανδία και στην Χερσόνησο Γιαμάλ (Yamal) της Ρωσίας⁸. Εκτός από την εξόρυξη υδρογονανθράκων, πολύ σημαντική είναι και η εξόρυξη χρυσού κυρίως στην Αλάσκα και την Σιβηρία. Στην Ευρασιατική πλευρά έχουν βρεθεί και εξορύσσονται επίσης νικέλιο, χαλκός, γαιάνθρακας και διαμάντια. Ενώ στην Σουηδία υπάρχουν μεγάλα ορυχεία σιδήρου υψηλής ποιότητας. Παράλληλα, σημαντικές ποσότητες ουρανίου έχουν βρεθεί στην Σιβηρία και την Γροιλανδία. Αναφορικά με την Γροιλανδία πιστεύεται ότι κατέχει δύο εκατομμύρια μετρικούς τόνους σπάνιων γαιών, γεγονός το οποίο μπορεί να «σπάσει» το μονοπώλιο της Κίνας στις σπάνιες γαίες⁹ οι οποίες είναι απαραίτητες για προϊόντα υψηλής τεχνολογίας. Όσον αφορά την Φινλανδία η εξόρυξη μεταλλικών ορυκτών έχει αυξηθεί από πέντε εκατομμύρια τόνους σε σαράντα έξη εκατομμύρια τόνους (Kröger 2019). Τα παραπάνω παρουσιάζονται αναλυτικά στον ακόλουθο χάρτη:

⁷ Οι βόρειες επαρχίες του Καναδά υπολογίζεται ότι περιέχουν το 33% των εναπομεινάντων πηγών φυσικού αερίου και το 25% των εναπομεινάντων πηγών πετρελαίου του Καναδά. (Dodds and Nuttall 2019)

⁸ Η αξία των αποθεμάτων φυσικού αερίου και πετρελαίου της Ρωσίας στον Αρκτικό κύκλο υπολογίζεται σε 20 τρισεκατομμύρια δολάρια και στόχος της είναι το 'Αρκτικό' πετρέλαιο να αποτελεί το 30% της συνολικής παραγωγής από το 2050. (Dodds and Nuttall 2019)

⁹ Η Κίνα ελέγχει το 95% της παγκόσμιας αγοράς σπάνιων γαιών. (Dodds and Nuttall 2019)

Χάρτης 2: Πόροι και σύνορα στον Βόρειο Πόλο

Σημειώσεις:

- Οι κόκκινες συνεχόμενες γραμμές είναι τα όρια των ΑΟΖ και της επέκτασης σε 200 ναυτικά μίλια σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS)
- Οι κόκκινες διακεκομμένες γραμμές είναι οι αξιώσεις των Αρκτικών χωρών, όμως θεωρούνται διεθνή ύδατα.

Πηγή:

- Eurasian Geopolitics. *Arctic maps* [online]. Available at <https://eurasiangeopolitics.com/arctic-maps/> [Accessed at 9/7/2022]

Ένας ακόμη κλάδος ο οποίος συχνά παραβλέπεται είναι αυτός της ξυλείας, παρόλο που είναι πολύ σημαντικός για τις τοπικές οικονομίες όλων των Αρκτικών χωρών. Η Φινλανδία αποτελείται κατά 73% από δάση, η Σουηδία κατά 68% και η Ρωσία κατά 50%, δηλαδή είναι από τις μεγαλύτερες οικονομίες στην βιομηχανία του ξύλου (Hesseln 2019). Εξίσου σημαντικός πόρος είναι η αλιεία ιδίως για την επισιτιστική ασφάλεια της περιοχής καθώς αποτελεί την κύρια πηγή τροφίμων των κατοίκων της Αρκτικής. Ψαρεύονται ετησίως περίπου

2,5 εκατομμύρια τόνοι ψαριών τα οποία επιφέρουν σχεδόν δύο δισεκατομμύρια δολάρια το χρόνο. Μπορεί η αλιεία να μην προσφέρει μεγάλα ποσοστά του ΑΕΠ των Αρκτικών χωρών όπως τα ορυκτά μέταλλα, ωστόσο είναι απαραίτητη τόσο για τους τοπικούς ψαράδες όσο και για την τροφοδότηση της περιοχής. Αξίζει να σημειωθεί ότι έχουν δημιουργηθεί προστριβές μεταξύ των κρατών αναφορικά με τις αλιευτικές ζώνες, ενώ το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (World Wide Fund for Nature) κρούει τον κώδωνα του κινδύνου λόγω της υπεραλίευσης και της μετανάστευσης ψαριών Βορειότερα σε πιο παγωμένα νερά εξαιτίας της υπερθέρμανσης (WWF 2017).

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι έχουν μεταβληθεί και οι αξίες των πόρων στον Αρκτικό κύκλο. Τον προηγούμενο αιώνα οι πιο σημαντικοί πόροι ήταν η αλιεία και η ξυλεία, τις τελευταίες δύο δεκαετίες είναι τα ορυκτά και οι υδρογονάνθρακες. Σημειώνεται δηλαδή μία μετατόπιση από τον πρωτογενή στον δευτερογενή τομέα. Αυτό σημαίνει εκβιομηχάνιση της Αρκτικής γεγονός το οποίο παραμένει δύσκολο ,εξαιτίας των υψηλών εξόδων. Προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι προαναφερθείσες εξορύξεις χρειάστηκαν λιμάνια, δρόμοι, εξειδικευμένη τεχνολογία πάγου, παγοθραυστικά, αλυσίδες παραγωγής και εφοδιασμού. Εν ολίγοις, χρειάστηκαν και χρειάζονται τεράστια κεφάλαια και τεχνογνωσία για να συνεχιστούν οι εξορυκτικές δραστηριότητες. Όμως, για να είναι κερδοφόρες αυτές οι δραστηριότητες οι τιμές της ενέργειας πρέπει να είναι υψηλές, για αυτό τον λόγο παρατηρείται ενδιαφέρον για τα κοιτάσματα της Αρκτικής μόνο σε περιόδους ακριβής ενέργειας. Σε διαφορετική περίπτωση δεν συμφέρει οικονομικά (Kröger 2019). Οι μεγαλύτεροι επενδυτές είναι κρατικές εταιρείες όπως η Ρωσική Gazprom¹⁰, η Ρωσική Rosneft¹¹, η Νορβηγική Statoil στην Ρωσία και την Νορβηγία αντίστοιχα. Ωστόσο, αυτές οι εταιρείες δεν είναι 100% κρατικές ,απλώς το δημόσιο έχει το μεγαλύτερο μερίδιο και τα υπόλοιπα μερίδια ανήκουν σε ιδιωτικές εταιρείες. Στην Ευρασία οι μεγαλύτεροι επενδυτές είναι Κινεζικές εταιρείες. Από τους ιδιωτικούς επενδυτές ξεχωρίζουν η Αμερικανική ExxonMobil, η Ολλανδική Royal Dutch Shell, Η Γαλλική Total και η Ιταλική Eni (Krivorotov and Finger 2019).

Στον τομέα της ενέργειας γίνεται συχνά λόγος για την βιωσιμότητα των ενεργειακών πόρων. Οι υδρογονάνθρακες δεν είναι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, εντούτοις κάποιοι τους θεωρούν βιώσιμους για την περιοχή της Αρκτικής. Τους θεωρούν οικονομικά βιώσιμους όχι περιβαλλοντικά. Αν και χρησιμοποιούνται ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, κυρίως υδροηλεκτρική¹², γεωθερμική και αιολική. Στην Ισλανδία η παραγωγή γεωθερμικής ενέργειας αυξάνεται συνεχώς, όπως και η υδροηλεκτρική στην Γροιλανδία. Η Νορβηγία αν και παραγωγός πετρελαίου το μεγαλύτερο ποσοστό της ενέργειας που χρησιμοποιεί προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Επίσης, το Αρκτικό Συμβούλιο δίνει δάνεια και επιχορηγήσεις για την δημιουργία εγκαταστάσεων παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας.

¹⁰ εταιρία φυσικού αερίου.

¹¹ εταιρία πετρελαίου.

¹² Στην Αρκτική παράγονται πάνω από 80 Γιγαβάτ υδροηλεκτρικής ενέργειας. (ARCTIC MONITORING & ASSESSMENT PROGRAMME,AMAP)

Τουρισμός

Η Αρκτική θεωρείται από τους πιο δημοφιλείς και περιπετειώδεις ταξιδιωτικούς προορισμούς. Η υποχώρηση των πάγων έχει καταστήσει την προσέλκυση τουριστών ευκολότερη την τελευταία δεκαετία. Η τουριστική βιομηχανία της Αρκτικής προσφέρει παρατήρηση άγριων ζώων, παρατήρηση φυσικών φαινομένων (Βόρειο Σέλας), οικοτουρισμό, πολιτιστικό τουρισμό (διαμονή με αυτόχθονες) και την τελευταία ευκαιρία να δει κάποιος τα παγόβουνα που λιώνουν. Η ειρωνεία της υπόθεσης είναι ότι ο τουρισμός στον Αρκτικό κύκλο επιτείνει τα προβλήματα της μόλυνσης και της κλιματικής αλλαγής. Χωρίς αμφιβολία τα οικονομικά οφέλη είναι πολύ σημαντικά για τους κάτοικους της περιοχής και για τους ιθαγενείς. Ταυτόχρονα, εμπλέκονται παγκόσμιои «κολοσσοί» της τουριστικής βιομηχανίας, από αεροπορικές εταιρίες μέχρι τεράστιες ξενοδοχειακές μονάδες, γεγονός το οποίο τοποθετεί σε κίνδυνο τόσο την φύση όσο και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των αυτόχθονων. Οι πρωτοπόροι του Αρκτικού τουρισμού είναι η Αλάσκα, η Σουηδία και η Φινλανδία, κάθε μία από τις περιοχές αυτές δέχονται σχεδόν δύο εκατομμύρια τουρίστες ετησίως (Maher et al. 2014). Ενώ η Ρωσία αν και της ανήκει η μισή Αρκτική δέχεται περίπου μισό εκατομμύριο τουρίστες¹³. Επίσης, η Καναδέζικη Αρκτική προσελκύει και αυτή περίπου μισό εκατομμύριο τουρίστες. Η χώρα που παρατηρεί δραματική αύξηση επισκεπτών είναι η Ισλανδία, σε τέτοιο βαθμό που βρίσκονται σε κίνδυνο τα φυσικά τοπία της, το 2016 καταγράφηκαν πάνω από 8,8 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις. Το πιο δημοφιλές μέσο ταξιδιού είναι τα τουριστικά πλοία και οι κρουαζιέρες, ενώ μπορεί κάποιος να ταξιδέψει με αεροπλάνο είτε με αυτοκίνητο μέσω δρόμων. Οι πιο εύκολα προσβάσιμες Αρκτικές περιοχές είναι αυτές των Ευρωπαϊκών χωρών, επειδή έχουν τις καλύτερες υποδομές.

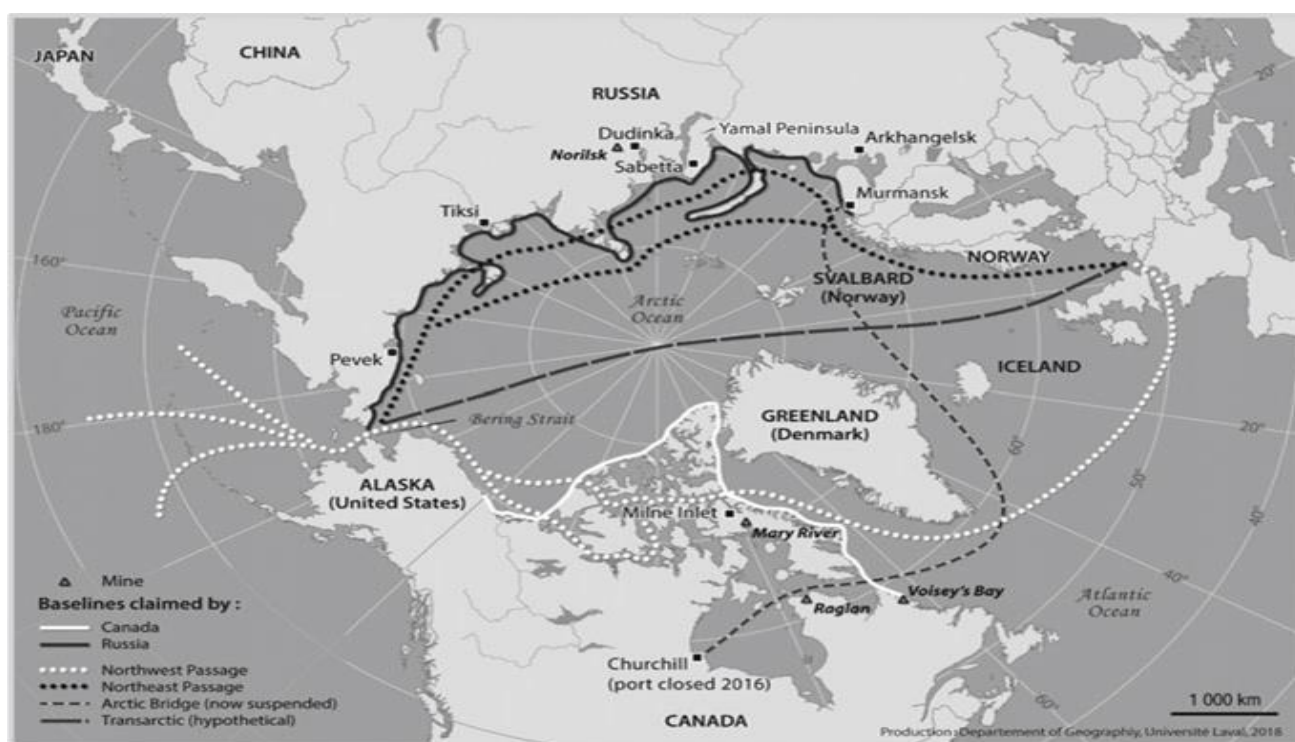
Παράλληλα, περιβαλλοντικές Μ.Κ.Ο. καλούν να μειωθεί ο αριθμός των τουριστών καθώς η μεταφορά τους στις απόκρημνες Αρκτικές περιφέρειες επιταχύνει το λιώσιμο των πάγων, διαταράσσει τις τοπικές τροφικές αλυσίδες και υποχρεώνει τους ντόπιους να προσαρμόσουν την ζωή τους στα μέτρα του μαζικού τουρισμού. Αξιοσημείωτο είναι ότι η τουριστική απασχόληση δεν προσφέρει ετήσια εργασία αλλά είναι εποχιακή, δημιουργώντας προβλήματα στις τοπικές αγορές εργασίας και ελλείμματα εργατικών χεριών τις τουριστικές περιόδους. Εκτός των άλλων επιβαρύνεται και ο τομέας της ενέργειας καθώς όταν η θερμοκρασία είναι μείον 30 βαθμοί Κελσίου ο τουρίστας διαμένει στο δωμάτιο του με θερμοκρασία 30 βαθμοί Κελσίου. Λόγω των παραπάνω χρειάζονται επείγοντως βιώσιμα συστήματα ενέργειας και διαχείρισης των αποβλήτων (Veijola and Strauss-Mazzullo 2019).

¹³ Πολλές περιοχές της Ρωσικής Αρκτικής είναι στρατιωτικές ζώνες ή βιομηχανικά εργοτάξια, οπότε απαγορεύεται η είσοδος και είναι απαραίτητη η έκδοση visas (Veijola and Strauss-Mazzullo 2019).

Αρκτική Ναυσιπλοΐα

Υπό το πρίσμα της κλιματικής αλλαγής, η περίοδος ναυσιπλοΐας¹⁴ στον Αρκτικό κύκλο έχει αυξηθεί και εκτιμάται ότι θα επιμηκυνθεί περισσότερο. Η υποχώρηση του θαλάσσιου πάγου έχει δημιουργήσει σενάρια ταχύτατης επέκτασης των Αρκτικών ναυτικών εμπορικών διαδρόμων. Η αθρόα ανάπτυξη αυτών των διαδρόμων δεν οφείλεται μόνο στην υπερθέρμανση αλλά και στο γεγονός ότι μειώνονται οι αποστάσεις, με αποτέλεσμα γρηγορότερες μεταφορές. Οι σημαντικότερες διαδρομές είναι δύο, το Βορειοδυτικό πέρασμα μέσω του Καναδά και το Βορειοανατολικό Πέρασμα μέσω της Ρωσίας το οποίο ονομάζεται συχνότερα στην βιβλιογραφία ως η Βόρεια Θαλάσσια Οδός (Northern Sea Route, NSR). Επίσης, υπήρχε η διαδρομή της Αρκτικής Γέφυρας η οποία συνέδεε το Ρωσικό λιμάνι Murmansk¹⁵ με το Καναδικό λιμάνι Churchill μέχρι το 2016 όταν το δεύτερο λιμάνι έκλεισε. Ακόμα, πιθανώς στο μέλλον να χρησιμοποιηθεί και η Δια-Αρκτική οδός η οποία υποθετικά διασχίζει το μέσο του Αρκτικού ωκεανού και περνάει ακριβώς πάνω από τον Βόρειο Πόλο, ωστόσο αυτή η διαδρομή αποτελείται από πάγο όλο τον χρόνο μέχρι στιγμής. Οι περιοχές που διαπερνούν την συγκεκριμένη οδό θεωρούνται διεθνή ύδατα σύμφωνα με την UNCLOS, παρόλο που όλα τα παράλια αρκτικά κράτη έχουν αξιώσει υφαλοκρηπίδες στον Αρκτικό ωκεανό¹⁶. Όλες οι διαδρομές παρουσιάζονται στον ακόλουθο χάρτη:

Χάρτης 3: Αρκτικές θαλάσσιες Οδοί

¹⁴ Τα πλοία τα οποία ταξιδεύουν στον Αρκτικό κύκλο πρέπει να πληρούν τις προδιαγραφές του Πολικού Κώδικα του Διεθνή Οργανισμού Ναυσιπλοΐας για λόγους ασφαλείας και προστασίας του περιβάλλοντος (Gosnell 2020).

¹⁵ Το Murmansk είναι το μεγαλύτερο λιμάνι στον Αρκτικό κύκλο (Lasserre 2019).

¹⁶ Βλέπε Παράρτημα 3

Πηγή: Lasserre, F., 2019. Arctic Shipping: ‘A Contrasted Expansion of a Largely Destinal Market’. In Finger, M. & Heininen, L., Ed. *The Global Arctic Handbook*. Cham: Springer, p.85.

Προκειμένου να υλοποιηθεί η Δια-Αρκτική οδός, θα πρέπει να λιώσουν όλοι οι πάγοι στην Αρκτική, το οποίο είναι το χειρότερο σενάριο σχετικά με την αντιμετώπιση της υπερθέρμανσης. Η Κίνα ενδιαφέρεται περισσότερο για την συγκεκριμένη οδό, διότι πρώτον το 50% του ΑΕΠ της εξαρτάται από τις ναυτικές μεταφορές και δεύτερον δεν εξαρτάται από την Ρωσία ή τον Καναδά αφού παρακάμπτει τα άλλα δύο περάσματα (Iglesias Berlanga 2017).

Αναφορικά με το Βορειοδυτικό Πέρασμα, το οποίο ξεκινάει από τον Βερίγγειο πορθμό και καταλήγει στον Ατλαντικό ωκεανό μέσω των φιόρδ του Καναδά, λέγεται ότι θα ανταγωνίζεται την διώρυγα του Παναμά¹⁷ μελλοντικά. Στην παρούσα φάση η μεταφορές αν και παρουσιάζουν αυξανόμενη τάση την τελευταία δεκαετία είναι περιορισμένες:

Πίνακας 1 : Αριθμός ταξιδιών στην Καναδική Αρκτική

Έτη	Αριθμός ταξιδιών στην Καναδική Αρκτική (πλοίων)
2005	121
2006	135
2007	181
2008	209
2009	185
2010	257
2011	317
2012	314
2013	349
2014	301
2015	315
2016	347
2017	416

Πηγή: Lasserre, F., 2019. Arctic Shipping: ‘A Contrasted Expansion of a Largely Destinal Market’. In Finger, M. & Heininen, L., Ed. *The Global Arctic Handbook*. Cham: Springer, p.91.

Τα περισσότερα από αυτά τα πλοία ακολουθούν διαδρομές προορισμού, δηλαδή ο Καναδάς είναι ο προορισμός τους και δεν μεταφέρουν εμπορεύματα στην Ευρώπη. Αυτά τα πλοία παρέχουν υπηρεσίες στις τοπικές κοινωνίες, επί το πλείστον είναι τουριστικά ή μεταφέρουν

¹⁷ Είναι η δεύτερη σε ναυτιλιακή σπουδαιότητα διώρυγα από την άποψη των θαλασσίων μεταφορών στον κόσμο, μετά τη Διώρυγα Σουέζ.

τους φυσικούς πόρους της περιοχής. Υπογραμμίζεται ότι η Βορειοδυτική οδός είναι η πιο υπανάπτυκτη όσον αφορά τις υποδομές.

Στον Ευρωπαϊκό Αρκτικό χώρο οι θαλάσσιες μεταφορές στην Γροιλανδία και την Ισλανδία έχουν λιγότερο εμπορικό χαρακτήρα. Η κίνηση που παρατηρείται οφείλεται κυρίως στο τουρισμό ο οποίος έχει αυξηθεί δραματικά όπως τονίστηκε στην προηγούμενη ενότητα.

Η πιο διαδεδομένη οδός είναι η Βορειοανατολική και διοικείται από την Διοίκηση της Βόρειας Θαλάσσιας Οδού (NSRA) η οποία ιδρύθηκε το 1932. Είχε έντονη δραστηριότητα την Σοβιετική εποχή. Την δεκαετία του 80' μεταφέρονταν περίπου 6,6 εκατομμύρια τόνοι εμπορευμάτων ετησίως, ενώ το 1987 είχαν πραγματοποιηθεί 1306 δρομολόγια (Gosnell 2020), όμως με την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 το σύστημα μεταφορών κατέρρευσε. Η Βόρεια Θαλάσσια Οδός μειώνει τον χρόνο μεταφοράς περίπου 12 με 15 ημέρες σε σχέση με την διαδρομή μέσω της Διώρυγας του Σουέζ, καθώς η απόσταση μεταξύ Ανατολικής Ασίας και Βόρειας Ευρώπης στην πρώτη διαδρομή είναι 6500 ναυτικά μίλια ενώ στην δεύτερη είναι 11200 ναυτικά μίλια. Τα τελευταία 8 έτη σημειώνεται αύξηση των μεταφερόμενων εμπορευμάτων:

Πίνακας 2: Κυκλοφορία στην Βόρεια Θαλάσσια Οδό

Έτη	NSR, χωρητικότητα διέλευσης, μετρικοί τόνοι	NSR, συνολική χωρητικότητα διέλευσης, μετρικοί τόνοι
2010	111,00	2,085,000
2011	820,79	3,225,000
2012	1,261,545	3,750,000
2013	1,176 454	3,914,000
2014	274,10	3,982,000
2015	39,59	5,432,000
2016	214,51	6,060,000
2017	194,36	9,737,000

Πηγή: Lasserre, F., 2019. Arctic Shipping: 'A Contrasted Expansion of a Largely Destinalional Market'. In Finger, M. & Heininen, L., Ed. *The Global Arctic Handbook*. Cham: Springer, p.96.

Οι προσδοκίες για τους προαναφερθείς δρόμους είναι τεράστιες, πληθαίνουν συνεχώς οι έρευνες (κυρίως ασιατικής προέλευσης) που τονίζουν ότι η ετήσια αύξηση της NSR θα είναι 6,5% και ότι μέχρι το 2030 θα περνάει το ένα τέταρτο του Παγκόσμιου εμπορίου από εκεί (Koranyi 2013). Ο πρόεδρος της Ρωσίας Βλαντίμιρ Πούτιν έχει ανακοινώσει ότι στόχος είναι να κυκλοφορήσουν 80 εκατομμύρια τόνοι εμπορευμάτων μέσω της Βόρειας Οδού από το 2024 ,ενώ το 2017 μεταφέρθηκαν 9,74 εκατομμύρια τόνοι και το 2018 20 εκατομμύρια τόνοι (Gosnell 2020). Οι στόχοι που έχουν τεθεί και οι προσδοκίες είναι τουλάχιστον υπερφιλόδοξες, διότι δεν πληρούν όλα τα πλοία τις απαραίτητες προδιαγραφές του Πολικού Κώδικα του Διεθνή Οργανισμού Ναυσιπλοΐας οι οποίες κοστίζουν σημαντικά. Ταυτόχρονα, ο καιρός γίνεται ομιχλώδης και πιο επικίνδυνος με καταιγίδες λόγω του περιορισμού των πάγων. Χρειάζονται ακόμα περισσότερες επενδύσεις για υποδομές και η Ρωσία επιβάλλει στα διερχόμενα πλοία να πληρώνουν το δασμολόγιο για την διέλευση και την συνοδεία Ρωσικών

παγοθραυστικών. Η κινητήρια δύναμη τόνωσης της κυκλοφορίας από τους Αρκτικούς δρόμους είναι οικονομικοί και στρατιωτικοί λόγοι. Για παράδειγμα, οι κυρώσεις της Δύσης με στόχο την Ρωσία διευκολύνουν την αύξηση κυκλοφορίας της Βόρειας Οδού. Έτσι, μπορεί μελλοντικές κυρώσεις στην Κίνα να την υποχρεώσουν να χρησιμοποιήσει περισσότερο την Αρκτική εναλλακτική. Συμπληρωματικά, η πειρατεία που επικρατεί στον κόλπο του Άντεν από Σομαλούς πειρατές διαταράσσει τις μεταφορές μέσω της διώρυγας του Σουέζ, καθιστώντας έτσι την Βόρεια Θαλάσσια Οδό μία ασφαλή εναλλακτική. Τέλος, η στρατικοποίηση που συντελείται την τελευταία δεκαετία τόσο από το ΝΑΤΟ όσο και από την Ρωσία μεγεθύνουν την γεωπολιτική σημασία των θαλάσσιων περασμάτων.

Αρκτικό Παράδοξο

Τα τεράστια κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που έχουν βρεθεί στην Αρκτική έχουν δημιουργήσει ηθικά ερωτήματα σχετικά με την αξιοποίηση τους. Πολλοί διερωτώνται πως γίνεται να εξορύσσονται υδρογονάνθρακες στην Αρκτική, ενώ καταβάλλονται προσπάθειες να περιορισθεί η παγκόσμια μέση θέρμανση του πλανήτη στους δύο βαθμούς Κελσίου. Τονίζεται ότι όσο πιο γρήγορα χρησιμοποιούνται ορυκτά καύσιμα, τόσο πιο γρήγορα γίνονται διαθέσιμα νέες πηγές τέτοιων καυσίμων. Ύστερα η κατανάλωση τους επιταχύνει την κλιματική αλλαγή και το λιώσιμο των πάγων. Τα παραπάνω αποτελούν το Αρκτικό παράδοξο (Palosaari 2019). Οι απόψεις δίστανται, κάποιοι τάσσονται υπέρ της απεριόριστης εκμετάλλευσης των ορυκτών πηγών υπερασπίζοντας τα δικαιώματα των τοπικών πληθυσμών και των ιθαγενών να ωφεληθούν από τον ορυκτό πλούτο και να αναπτυχθούν οικονομικά. Επιπλέον, θεωρούν ότι δεν φέρουν καμία ευθύνη αναφορικά με την μετρίαση των επιπτώσεων της υπερθέρμανσης, διότι αυτή προκαλείται περισσότερο στον υπόλοιπο κόσμο. Από την άλλη πλευρά, υπογραμμίζονται οι περιβαλλοντικές συνέπειες της ορυκτής ενέργειας και η οικουμενικότητα της Αρκτικής καθώς το λιώσιμο των πάγων δημιουργεί πολλές αρνητικές εξωτερικότητες στην παγκόσμια οικονομία και το περιβάλλον. Παρόλες τις λογομαχίες μεταξύ κρατών, διεθνών οργανισμών και πολυεθνικών η πραγματικότητα προσανατολίζεται ότι μελλοντικά η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Αρκτικής θα συνεχιστεί. Γεγονός, το οποίο έχει οδηγήσει κάποιους να κάνουν λόγο για βιώσιμη εξόρυξη, επειδή αν και υπάρχουν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας χρειάζονται οι υδρογονάνθρακες για την περίοδο μετάβασης στην «καθαρή» ενέργεια.

Εξίσου σημαντικό είναι το θέμα σχετικά με την περιφερειοποίηση ενάντια στην παγκοσμιοποίηση το οποίο απαντάται στην διαχείριση των θαλάσσιων διαδρόμων αλλά και τις εξωτερικότητες από την εκμετάλλευση της Αρκτικής. Ο Ο.Η.Ε. πιστεύει ότι χρειάζεται παγκόσμια συνεννόηση, κοινή χάραξη πολιτικής και με μη Αρκτικά κράτη, ενώ κράτη με σημαντικά συμφέροντα στην περιοχή όπως η Ρωσία διαφωνούν και τάσσονται υπέρ της εθνικής κυριαρχίας. Σαν εναλλακτική προτείνεται η περιφερειοποίηση με διακυβερνητικούς οργανισμούς οι οποίοι επικεντρώνονται σε έναν συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο. Στην περίπτωση της Αρκτικής υπάρχει το Αρκτικό Συμβούλιο το οποίο αναλύεται στο επόμενο κεφάλαιο.

Κεφάλαιο 2: Αρκτικό Συμβούλιο

Η αυξανόμενη οικονομική και γεωπολιτική αξία της Αρκτικής έχει επιστήσει το ενδιαφέρον τόσο Αρκτικών όσο και μη Αρκτικών χωρών. Όλοι έχουν στόχο να επηρεάσουν την μεταβαλλόμενη πραγματικότητα και να αλλάξουν το status quo προς το συμφέρον τους. Σημειώνονται διαφορετικές απόψεις σχετικά με το μέλλον της περιοχής. Κάποιοι επιθυμούν την Αρκτική terra nullius, δηλαδή γη η οποία δεν ανήκει σε κανέναν. Ενώ, οι παράκτιες χώρες οι οποίες είναι γνωστές ως Αρκτικές 5 (Ρωσία, Νορβηγία, Η.Π.Α., Καναδάς, Δανία) επιθυμούν κρατική κυριαρχία στον Αρκτικό κύκλο. Όλα τα Αρκτικά κράτη όμως θεωρούν το Αρκτικό Συμβούλιο ως το σπουδαιότερο διεθνές φόρουμ για συντονισμό, συνεργασία και εποικοδομητικό διάλογο αναφορικά με τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες της Αρκτικής (Rottem 2020).

Ιστορικό υπόβαθρο

Η συνεργασία στην Αρκτική ήταν ανύπαρκτη εξαιτίας του Ψυχρού Πολέμου και το κλίμα στρατιωτικού ανταγωνισμού που επικρατούσε. Την δεκαετία του 80', με την θέρμανση του πλανήτη, παρατηρήθηκε και θέρμανση στις σχέσεις μεταξύ των Αρκτικών χωρών. Το 1987 ο πρώην γενικός γραμματέας της Σοβιετικής Ένωσης Μιχαήλ Γκορμπατσώφ στην ομιλία του στο Μούρμανσκ κάνει λόγο για την μετατροπή της Αρκτικής σε μία «ζώνη ειρήνης» και του Βόρειου Πόλου σε «πόλο ειρήνης». Δύο χρόνια αργότερα, το 1989 συναντηθήκαν όλα τα Αρκτικά κράτη για την προστασία του Αρκτικού περιβάλλοντος στην Φινλανδία. Το ερευνητικό σχέδιο ονομάστηκε στρατηγική για την προστασία του περιβάλλοντος της Αρκτικής (Arctic Environmental Protection Strategy, AEPS), δημιουργήθηκαν ομάδες εργασίας και έλαβαν μέρος οργανισμοί γηγενών πληθυσμών καθώς και μη Αρκτικά κράτη. Το 1991 το AEPS ιδρύθηκε επισημά. Το 1996 η Διακήρυξη της Οτάβα επίσημα ίδρυσε το Αρκτικό Συμβούλιο ως ένα διεθνές φόρουμ το οποίο προωθεί την συνεργασία και τον συντονισμό μεταξύ των Αρκτικών χωρών με την συμμετοχή των ιθαγενών ομάδων της Αρκτικής. Ο Καναδάς επιθυμούσε το φόρουμ να συζητάει και θέματα ασφαλείας κάτι το οποίο οι Η.Π.Α. αρνήθηκαν, ενώ συγχρόνως δεν επιθυμούσαν το Αρκτικό Συμβούλιο να είναι οργανισμός. Το 1996 το ΑΣ διενεργούσε 30 μελέτες και η διεθνής κοινότητα αδιαφορούσε για την περιοχή. 20 χρόνια αργότερα οι μελέτες είναι περίπου 100 και η διεθνής κοινότητα έχει στρέψει το ενδιαφέρον της στην Αρκτική.

Οργάνωση και Δομή του Αρκτικού Συμβουλίου

Το Αρκτικό Συμβούλιο είναι ένα διεθνές διακυβερνητικό φόρουμ, δεν είναι διεθνής οργανισμός όπως λανθασμένα συχνά θεωρείται και δεν έχει νομική προσωπικότητα. Τα μέλη

του ΑΣ είναι οι 8 Αρκτικές χώρες: Καναδάς, Δανία, Φινλανδία, Ισλανδία, Νορβηγία, Ρωσία, Σουηδία, Η.Π.Α. . Παράλληλα, συμμετέχουν μόνιμα 6 ομάδες οι οποίες αντιπροσωπεύουν τους αυτόχθονες ιθαγενείς της Αρκτικής. Επιπλέον, στο ΑΣ συμμετέχουν πολλοί διεθνείς διακυβερνητικοί και υπερεθνικοί οργανισμοί, Μ.Κ.Ο. και μη Αρκτικά κράτη με το ρόλο του παρατηρητή. Όπως φαίνεται στον χάρτη παρακάτω:

Χάρτης 4: Μέλη, μόνιμοι συμμετέχοντες και παρατηρητές Αρκτικού Συμβουλίου

Arctic Council: Members, Permanent Participants and Observers

The Arctic Council consists of the eight Arctic States. Indigenous peoples' organizations have been granted permanent participants status in the Arctic Council. The permanent participants have full consultation rights in connection with the Council's negotiations and decisions. Observer status in the Arctic Council is open to non-Arctic states, inter-governmental and inter-parliamentary organizations and non-governmental organizations.

■ Member states ■ Observer countries

Observer organizations

Intergovernmental and inter-parliamentary organizations observers:

- International Council for the Exploration of the Sea (ICES)
- International Federation of Red Cross & Red Crescent Societies (IFRC)
- International Maritime Organization (IMO)
- International Union for the Conservation of Nature (IUCN)
- Nordic Council of Ministers (NCM)
- Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO)
- North Atlantic Marine Mammal Commission (NAMMCO)
- OSPAR Commission
- Standing Committee of the Parliamentarians of the Arctic Region (SCPAR)
- United Nations Development Programme (UNDP)
- United Nations Environment Programme (UNEP)
- World Meteorological Organization (WMO)
- West Nordic Council (WNC)

Non-governmental organizations observers:

- Advisory Committee on Protection of the Sea (ACOPS)
- Arctic Institute of North America (AINA)
- Association of World Reindeer Herders (AWRH)
- Circumpolar Conservation Union (CCU)
- International Arctic Science Committee (IASC)
- International Arctic Social Sciences Association (IASA)
- International Union for Circumpolar Health (IUCH)
- International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA)
- Northern Forum (NF)
- Oceana
- University of the Arctic (UArctic)
- World Wide Fund for Nature, Arctic Programme (WWF)

Permanent participants

Aleut International Association (AIA)

Gwich'in Council International (GCI)

Arctic Athabaskan Council (AAC)

Inuit Circumpolar Council (ICC)

Saami Council (SC)

Russian Association of Indigenous Peoples of the North (RAIPON)

Source: <http://www.arctic-council.org>. Graphic: Ketill Berger, filmform.no

Σημειώσεις:

- Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι αναγνωρισμένος παρατηρητής αλλά είναι de facto παρατηρητής, πρακτικά δεν έχει καμία διαφορά με τους υπόλοιπους παρατηρητές, επειδή συμμετέχει στο έργο του ΑΣ χωρίς να χρειάζεται πρόσκληση. Αρχικά, ο Καναδάς δεν είχε δεχτεί την ΕΕ, διότι η δεύτερη είχε απαγορεύσει τα προϊόντα φώκιας, και αργότερα η Ρωσία δεν την δεχόταν λόγω των κυρώσεων που επιβλήθηκαν για την προσάρτηση της Κριμαίας (Graczyk and Rottem 2020).
- Η επιθυμία απόκτησης στάτους παρατηρητή από δυνάμεις όπως η Κίνα, η ΕΕ και το Ηνωμένο Βασίλειο καταδεικνύει την σημαντικότητα που προσδίδουν τα ενδιαφερόμενα μέλη στο ΑΣ.

- Προκειμένου να λάβει ένας οργανισμός ή κράτος το καθεστώς του παρατηρητή πρέπει να αναγνωρίζει την κρατική κυριαρχία των κρατών μελών του ΑΣ, την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας και να υποστηρίζει τους ιθαγενείς της Αρκτικής.

Πηγή:

- WWF. *WHY ARE WE CONCERNED ABOUT ARCTIC GOVERNANCE?* [online]. Available at <https://www.arcticwwf.org/our-priorities/governance/> [Accessed at 19/7/2022]

Το καταστατικό αναφέρει ότι οι αποφάσεις του φόρουμ και των ομάδων εργασίας χρειάζονται ομοφωνία όλων των κρατών μελών. Επίσημα, προτάσεις σχετικά με νέες μελέτες μπορούν να πραγματοποιήσουν μόνο τα κράτη μέλη και οι μόνιμοι συμμετέχοντες. Η προεδρία αλλάζει χέρια κάθε 2 χρόνια μεταξύ των κ-μ. Το 2013 άρχισε να λειτουργεί η Γραμματεία του φόρουμ στην πόλη Τρόμσο της Νορβηγίας και έχει καθήκοντα διοίκησης και επικοινωνίας.

Τα κυριότερα όργανα του ΑΣ είναι: η υπουργική συνεδρίαση, οι ανώτεροι αξιωματούχοι της Αρκτικής (Senior Arctic Officials, SAOs) και οι ομάδες εργασίας. Καταρχάς, η υπουργική συνεδρίαση αποτελεί την υψηλότερη βαθμίδα λήψης αποφάσεων και λαμβάνει μέρος κάθε δύο χρόνια. Τα πρώτα χρόνια του φόρουμ συμμετείχαν αξιωματούχοι από τα κ-μ, ενώ την τελευταία δεκαετία επισκέπτονται την συνεδρίαση και υπουργοί εξωτερικών των Η.Π.Α. και της Ρωσίας αυξάνοντας το πολιτικό βάρος του ΑΣ. Ο ρόλος που διαδραματίζει το συγκεκριμένο όργανο είναι περισσότερο συμβολικός. Σε αυτές τις συνεδριάσεις τα κράτη μέλη γνωστοποιούν τις θέσεις τους αναφορικά με το φόρουμ και το κράτος που έχει την προεδρία παρουσιάζει τις φιλοδοξίες του και κατευθύνει την προσοχή σε θέματα και πρότζεκτ τα οποία το ενδιαφέρουν. Στη συνέχεια, εντοπίζεται το επίπεδο των κυβερνητικών αξιωματούχων γνωστοί ως SAOs οι οποίοι λειτουργούν ως σύνδεσμος μεταξύ του υπουργικού συνεδρίου και των ομάδων εργασίας, ισορροπώντας μεταξύ πολιτικής και επιστήμης. Συνεδριάζουν τουλάχιστον δύο φορές το χρόνο, κάθε κράτος αντιπροσωπεύεται από έναν SAO ο οποίος προέρχεται συνήθως από τους διπλωματικούς κύκλους. Η επίσημη αρμοδιότητά τους είναι να επιβλέπουν και να κατευθύνουν τις δραστηριότητες του φόρουμ με βάση όσα αποφασίζονται στο υπουργικό συνέδριο. Ωστόσο, το πιο σημαντικό κομμάτι του ΑΣ είναι οι ομάδες εργασίας, όπου διεξάγονται διακρατικές επιστημονικές μελέτες προκειμένου να ερευνηθούν οι Αρκτικές προκλήσεις. Σε αυτές τις ομάδες μετέχουν οι παρατηρητές και οι μόνιμοι συμμετέχοντες. Οι μελέτες που διεξάγονται επαφίονται πολλά διαφορετικά θέματα, από την μέτρηση των επιπέδων διοξειδίου του άνθρακα στην Αρκτική μέχρι προτάσεις για την βελτίωση της ναυσιπλοΐας. Το ΑΣ αποτελείται από 6 ομάδες εργασίας: Arctic Contaminants Action Program (ACAP), Arctic Monitoring and Assessment Program (AMAP), Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF), Emergency Prevention Preparedness and Response (EPPR), Protection of the Arctic Marine Environment (PAME), Sustainable Development Working Group (SDWG) και συνιστούν την κινητήρια δύναμη του φόρουμ. Κάθε μία από τις ομάδες εξειδικεύεται σε συγκεκριμένα θέματα, στελεχώνονται από κυβερνητικούς διοικητές και μέλη της επιστημονικής κοινότητας. Δέχονται εντολές από τα προηγούμενα δύο σώματα και οι αποφάσεις λαμβάνονται με κοινή συναίνεση (consensus). Επίσης, σημειώνεται η αυξανόμενη χρήση ειδικών ομάδων εργασίας (Task Forces) από τα υπουργικά συνέδρια, τα οποία είναι

προσωρινά και αποτελούνται από εμπειρογνώμονες διαφορετικών ομάδων εργασίας και εκπροσώπους των κρατών μελών για συγκεκριμένα θέματα, όπως η οικονομική συνεργασία.

Αξίζει να τονιστεί ότι η χρηματοδότηση για τις έρευνες και την λειτουργία του ΑΣ παρέχεται από τα κράτη μέλη σε εθελοντική βάση. Οπότε, οι ομάδες εργασίας αναζητούν χρηματοδότηση από διάφορες πηγές όπως οι δωρεές, διότι τα κράτη μέλη χρηματοδοτούν τα πρότζεκτ ανάλογα με τα συμφέροντά τους.

Προβλήματα του Αρκτικού Συμβουλίου

Το πιο φανερό πρόβλημα με το ΑΣ είναι οι αλληλεπικαλυπτόμενες δεσμεύσεις των ομάδων εργασίας. Αρχικά, όλες επικεντρώνονται σε ναυτικά ή θαλάσσια θέματα και πως επηρεάζει η κλιματική αλλαγή την Αρκτική. Γεγονός το οποίο έχει προκαλέσει συζητήσεις σχετικά με την χρησιμότητα τόσο πολλών ομάδων καθώς και τον συντονισμό εντός του φόρουμ. Τα παραπάνω εντείνονται από την παρουσία των ειδικών ομάδων (Task Forces), επειδή καταπατούν τις αρμοδιότητες των ομάδων εργασίας και συμβάλλουν στην έλλειψη συνεργασίας. Επιπροσθέτως, η επικοινωνία μεταξύ του πολιτικού και του επιστημονικού κλάδου παρουσιάζει ελαττώματα. Οι ομάδες εργασίας είχαν ένα ευέλικτο πεδίο έρευνας χωρίς πολλές πολιτικές παρεμβάσεις. Η ίδρυση όμως των ειδικών ομάδων ξεκαθαρίζει τις οδηγίες του υπουργικού συνεδρίου. Παράλληλα, όσον αφορά τις ενώσεις των ιθαγενών δεν αντιπροσωπεύονται όλες το ίδιο και δεν έχουν όλες ίση επιρροή. Κάποιες όπως αυτή των Σάμι έχει σημαντικούς πόρους με τους οποίους συμβάλει στο έργο του φόρουμ, ενώ άλλες παραμερίζονται καθώς δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα, για παράδειγμα οι Ρωσικοί συνεταιρισμοί ιθαγενών. Το ΑΣ δεν έχει ένα κοινό ταμείο για την χρηματοδότηση των μελετών, οπότε εξαρτάται άμεσα από τα κράτη μέλη. Επίσης, οι παρατηρητές έχουν περιορισμένη επιρροή ειδικά σε επίπεδο SAOs και υπουργικής συνεδρίασης. Ο κυριότερος ρόλος τους είναι να προτείνουν ιδέες και απόψεις σχετικά με τις μελέτες του φόρουμ. Οι παρατηρητές είχαν υπέρμετρες προσδοκίες για την θέση τους στο ΑΣ. Αυτό σε συνδυασμό με την ανησυχία των κρατών μελών ότι θα χάσουν την ισχύ τους, οδήγησε σε εκνευρισμό και έλλειψη ενδιαφέροντος εκ μέρους των παρατηρητών. Ακόμη, εντοπίζεται ανταγωνισμός μεταξύ των Αρκτικών¹⁸ και της Φινλανδίας, Σουηδίας και Ισλανδίας. Οι πρώτες επιθυμούν να μονοπωλήσουν την Αρκτική μεταξύ τους και να αποκλείσουν τις υπόλοιπες. Απεναντίας, οι υπόλοιπες Αρκτικές χώρες επιθυμούν την εγκαθίδρυση ζωνών προστασίας στην Αρκτική, όπου θα απαγορεύεται η οικονομική εκμετάλλευση και θα θεωρούνται προστατευόμενες περιβαλλοντικές περιοχές.

¹⁸ Παραλιακές Αρκτικές χώρες με ΑΟΖ στον Αρκτικό Ωκεανό.

Συνεισφορά του Αρκτικού Συμβουλίου

Παρά τα όποια προβλήματα το έργο που έχει επιτελέσει το Αρκτικό Συμβούλιο είναι ύψιστης σημασίας για την συνεργασία και έμμεσα για την ασφάλεια της Αρκτικής αν και δεν ασχολείται με θέματα ασφαλείας το φόρουμ. Το δίκτυο επιστημόνων, κρατών και οργανισμών που έχει δημιουργηθεί συμβάλει στην σταθερότητα της περιοχής, δίνοντας έμφαση στα κοινά συμφέροντα, δημιουργώντας κοινή βάση δεδομένων για την κατανόηση της Αρκτικής και αποτελώντας την πρώτη επιλογή για την αντιμετώπιση περιφερειακών απειλών.

Αν και οι αποφάσεις του ΑΣ δεν είναι νομικά δεσμευτικές, έχουν παραχθεί τρεις διεθνείς νομικά δεσμευτικές συμφωνίες υπό την αιγίδα του Συμβουλίου. Η πρώτη συμφωνία επετεύχθη το 2011 με την βοήθεια της ομάδας εργασίας AMAP, ήταν μία συμφωνία συνεργασίας για την αεροναυτική και θαλάσσια αναζήτηση και διάσωση στην Αρκτική γνωστή ως συμφωνία SAR (Arctic Council 2011). Η συγκεκριμένη συμφωνία προϋποθέτει συντονισμό και χρήση στρατιωτικών δυνατοτήτων, διότι πραγματοποιούνται κοινές ασκήσεις για διάσωση και αναζήτηση. Η δεύτερη συμφωνία υπογράφηκε το 2013 και αφορά τη συνεργασία για την ετοιμότητα και την αντιμετώπιση της ρύπανσης από πετρελαιοκηλίδες στην Αρκτική (Arctic Council 2013). Το WWF έχει επικρίνει αυτή την συμφωνία, διότι δεν ξεκαθαρίζει την τεχνολογία και τους πόρους που πρέπει να έχει το κράτος για την αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων. Η τρίτη συμφωνία για την ενίσχυση της διεθνούς επιστημονικής συνεργασίας της Αρκτικής υπογράφηκε το 2017. Στόχος της είναι η ευκολότερη πρόσβαση των επιστημόνων των Αρκτικών χωρών στον εξοπλισμό, τα δεδομένα, τις ερευνητικές υποδομές και τις επιστημονικές εγκαταστάσεις των Αρκτικών περιοχών¹⁹ για την προώθηση της εκπαίδευσης και της επιστημονικής κατάρτισης. Οι προαναφερθείσες συμφωνίες παρόλο που είναι νομικά δεσμευτικές, δεν δημιούργησαν κάποιο θεσμό για την επίβλεψη και την τήρηση των συμφωνηθέντων, ούτε συγκρότησαν ένα κοινό ταμείο, η χρηματοδότηση παραμένει στην διακριτική ευχέρεια των κρατών.

Συμπληρωματικά, αξίζει να τονιστεί ότι το φόρουμ είχε επιδείξει αντοχή και ελαστικότητα το 2014 μετά την προσάρτηση της Κριμαίας από την Ρωσία. Παρόλο που ο Καναδάς και οι Η.Π.Α. δεν έλαβαν μέρος σε μία σύνοδο στην Μόσχα το 2014²⁰ και την ψύχρανση των σχέσεων μεταξύ της Ρωσίας και των υπόλοιπων Αρκτικών χωρών, το ΑΣ συνέχισε να λειτουργεί. Αυτό αποδεικνύει ότι οι καθιερωμένες διαδικασίες και δομές του ΑΣ συμβάλουν στην σταθερότητα της περιοχής, βασιζόμενες στην αμοιβαία αντίληψη που έχει δημιουργηθεί από την κοινή γνώση που παράγεται.

¹⁹ Βλέπε παράρτημα 4

²⁰ Το συγκεκριμένο γεγονός οδήγησε στην απουσία του Ρώσου Υπουργού Εξωτερικών Σεργκέι Λαβρόφ από την υπουργική συνεδρίαση του Καναδά το 2015.

Το Αρκτικό Συμβούλιο σε παύση

Δυστυχώς, με την εκ νέου εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022 καταγράφηκε διάχυση της αποσταθεροποίησης και ρήξης των σχέσεων και στην Αρκτική, κάτι το οποίο δεν είχε πραγματοποιηθεί το 2014. Με κοινή δήλωση του Καναδά, της Δανίας, της Ισλανδίας, της Φινλανδίας, της Σουηδίας, της Νορβηγίας και των Η.Π.Α. μέσω του Στέιτ Ντιπάρτμεντ στις 3 Μαρτίου του 2022 ενημέρωσαν ότι: «Οι βασικές αρχές της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας, που βασίζονται στο διεθνές δίκαιο, έχουν εδώ και καιρό στηρίζουν τις εργασίες του Αρκτικού Συμβουλίου, ενός φόρουμ στο οποίο προεδρεύει επί του παρόντος η Ρωσία. Υπό το φως της κατάφωρης παραβίασης αυτών των αρχών από τη Ρωσία, οι εκπρόσωποί μας δεν θα ταξιδέψουν στη Ρωσία για συνεδριάσεις του Αρκτικού Συμβουλίου. Επιπλέον, τα κράτη μας διακόπτουν προσωρινά τη συμμετοχή σε όλες τις συνεδριάσεις του Συμβουλίου και των επικουρικών του οργάνων, εν αναμονή της εξέτασης των απαραίτητων όρων που μπορούν να μας επιτρέψουν να συνεχίσουμε το σημαντικό έργο του Συμβουλίου ενόψει των τρεχουσών συνθηκών» (United States Department of State 2022). Το μποϊκοτάρισμα του ΑΣ πρακτικά ακυρώνει την θεωρία ότι η Αρκτική ήταν η εξαίρεση και δεν επηρεαζόταν από την «Realpolitik». Η παύση λειτουργίας είναι επιβλαβής για όλα τα κράτη και ακόμα περισσότερο για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Από την μία, η Ρωσία χάνει την δυνατότητα άσκησης ήπιας ισχύος στα πλαίσια του ΑΣ και το τελευταίο μέρος όπου μπορούσε να συνεργαστεί σε διεθνές επίπεδο, ενώ παρέμενε ανεπηρέαστο το διεθνές της στάτους. Από την άλλη, η περιφερειακή σταθερότητα κλονίζεται, διότι οι παραδοσιακά ουδέτερες χώρες της Σκανδιναβίας (Φινλανδία, Σουηδία) έγιναν μέλη του ΝΑΤΟ²¹ και αυξάνεται η στρατικοποίηση αμοιβαία. Η Ρωσία έχει προχωρήσει σε ανακαίνιση πολλών στρατιωτικών βάσεων από την Σοβιετική εποχή στην Αρκτική. Επιπλέον, ο Βόρειος Ναυτικός στόλος ο οποίος βρίσκεται στην Θάλασσα Μπάρεντς είναι ο μεγαλύτερος της Ρωσίας. Το ΝΑΤΟ με την σειρά του πραγματοποίησε το 2022 την άσκηση “Cold Response”, την μεγαλύτερη στρατιωτική άσκηση στην Αρκτική από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου με συμμετοχή περίπου 30.000 στρατιωτών από 27 διαφορετικές χώρες προσομοιώνοντας σενάριο χερσαίας, εναέριας και θαλάσσιας επίθεσης στον Βόρειο Πόλο. Τα παραπάνω σηματοδοτούν την επιστροφή της Γεωπολιτικής στην Αρκτική και την πιθανότητα εμφάνισης συγκρούσεων. Για αυτό τον λόγο στο ακόλουθο κεφάλαιο θα υπογραμμιστούν οι στρατηγικές των κύριων διεθνών δρώντων του Βόρειου Πόλου.

²¹ Η Φινλανδία και η Σουηδία εισήλθαν στο ΝΑΤΟ διπλασιάζοντας τα σύνορα μεταξύ της συμμαχίας και της Ρωσίας. Με αποτέλεσμα, το ΝΑΤΟ να έχει γίνει ήδη η κυρίαρχη στρατιωτική δύναμη στην Βαλτική Θάλασσα.

Κεφάλαιο 3: Διεθνείς Δρώντες

Αδιαμφισβήτητα το status quo του Αρκτικού κύκλου μεταβάλλεται τόσο σε φυσικό επίπεδο, όσο σε πολιτικοοικονομικό επίπεδο. Οι κύριοι διεθνείς δρώντες οι οποίοι θα καθορίσουν το μέλλον ολόκληρης της περιοχής είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι Η.Π.Α., ο Καναδάς, η Κίνα και η Ρωσία. Αρχικά, η ΕΕ αποτελεί «παίκτη κλειδί» στην Αρκτική λόγω της οικονομικής²² και ήπιας ισχύος της, ενώ τρία κράτη μέλη της είναι Αρκτικά κράτη (Φινλανδία, Δανία και Σουηδία). Ακόμη, άλλες δύο Αρκτικές χώρες, η Νορβηγία και η Ισλανδία ανήκουν στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο²³ (EOX). Άρα πέντε από τις συνολικά οχτώ Αρκτικές χώρες ανήκουν στην σφαίρα επιρροής της ΕΕ. Η επόμενη καθοριστική Υπερδύναμη είναι οι Η.Π.Α., αφού είναι η μεγαλύτερη στρατιωτική και οικονομική δύναμη παγκοσμίως (Global Fire Power 2022) και κατέχει την Αλάσκα. Ακόμα, μία όχι και τόσο αναγνωρισμένη δύναμη διεθνώς, ο Καναδάς σίγουρα θα διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο στην μεταβαλλόμενη Αρκτική, διότι κατέχει το 40% των εδαφών της Αρκτικής από τα οποία διέρχεται η Βορειοδυτική διαδρομή ναυσιπλοΐας που ενώνει την Βερίγγειο Θάλασσα με τον Ατλαντικό Ωκεανό. Στην συνέχεια η Κίνα, η τρίτη μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη και η δεύτερη οικονομία στον κόσμο, εμφανίζεται όλο και περισσότερο στην βιβλιογραφία ως μία αναδύομενη Αρκτική δύναμη κυρίως εξαιτίας του Πολικού δρόμου του Μεταξιού (Polar Silk Road) στα πλαίσια της Πρωτοβουλίας μιας Ζώνης και ενός Δρόμου (One Belt One Road Initiative). Τελευταία, αλλά εξίσου σημαντική η Ρωσία αποτελεί την δεύτερη μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη διεθνώς (Global Fire Power 2022), κατέχει το 53% της Αρκτικής ακτογραμμής από όπου διέρχεται η Βορειοανατολική Θαλάσσια Οδός (NSR) με πληθυσμό 2 εκατομμυρίων (το 50% του συνολικού Αρκτικού πληθυσμού) και είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός φυσικών πόρων του Βόρειου Πόλου (Arctic Council 2021).

Ευρωπαϊκή Ένωση: Ψάχνοντας την Αρκτική της Ταυτότητα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σχεδόν μία δεκαετία προσπαθεί να διαμορφώσει μία κοινή και συνεκτική Αρκτική πολιτική, αναζητώντας την Βόρεια ταυτότητά της και προσεγγίζοντας ένα γεωπολιτικό ρόλο. Η ΕΕ έχει παρουσία στην Αρκτική γεωγραφικά μέσω των κρατών μελών της και στον Αρκτικό Ωκεανό έμμεσα μέσω του EOX. Επιπλέον, η ΕΕ έχει οικονομικό, περιβαλλοντικό και επιστημονικό αποτύπωμα στην περιοχή. Σχετικά με το οικονομικό αποτύπωμα, οι Ευρωπαϊκές αγορές της Ένωσης εισάγουν το 30% με 40% των ψαριών από τις Αρκτικές χώρες και το 24% προϊόντων πετρελαίου και φυσικού αερίου από τις Αρκτικές

²² Η ΕΕ είναι πρώτη παγκοσμίως στις εξαγωγές και εισαγωγές υπηρεσιών και αντίστοιχα δεύτερη στο εμπόριο αγαθών. Συγκεντρωτικά είναι η τρίτη μεγαλύτερη οικονομία σε ονομαστικούς όρους (Word Bank).

²³ «Η συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (EOX) εντάσσει την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία (χώρες EOX EZEΣ) στην εσωτερική αγορά της ΕΕ, εξασφαλίζοντας την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών, των προσώπων και των κεφαλαίων, καθώς και τις ενοποιημένες σχετικές πολιτικές (ανταγωνισμός, μεταφορές, ενέργεια, οικονομική και νομισματική συνεργασία)» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

βιομηχανίες²⁴. Η ενιαία αγορά καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της Ευρωπαϊκής Αρκτικής δημιουργώντας ισχυρές αλληλεξαρτήσεις στο Ευρώ-Αρκτικό εμπόριο εξασφαλίζοντας πρώτες ύλες, ενέργεια και επισιτισμό. Όσον αφορά το περιβαλλοντικό αποτύπωμα, το πιο σημαντικό θέμα για την Ένωση είναι οι επιδράσεις τις κλιματικής αλλαγής στην Ευρώπη οι οποίες απειλούν την ασφάλεια της και αντίστοιχα η ΕΕ με τους ρύπους που παράγει²⁵ απειλεί τον Αρκτικό κύκλο. Για αυτό τον λόγο χρηματοδοτεί το πρότζεκτ ‘Action on Black Carbon’, στόχος του οποίου είναι η μείωση χρήσης μαύρου άνθρακα. Αναφορικά με το επιστημονικό πεδίο, η ΕΕ χρηματοδοτεί την περιφερειακή ανάπτυξη και έρευνα. Έχουν μεταφερθεί πάνω από 200 εκατομμύρια ευρώ για έρευνα και καινοτομία στο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα ‘Horizon 2020’. Ενώ, η Γροιλανδία έχει δεχτεί 217 εκατομμύρια ευρώ στον τομέα της εκπαίδευσης την περίοδο 2014 – 2020. Παράλληλα, έχουν μεταφερθεί 1 δισεκατομμύριο ευρώ στα Αρκτικά εδάφη της Σουηδίας και της Φινλανδίας στα πλαίσια του προγράμματος συνοχής της ΕΕ (European Commission 2021). Σε επίπεδο ινστιτούτων για την Αρκτική τόσο της Ένωσης όσο και των κρατών μελών ξεχωριστά η ΕΕ πρωτοπορεί σε σχέση με τους υπόλοιπους Αρκτικούς Δρώντες.

Οι θεσμοί της ΕΕ εκδίδουν από το 2008 εκθέσεις οι οποίες διαμορφώνουν ένα κοινό τύπο για μία Αρκτική πολιτική. Αυτές εξηγούν γιατί πρέπει η ΕΕ να αποκτήσει πολιτικές για τον Βόρειο Πόλο, αναφέρουν τα πλεονεκτήματα της, και προωθούν την «Αρκτικότητα» της Ένωσης προσπαθώντας να νομιμοποιήσουν τις διεκδικήσεις της. Οι τελευταίες εκθέσεις παροτρύνουν να υιοθετηθεί μια πιο γεωπολιτική στάση, είναι πιο σαφείς με ξεκάθαρη επιθυμία χάραξης στρατηγικής. Εντούτοις, ακόμα δεν έχει εκδοθεί επίσημο νομικά δεσμευτικό έγγραφο καθορίζοντας τις αρχές της Ευρωπαϊκής στρατηγικής στην Αρκτική.

Πίνακας 3: Έγγραφα σταθμός της ΕΕ για την Αρκτική 2008-2017

2008	HR and Commission Paper on Climate Change and International Security EP Resolution on Arctic governance Commission Communication on The European Union and the Arctic region
2009	Council Conclusions on Arctic issues
2011	EP Resolution on A sustainable EU policy for the High North
2012	Commission and HR Joint Communication on Developing a European Union Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps
2014	EP Resolution on the EU strategy for the Arctic Council Conclusions on Developing a European Union Policy towards the Arctic Region
2016	Commission and HR Joint Communication on An integrated European Union policy for the Arctic Council Conclusions on the Arctic
2017	EP Resolution on An integrated EU policy for the Arctic

Σημειώσεις:

- Το τελευταίο έγγραφο που δημοσιεύθηκε ήταν το 2021 με τίτλο ‘A stronger EU engagement for a peaceful sustainable and prosperous Arctic’ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

²⁴ Η ΕΕ εισάγει το 87% του Αρκτικού Ρωσικού υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG). (European Commission 2021)

²⁵ Η ΕΕ παράγει το 10% των παγκόσμιων ρύπων διοξειδίου του άνθρακα. (European Commission 2021)

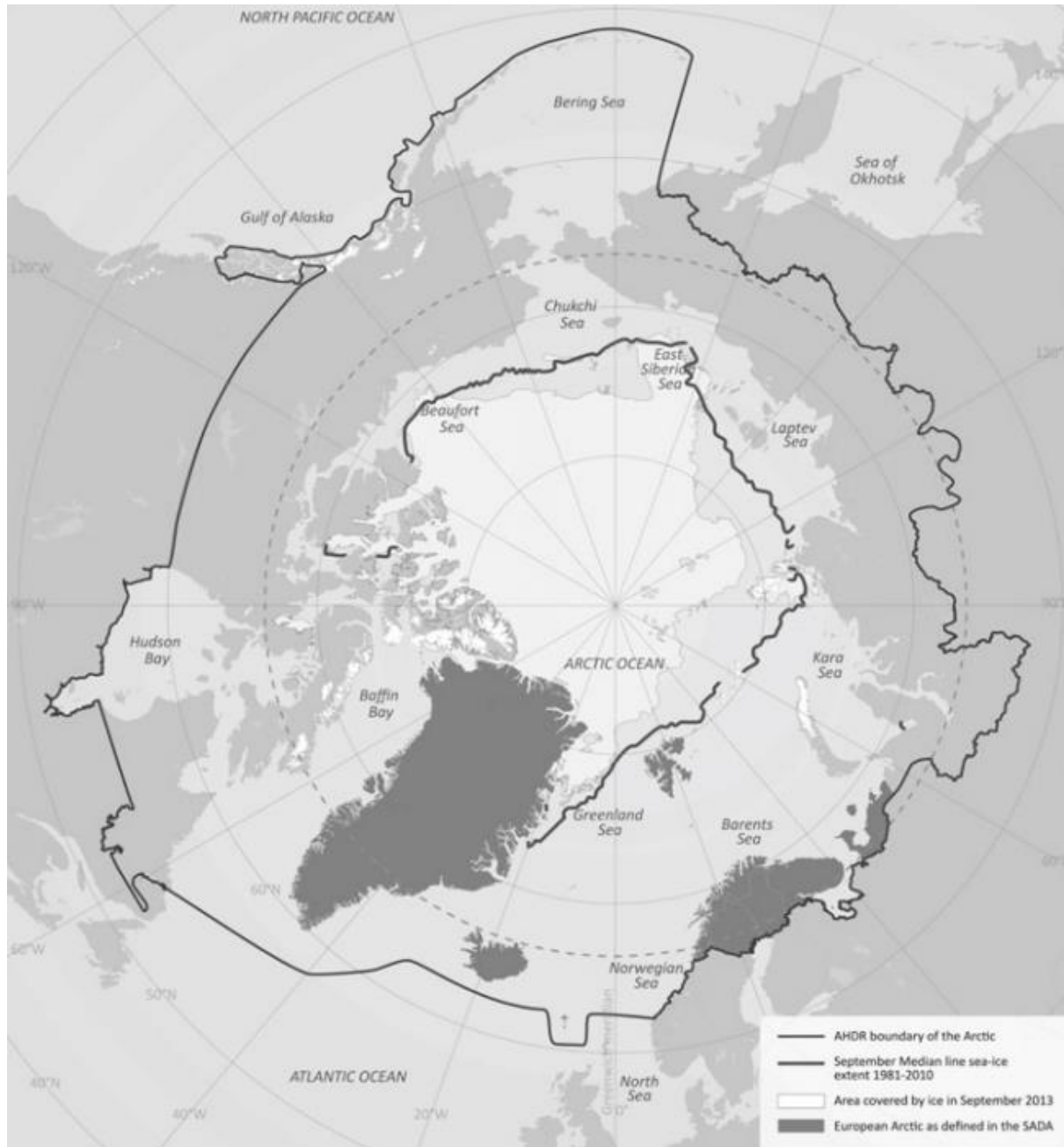
Πηγή:

- Raspotnik, A. and Stepień, A. (2020). 'The European Union and the Arctic: A Decade into Finding Its Arcticness'. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, p.139.

Το έγγραφο του ΕΚ του 2008 πραγματεύεται τους κινδύνους που εγκυμονούν από τις αλλαγές της Αρκτικής και ζητάει από την Επιτροπή να ακολουθήσει διαπραγματεύσεις για μία διεθνή συνθήκη για την προστασία της Αρκτικής βάσει της Ανταρκτικής Συνθήκης, γεγονός το οποίο προκάλεσε κατακραυγή από τους υπόλοιπους «παίκτες». Την ίδια χρονιά η Επιτροπή παρουσιάζει την πρώτη «Επικοινωνία» (Joint Communication) καθορίζοντας τα συμφέροντα της ΕΕ και προτείνοντας δράσεις σχετιζόμενες με τρεις θεματικές: διατηρώντας την Αρκτική σε συμφωνία με τον τοπικό πληθυσμό, προώθηση αειφόρας χρήσης των πόρων και συνεισφορά στην πολυμερή διοίκηση της περιοχής (Airoldi 2020). Τρία χρόνια αργότερα το 2011 δημοσιεύτηκε η απόφαση του ΕΚ καλώντας για μία συγχρονισμένη Αρκτική πολιτική η οποία θα οριοθετούσε ακριβώς τους στόχους της ΕΕ και τους πιθανούς κινδύνους. Το 2012, η Επιτροπή μαζί με τον Υπάτο Εκπρόσωπο δηλώνουν τα επιτεύγματα της Ενωσιακής πολιτικής υπογραμμίζοντας την διεθνή Αρκτική συνεργασία. Το 2014 το ΕΚ και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλούν πάλι για μία ενιαία Βόρεια Στρατηγική. Το έγγραφο του 2016 κάνει λόγο (ξανά) για μία συνεργατική Αρκτική σε επίπεδο κρατών, θεσμών και ιθαγενών, ταυτόχρονα υπογραμμίζει τις δράσεις για το κλίμα, τις μελέτες για το περιβάλλον, την βιώσιμη ανάπτυξη, τις τηλεπικοινωνίες καθώς και την ναυτική ασφάλεια, κυρίως μέσω του Πολικού Κώδικα. Επίσης, σημειώνεται η αδήριτη ανάγκη για αειφόρα ανάπτυξη και συνεργασία ενάντια στην κλιματική αλλαγή κυρίως στο Ευρωπαϊκό μέρος της Αρκτικής, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στα γεωγραφικά όρια των φιλοδοξιών της ΕΕ (Raspotnik and Stepień 2020). Ο σπουδαιότερος καταλύτης των παραπάνω θεωρείται η επιστημονική συνεργασία προκειμένου να βρεθούν λύσεις στις προκλήσεις που επιφυλάσσει ο μεταβαλλόμενος Βορράς.

Οι δράσεις της ΕΕ επικεντρώνονται περισσότερο στο Ευρωπαϊκό κομμάτι του ευρύτερου Βόρειου Πόλου και λιγότερο στο λεγόμενο περιπολικό (circumpolar). Αρχικά στο πρώτο κομμάτι κατέχει αυξημένη επιρροή λόγω των κρατών μελών της, του ΕΟΧ και της συνεργασίας με την Γροιλανδία μέσω της συμφωνίας με τις Υπερπόντιες χώρες και εδάφη της ΕΕ (EU Overseas Countries and Territories, OCT). Στην Ευρωπαϊκή Αρκτική, η Ένωση θεωρείται και αναγνωρίζεται ως πρωταγωνίστρια, διότι εφαρμόζονται άμεσα οι νόμοι, οι κανονισμοί και οι πολιτικές της, αποτελώντας παράλληλα τον κύριο χρηματοδότη της οικονομικής ανάπτυξης της περιφέρειας. Απεναντίας, στο δεύτερο κομμάτι η ΕΕ θεωρείται σημαντική μεν, δευτερεύουσα δύναμη δε αφού τα Αρκτικά κράτη την βλέπουν συχνά σαν επισκέπτη ή ακόμα και εισβολέα. Αυτό φαίνεται εξάλλου από το γεγονός ότι δεν αποτελεί επίσημο παρατηρητή του ΑΣ. Η δράση της στην περιπολική Αρκτική επικεντρώνεται στην επιστημονική έρευνα και συνεργασία όπου αναγνωρίζεται ως πρωτοπόρος. Εντούτοις, η βιώσιμη ανάπτυξη και οι περιβαλλοντικοί στόχοι της ΕΕ έχουν φοβίσει τα Αρκτικά κράτη συμπεριλαμβανομένων των Βόρειων κρατών μελών της, επειδή τα προϊόντα που παράγονται σε Αρκτικές περιοχές θα φέρουν την «περιβαλλοντική ταμπέλα» με αποτέλεσμα να περιορίζεται η πώληση τους ή μελλοντικά θα απαγορευθούν.

Χάρτης 5: Η Ευρωπαϊκή Αρκτική όπως ορίζεται στο ‘strategic assessment of development of the Arctic’ (SADA)

Πηγή:

- Raspotnik, A. and Stepień, A. (2020). ‘The European Union and the Arctic: A Decade into Finding Its Arcticness’. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, p.134.

Το τελευταίο έγγραφο που δημοσιεύθηκε το 2021 αποτελεί μία βελτίωση σε σχέση με τα προηγούμενα αναφορικά με την σχεδίαση των οργάνων και των δράσεων που είναι απαραίτητο να ακολουθηθούν για τους καθορισμένους σκοπούς. Αυτό προσπαθεί να θέσει τις στρατηγικές βάσεις τοποθετώντας τις πολιτικές και τους στόχους σε ένα ευρύτερο πλαίσιο φιλοδοξιών, διεθνών συγκυριών και παγκόσμιας πολιτικής ατζέντας. Για παράδειγμα, η Αρκτική πολιτική θα ευθυγραμμιστεί με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και την μετάβαση σε μία πράσινη και μπλε οικονομία. Η ΕΕ για ακόμη μια φορά δίνει έμφαση στην έρευνα και καινοτομία, στους τρόπους μείωσης των εκπομπών, στις υποδομές, στους κοινωνικούς στόχους και τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις. Επιπλέον, τονίζεται η στρατηγική αυτονομία, όπως η μείωση της εξάρτησης σε εισαγωγές καίριων πρώτων υλών και της αλληλεξάρτησης σε επίπεδο της διεθνούς ναυτιλίας και διοίκησης των Ωκεανών. Τα παραπάνω σχεδιάζονται να πραγματοποιηθούν με επιστημονική διπλωματία, αναγνώριση των δικαιωμάτων των ιθαγενών, αντίσταση σε επέκταση της εξόρυξης υδρογονανθράκων, διαμόρφωση μηχανισμών για την πολιτική προστασία και την στήριξη μίας διεθνούς συμφωνίας για την προστασία της Θαλάσσιας βιοποικιλότητας σε περιοχές που δεν υπόκεινται σε εθνική δικαιοδοσία. Συμπληρωματικά, θα εγκαθιδρυθεί αντιπροσωπεία της Επιτροπής στο Νουούκ²⁶ προκειμένου να αυξηθεί η επιρροή των Βρυξελλών στην Βόρεια Γειτονία της και στον Βόρειο Ατλαντικό.

Το νέο έγγραφο αν και δεν ορίζει γεωγραφικά τις διεκδικήσεις των Βρυξελλών, ούτε ξεχωρίζει τα δύο μέρη της Αρκτικής όπως προαναφέρθηκαν, δίνει περισσότερη βάση στην Ευρωπαϊκή Αρκτική. Το κάλεσμα της ΕΕ να μείνει το πετρέλαιο, ο γαιάνθρακας και το φυσικό αέριο στο έδαφος τράβηξε τα φώτα της δημοσιότητας. Από την άλλη, επικρίθηκε από χώρες που εξαρτώνται οικονομικά από την εξόρυξη υδρογονανθράκων και μέλη του ΑΣ. Η Ένωση θεωρείται ο ηγέτης στην «Πράσινη» μετάβαση και αναφέρει το μορατόριουμ στην εξόρυξη υδρογονανθράκων, που υπάρχει στις Η.Π.Α., τον Καναδά και την Γροιλανδία, ως ένα τρόπο να ενισχύσει την θέση της. Αυτό το γεγονός έχει τεράστιες γεωοικονομικές επιδράσεις, γιατί η ΕΕ μπορεί να χρησιμοποιήσει τις αγορές της μπλοκάροντας τις εισαγωγές Αρκτικών πόρων και μπορεί να επηρεάσει τις μελλοντικές εθνικές πολιτικές των κρατών μελών της. Επιπροσθέτως, η αντιπροσωπεία στο Νουούκ δείχνει την επιθυμία επέκτασης της συνεργασίας στον τομέα της πράσινης ανάπτυξης στην Γροιλανδία, επενδύοντας σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και εξασφαλίζοντας τις σπάνιες γαίες και μέταλλα, όπως το μαγνήσιο. Έτσι, θα προστατευθεί η ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Τα διασυνοριακά προγράμματα συνεργασίας επίσης διαδραματίζουν καίριο ρόλο στον Εξευρωπαϊσμό της Ευρωπαϊκής Αρκτικής, δημιουργώντας πολιτιστικούς, πολιτικούς και οικονομικούς δεσμούς. Δηλώνεται ότι στόχος της ΕΕ είναι η ένταξη της Γροιλανδίας, Ισλανδίας και των νήσων Φερόε σε ένα Ευρωπαϊκό Χώρο (και εν τέλει στην Ένωση), βοηθώντας αυτές τις χώρες στην ψηφιακή και πράσινη μετάβαση παρέχοντας την κατάλληλη τεχνολογία και συνδέοντας τις οικονομίες τους με την ενιαία Αγορά (Amelot, Canova and Oreschnikoff 2021). Αναδιαμορφώνοντας έτσι την Ευρωπαϊκή πολιτική Γειτνίασης και αυξάνοντας την γεωπολιτική δύναμη των Βρυξελλών.

Τέλος, στο έγγραφο η ΕΕ αυτοαποκαλείται γεωπολιτική δύναμη και τονίζει τις στρατηγικές προκλήσεις αναφορικά με την Κινεζική επιρροή, την Ρωσική στρατικοποίηση και την συνεργασία με το NATO. Καταγράφεται ότι δημιουργείται αργά αλλά σταθερά μία ευρύτερη Αρκτική στρατηγική η οποία στα προηγούμενα έγγραφα αλληλοαναιρούταν. Σημειώνονται εμφανείς βελτιώσεις, όμως οι αυτοδιακηρύξεις δεν καθιστούν κάποιον γεωπολιτική δύναμη. Απαιτούνται πράξεις, τουλάχιστον η ΕΕ σταμάτησε να αρνείται τον

²⁶ Πρωτεύουσα της Γροιλανδίας. Η Γροιλανδία είναι αυτόνομη περιοχή του Βασιλείου της Δανίας.

γεωπολιτικό της ρόλο (Amelot, Canova and Oreschnikoff 2021). Παρεμπίπτοντος, αναλυτές περιγράφουν το κείμενο ως ένα κατακερματισμένο σύνολο πολιτικών και συμβουλεύουν ότι πρέπει να γίνει ορθότερη χρήση των Ευρωπαϊκών θεσμών και στα τρία επίπεδα πολιτικής: υπερεθνικό, εθνικό και υποεθνικό. Αυτό αποτελεί το δυσκολότερο έργο της ΕΕ εξαιτίας των αντικρουόμενων συμφερόντων εντός της. Εάν καταφέρει να συντονίσει τις πολιτικές των υπερεθνικών θεσμών της, των Αρκτικών κρατών μελών της μαζί με τα κράτη μέλη που είναι παρατηρητές στο ΑΣ θα συναφθεί μία ολοκληρωμένη Αρκτική πολιτική.

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής: Σε αχαρτογράφητα Νερά

Οι Η.Π.Α. έγιναν Αρκτικό κράτος το 1867 όταν ο τότε Υπουργός εξωτερικών William Seward εξαγόρασε την Αλάσκα από την Ρωσική Αυτοκρατορία έναντι 7,2 εκατομμυρίων δολαρίων²⁷. Η εξαγορά θεωρούνταν τότε ανούσια, ωστόσο, όλα άλλαξαν όταν ανακαλύφθηκαν πολύτιμα μέταλλα και πετρέλαιο στην Αλάσκα. Γεγονός το οποίο κάνει τους Ρώσους να μετανιώνουν μέχρι σήμερα την πώληση της. Παρά την δυνατότητα των Η.Π.Α. να αξιοποιήσουν την Αλάσκα, προκειμένου να γίνουν Πολική Υπερδύναμη, φαίνονται απρόθυμοι. Δεν καταγράφεται καμία υψηλή στρατηγική για την Αρκτική, ο Αμερικανικός στόλος παγοθραυστικών είναι πενιχρός και το Κογκρέσο δεν έχει επικυρώσει την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS).

Η Αλάσκα αν και ανήκε στις Η.Π.Α. από το 1867, έγινε πολιτεία μόλις το 1959. Παρόλο που είναι η μεγαλύτερη πολιτεία σε έκταση, συνιστά ταυτόχρονα και την πιο αραιοκατοικημένη αντιπροσωπεύοντας λιγότερο από το 1% του συνολικού πληθυσμού. Στο κοντινό παρελθόν η πρόσβαση στην περιοχή γινόταν εναερίως ή μέσω της Θάλασσας. Ένας ακόμη λόγος που εξηγεί την παραμέληση της Αλάσκας και της Αρκτικής γενικότερα είναι ότι η εκπροσώπηση της περιοχής περιορίζεται σε δύο Γερουσιαστές στην Γερουσία και έναν Βουλευτή στην Βουλή των Αντιπροσώπων. Επιπλέον, μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και εν μέσω δύο πολέμων στην Μέση Ανατολή η χρηματοδότηση βάσεων, δομών, παγοθραυστικών και γενικά η πολυδάπανη ενασχόληση με την Αρκτική δεν αποτελούσε επιλογή για την Αμερικανική ηγεσία (Corgan 2020).

Η σύγχρονη Αμερικανική πολιτική για την Αρκτική ανάγεται στην Προεδρία του Νίξον το 1971 όταν εκδόθηκε η δήλωση «National Security Decision Memorandum 144» η οποία αφορούσε την διεθνή συνεργασία, την εθνική ασφάλεια και περιβαλλοντικά θέματα. Στη συνέχεια, το 1983 ο Πρόεδρος Ρέιγκαν έκδωσε το «National Security Decision Directive 90» όπου πρότεινε στο Κογκρέσο να νομοθετήσει για την Αρκτική. Έτσι, θεσπίστηκε ο νόμος «Arctic Research and Policy Act of 1984» στον οποίο ορίζεται η Αμερικανική Αρκτική περιφέρεια και τα Αρκτικά συμφέροντα των Η.Π.Α.. Ενώ, δημιουργήθηκαν το «U.S. Arctic Research Commission» και το «Interagency Arctic Research Policy Committee» για την προώθηση των Αμερικανικών συμφερόντων.

²⁷ Σε σημερινά χρήματα το κόστος υπολογίζεται στα 140 εκατομμύρια δολάρια.

Χάρτης 6: Τα σύνορα της Αρκτικής σύμφωνα με τον νόμο Arctic Research and Policy Act of 1984

Σημειώσεις:

- Η Αμερικανική Αρκτική περιλαμβάνει τις Θάλασσες Μποφόρ, Βερίγγειο, Τσούκτσι και τις Αλεούτιες νήσοι.

Πηγή:

- Herrmann, V. and Hussong, L. (2020). 'No UNCLOS, No Icebreakers, No Clue? U.S. Arctic Policy Through the Eyes of Congress'. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, p.27.

Το 2009 ο Πρόεδρος Μπους κυκλοφόρησε την απόφαση «Homeland Security Presidential Directive (HSPD-25)» η οποία πρόσθεσε την πολιτική ασφαλείας, την αντιπυραυλική άμυνα, την ναυτική ασφάλεια, την ελεύθερη ναυσιπλοΐα και την αποτροπή τρομοκρατίας. Πέντε χρόνια αργότερα, το 2013 ο Πρόεδρος Ομπάμα έκδωσε την στρατηγική «National Strategy for the Arctic Region», όπου σημειώνεται η σταθερότητα του Βόρειου Πόλου και ότι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα συνεργαστεί με την πολιτεία της Αλάσκας, τους γηγενείς, την διεθνή κοινότητα και τον ιδιωτικό τομέα για την προάσπιση των Αμερικανικών συμφερόντων. Οι δράσεις επικεντρώνονταν σε θέματα ασφαλείας, υπεύθυνη διοίκηση της Αρκτικής και ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας. Επί προεδρίας Τραμπ, οι Η.Π.Α. έφυγαν από την συμφωνία των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή, την συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν και το Σύμφωνο Συνεργασίας των Δύο Πλευρών του Ειρηνικού (Δια-Ειρηνική συνεργασία). Συμφωνίες οι οποίες επηρέαζαν άμεσα ή έμμεσα τον Αρκτικό κύκλο.

Το 2017 κυκλοφόρησε την εθνική στρατηγική ασφαλείας (National Security Strategy) στην οποία δεν γίνεται κανένας λόγος για την κλιματική αλλαγή, διότι ο Τραμπ δεν πιστεύει ότι υφίστατο, αναφέρεται όμως η στενότερη συνεργασία στο ΑΣ και η ενεργειακή ασφάλεια.

Όσον αφορά την ενεργειακή ασφάλεια έχει διεξαχθεί το μεγαλύτερο ντιμπέιτ σχετικά με τον περιορισμό ή την αύξηση εξόρυξης υδρογονανθράκων στις Αρκτικές περιοχές των Η.Π.Α. Σε περιόδους υψηλών τιμών ενέργειας και ενεργειακών κρίσεων, όπως της παγκόσμιας κρίσης πετρελαίου την δεκαετία του 70', οι υδρογονάνθρακες της Αλάσκας δεν υπολογίζονται μόνο ως ένα οικονομικό κέρδος αλλά και θέμα εθνικής ασφαλείας. Πιστεύεται ότι τα αποθέματα της Αλάσκας εξασφαλίζουν στις Η.Π.Α. ενεργειακή αυτονομία και έτσι δεν χρειάζεται να εξαρτώνται από το «Αραβικό» πετρέλαιο (Herrmann and Hussong 2020). Επιπροσθέτως, τονίζονται οι θέσεις εργασίες και η γενικότερη οικονομική αναβάθμιση που θα προκύψουν από την περαιτέρω εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων. Το Κογκρέσο έχει νομοθετήσει 306 αποφάσεις και νόμους από το 2007 μέχρι το 2018 σχετικά με την Αρκτική ενέργεια. Οι περισσότερες συζητήσεις και ψηφίσματα ασχολούνταν σχετικά με την απαγόρευση ή την παραχώρηση άδειας εξόρυξης στο Εθνικό Καταφύγιο Άγριας Ζωής της Αρκτικής²⁸ (Arctic National Wildlife Refuge, ANWR). Οι Ρεπουμπλικάνοι είναι υπέρ της εξόρυξης, ενώ οι Δημοκρατικοί κατά. Όσοι τάσσονται κατά της εξόρυξης διατείνονται ότι το ANWR αποτελεί ένα ύψιστης σημασίας περιβαλλοντικό καταφύγιο το οποίο προστατεύοντας την άγρια ζωή, διατηρώντας ταυτοχρόνως τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των ιθαγενών της Αλάσκας. Κατά την Προεδρία του Ρεπουμπλικάνου Μπους ο οποίος προωθούσε την εξόρυξη, το Κογκρέσο ψήφισε κατά της παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης. Κατά την διάρκεια της Προεδρίας του Δημοκρατικού Ομπάμα δεν πραγματοποιήθηκε καμία προσπάθεια προώθησης της παραγωγής ενέργειας στην Αλάσκα, επειδή ήταν υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος. Παρόλα αυτά, μετά από χρόνια πίεσης (περίπου 40 χρόνια) οι Ρεπουμπλικάνοι κατάφεραν να περάσουν το άνοιγμα του ANWR σε εξορυκτικές δραστηριότητες μέσα σε ένα πακέτο οικονομικών και φορολογικών μεταρρυθμίσεων επί Προεδρίας Τραμπ.

Αναφορικά με την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας²⁹ οι Η.Π.Α. αν και συμμετείχαν στις συνεδριάσεις και σύνδραμαν στην καθιέρωση της UNCLOS από το 1960 μέχρι την τελική του μορφή το 1994, το Κογκρέσο δεν την έχει επικυρώσει. Η UNCLOS σημειώνεται ως άγραφος νόμος, γιατί οι Η.Π.Α. την τηρούν και την αναγνωρίζουν αλλά δεν την αποδέχονται. Οι πολέμιοι της Σύμβασης την θεωρούν αχρείαστη τονίζοντας ότι θα παραχωρηθεί κρατική κυριαρχία σε διεθνείς οργανισμούς ειδικά στα δικαιώματα σχετικά με την εξόρυξη πόρων στο πυθμένα των ωκεανών. Ενώ, υπογραμμίζουν ότι δεν θα κερδίσουν κάτι παραπάνω, αφού οι Η.Π.Α. αξιοποιούν ήδη τους πόρους και προστατεύουν τα συμφέροντά τους βάσει των διμερών συμφωνιών και του Ομοσπονδιακού δικαίου. Επίσης, υποστηρίζεται ότι εάν επικυρωθεί η συμφωνία, τότε θα πρέπει να πληρώνονται αμοιβές στην Διεθνή Αρχή για τον Βυθό της Θάλασσας και θα πρέπει να τηρούνται «αχρείαστοι» κανονισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος. Από την άλλη, οι υποστηρικτές της επικύρωσης θεωρούν ότι η UNCLOS θα παρέχει την νομική αιτιολόγηση και προστασία για τα θαλάσσια συμφέροντα της χώρας και έτσι θα μπορεί να διεκδικηθεί εκτεταμένη υφαλοκρηπίδα³⁰ στον Αρκτικό Ωκεανό. Έτσι, η Αμερική δεν μπορεί να γίνει μέλος της

²⁸ Αποτελείται από 19.286.722 στρέμματα στην περιοχή North Slope της Αλάσκας

²⁹ Η Σύμβαση ορίζει και ρυθμίζει τις ναυτικές δραστηριότητες, την παράκτια κυριαρχία, την διαχείριση των θαλάσσιων πόρων και την ελεύθερη ναυσιπλοΐα, περιγράφεται συχνά ως το σύνταγμα των ωκεανών.

³⁰ Η UNCLOS δίνει την δυνατότητα η υφαλοκρηπίδα να επεκταθεί μέχρι και 200 ναυτικά μίλια.

Επιτροπής για τα όρια της υφαλοκρηπίδας όπου διαπραγματεύονται τα κράτη τις διαφορές τους, μολονότι έχει αλληλεπικαλυπτόμενες αξιώσεις εκτεταμένης υφαλοκρηπίδας με την Ρωσία και τον Καναδά που είναι μέλη. Ακόμα, τα κόστη της Σύμβασης προβλέπονται αμελητέα μπροστά στα οφέλη που προσφέρει. Γενικά, εντοπίζεται ένας φόβος της Αμερικής σχετικά με την παραβίαση της κρατικής κυριαρχίας στις διεθνείς συμφωνίες.

Είναι κοινός τόπος επίσης ότι στην Αρκτική τα παγοθραυστικά χρησιμεύουν εκτός από το σπάσιμο των πάγων και σαν μέσα άσκησης κρατικής κυριαρχίας όπως αναφέρει ο Ναύαρχος Παππ. Συνεχίζει λέγοντας ότι «η αύξηση των παγοθραυστικών αποτελεί μήνυμα στρατηγικής σημασίας για τα Αμερικανικά Αρκτικά συμφέροντα» (Herrmann and Hussong 2020, Pp 32). Εκτός των άλλων, με την βοήθεια τους πραγματοποιούνται στην Αλάσκα επιχειρήσεις αναζήτησης και διάσωσης, επιστημονική έρευνα, προστασία συνόρων και αυξάνουν το απαιτούμενο προσωπικό διευρύνοντας την φυσική παρουσία στον Αρκτικό κύκλο. Στις Η.Π.Α. τα παγοθραυστικά ανήκουν στην Ακτοφυλακή η οποία είναι υποστελεχωμένη και υποχρηματοδοτείται, παρόλο που είναι το μόνο στρατιωτικό παράρτημα το οποίο δρα περισσότερο στην Αρκτική. Ο Αμερικανικός στόλος παγοθραυστικών αποτελείται από δύο παμπάλαια πλεούμενα τα οποία χρησιμοποιούνται πάνω από 40 χρόνια. Το 2010 ένα ακόμα παλιότερο παγοθραυστικό τέθηκε εκτός λειτουργίας. Το 2014 σχεδιάζονταν να κατασκευαστούν τέσσερα νέα σκάφη με συνολικό κόστος 3,4 δισεκατομμύρια δολάρια, παρ' όλ' αυτά λόγω της υποτίμησης της σημαντικότητας της Αρκτικής, το εγχείρημα ματαιώθηκε. Τέλος, το 2019 το Κογκρέσο επικύρωσε την κατασκευή ενός νέου παγοθραυστικού κόστους 665 εκατομμυρίων δολαρίων το οποίο αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2025.

Στη συνέχεια, ένας τομέας ο οποίος υπολογίζεται ως δευτερεύων στις Η.Π.Α. είναι η κλιματική ασφάλεια, ιδίως σε σχέση με την ενεργειακή και την ναυτική. Μόλις 19 νόμοι έχουν θεσπιστεί από το 2008 μέχρι το 2019 σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα. Το κράτος αναγνωρίζει ότι η Αρκτική και η Αλάσκα είναι περιοχές οι οποίες επηρεάζονται από την κλιματική αλλαγή και βρίσκονται σε ένα μεταβαλλόμενο στάδιο, αλλά δεν έχει προχωρήσει σε καμία σχετική δράση, επένδυση ή έρευνα. Αυτή η απροθυμία πιθανώς οφείλεται στην γενικότερη έλλειψη συνοχής της Αμερικανικής ηγεσίας.

Ομοίως παραμελημένος υπογραμμίζεται ο τομέας την Αμερικανικής ηγετικής ικανότητας και συντονισμού στην Αρκτική. Δεν υπάρχει καμία διοικητική θέση στο Ομοσπονδιακό κράτος η οποία να ασχολείται αποκλειστικά με την προώθηση των συμφερόντων των Η.Π.Α. στην Αρκτική. Φυσικά, υπάρχουν κυβερνητικοί αξιωματούχοι που υποκαθιστούν έναν τέτοιο ρόλο επίσημα ή ανεπίσημα. Για παράδειγμα, η Αμερικανική Επιτροπή Αρκτικής Έρευνας είναι ένας κυβερνητικός οργανισμός ο οποίος παρέχει εκθέσεις και μελέτες στο Κογκρέσο και στον Πρόεδρο για τα θέματα της Αρκτικής. Έχουν σημειωθεί 6 προσπάθειες για την θέσπιση ενός Πρέσβη των Ηνωμένων Πολιτειών εξ ολοκλήρου για την Αρκτική, ωστόσο όλες ήταν άκαρπες.

Συνολικά, η Αμερικανική προσέγγιση της Αρκτικής περιγράφεται αντανακλαστική και ελλιπής. Οι Η.Π.Α. ενδιαφέρονται περισσότερο για την Αρκτική λόγω της Ρωσικής και της Κινεζικής συμμετοχής στα Πολικά τεκταινόμενα και την πιθανότητα μίας Ρώσο-Κινεζικής συμμαχίας, παρά για την εγκαθίδρυση και την προάσπιση των Αμερικανικών συμφερόντων στην Βόρεια περιφέρεια. Καταγράφεται ότι οι αξιωματούχοι της δεν έχουν αφουγκραστεί την σημαντικότητα και τις ευκαιρίες που προσφέρει η Αρκτική. Για αυτό τον λόγο δίνουν

μεγαλύτερη σημασία σε άλλες περιοχές του πλανήτη. Συμπληρωματικά, οι Δημοκρατικοί και οι Ρεπουμπλικάνοι αλληλοαναιρούνται αποσυνθέτοντας οποιαδήποτε προσπάθεια χάραξης ενιαίας Αρκτικής πολιτικής. Για παράδειγμα η εξόρυξη υδρογονανθράκων, επί Προεδρίας Τραμπ δόθηκε το πράσινο φως για την αύξηση της παραγωγής πετρελαίου στην Αλάσκα και πρόσφατα επί Προεδρίας Μπάιντεν τέθηκε μορατόριουμ σε περαιτέρω εξορύξεις. Προκειμένου να αποτραπεί η τωρινή κατάσταση είναι απαραίτητο να συνδεθεί η Αρκτική ασφάλεια με την Εθνική ασφάλεια, να χρηματοδοτηθεί η Ακτοφυλακή, οι υποδομές της Αλάσκας και να εγκαθιδρυθεί ένας Αρκτικός Πρέσβης ο οποίος θα συντονίζει την Αμερικανική Αρκτική πολιτική ώστε αυτή να μην υπόκειται σε συνεχείς αλλαγές από τις εκάστοτε κυβερνήσεις. Όσο οι Η.Π.Α. συνεχίσουν να είναι απρόθυμες στην Αρκτική, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες να απομονωθούν από τους υπόλοιπους δρώντες και να χάσει τον «αγώνα».

Καναδάς: Υπερήφανος Βορράς

Η Αρκτική για τον Καναδά αποτελεί θέμα εθνικής υπερηφάνειας, μέρος της εθνικής ταυτότητας και έχει διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο στην Καναδική ιστορία. Για αυτούς τους λόγους, η ασφάλεια στην Αρκτική και η εθνική κυριαρχία συνιστούν τους πυρήνες της Καναδικής Αρκτικής στρατηγικής διαχρονικά και είναι θέματα τα οποία λαμβάνουν πολιτικές διαστάσεις. Η Καναδική Αρκτική διαφέρει από τα υπόλοιπα μέρη του Βόρειου Πόλου, δεν σημειώνεται μεγάλης κλίμακας βιομηχανική παραγωγή υδρογονανθράκων και εξόρυξης μεταλλευμάτων, ούτε διαθέτει σημαντικές αστικές περιοχές. Συγχρόνως, δεν καταγράφεται η υποχώρηση του πάγου όπως στις υπόλοιπες περιοχές και ο Βόρειος Καναδάς είναι παγωμένος το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου, επειδή δεν δέχεται το θερμό ρεύμα του Κόλπου του Μεξικό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η Καναδική Αρκτική να είναι η λιγότερο αναπτυγμένη, λιγότερο προσβάσιμη και η λιγότερο κατοικημένη περιοχή του Αρκτικού κύκλου (Exner-Pirot and Huebert 2020). Τα παραπάνω έχουν διαμορφώσει τα θέματα ασφαλείας του Καναδά.

Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου σοβιετικά αεροσκάφη και υποβρύχια παραβίαζαν τον εναέριο και υδάτινο Καναδικό χώρο απειλώντας την Αρκτική ασφάλεια. Γεγονός το οποίο οδήγησε σε στενή στρατιωτική συνεργασία με τις Η.Π.Α., ειδικά στα πλαίσια του ΝΑΤΟ. Μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης δεν υπήρχε Ρωσική απειλή για τουλάχιστον 20 χρόνια λόγω της οικονομικής αποδυνάμωσης της Ρωσίας. Ωστόσο, ο χειρότερος εφιάλτης για την Καναδική κυριαρχία είναι οι Η.Π.Α., καθώς σημειώνονταν προστριβές αναφορικά με τα σύνορα της Αλάσκας στο παρελθόν, αλλά και σήμερα υπάρχουν διαμάχες ειδικά όσον αφορά την κρατική κυριαρχία του Καναδά στο Βορειοδυτικό Πέρασμα. Οι Η.Π.Α. θεωρούν αυτό το πέρασμα διεθνές και αναγνωρίζουν κρατική κυριαρχία στον Καναδά μέχρι 12 ναυτικά μίλια από την στεριά σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο της Θάλασσας, το οποίο όμως δεν έχουν επικυρώσει. Έτσι, η Αμερική πιστεύει ότι δεν χρειάζεται να λάβει άδεια από τον Καναδά για να χρησιμοποιεί το Βορειοδυτικό πέρασμα, γεγονός το οποίο ο Καναδάς δεν δέχεται, αφού υποστηρίζει ότι είναι εσωτερικά ύδατα. Παρόλο που αυτή η διαφωνία συνήθως αγνοείται στις διμερείς σχέσεις, έχουν προκύψει δύο σοβαρές κρίσεις κυριαρχίας το 1969 και το 1985 όταν Αμερικανικά πλοία διέσχισαν το Βορειοδυτικό Πέρασμα

χωρίς να ζητήσουν άδεια από τον Καναδά. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα χρόνια διαπραγματεύσεων μέχρι να βρεθούν συμβιβαστικές λύσεις.

Για τους παραπάνω λόγους, μία σημαντική μερίδα των πολιτών και των πολιτικών του Καναδά θεωρούν την Αμερική ως την πρώτη απειλή για την κρατική Αρκτική Ασφάλεια. Γενικά, η κυριαρχία στον Βορρά υπολογίζεται ότι αποτελεί την σημαντικότερη προτεραιότητα για τους Καναδούς σύμφωνα με έρευνα του 2015 (Lajeunesse 2020). Άλλωστε, αυτό αποτυπώνεται και στην Αρκτική πολιτική και άμυνα. Η Αρκτική πολιτική του Καναδά τον προηγούμενο αιώνα χαρακτηρίζεται ως παραδοσιακή πολιτική άμυνας, για παράδειγμα στόχευαν στην κατασκευή υποβρυχίων. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, λόγω της ατμόσφαιρας συνεργασίας, επικεντρώνεται περισσότερο σε θέματα ασφάλειας που σχετίζονται με την αυξημένη ανθρώπινη δραστηριότητα στην περιοχή. Για παράδειγμα, τουριστικές κρουαζιέρες, αλιεία, θαλάσσιες μεταφορές. Την συγκεκριμένη μετάβαση την σημειώνει η έρευνα «Arctic Capabilities Study» του Καναδικού Υπουργείου Άμυνας. Τα ίδια συμπεράσματα δηλώνονται και σε άλλα κρατικά έγγραφα όπως το «International Policy Statement» του 2005.

Το 2005 λαμβάνει την εξουσία ο συντηρητικός Χάρπερ υποσχόμενος μεγαλύτερη στρατιωτική παρουσία στην Αρκτική. Εντούτοις, πραγματοποιήθηκαν ελάχιστες αλλαγές στην εθνική στρατηγική, ο πυρήνας παρέμενε ο ίδιος. Κυριότερος στόχος ήταν οι μη συμβατικές απειλές και η δημιουργία μίας σταθερής και στηριζόμενη σε κανόνες Αρκτική. Αρχικά, το 2008 ο Καναδάς από κοινού με τα υπόλοιπα παράκτια Αρκτικά κράτη συμφωνούν ότι οι επιμέρους διαφορές σχετικά με τα ύδατα και τα εδάφη θα λυθούν στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου. Το έγγραφο του 2010 «Arctic Integrating Concept» των Καναδικών Ειδικών Δυνάμεων κάνει λόγο για προκλήσεις αναφορικά με την επιβολή του νόμου, το έγκλημα και το περιβάλλον. Στη συνέχεια, το έγγραφο του 2012 «Canadian Forces Northern Employment and Support Plan» τονίζει τον κίνδυνο των ναυτικών μετακινήσεων και της εγκληματικότητας, θεωρώντας μία ένοπλη διαμάχη μη πιθανή. Η Καναδική Αρκτική πολιτική προωθούσε την διεθνή συνεργασία και τον σεβασμό στην κυριαρχία. Ο Χάρπερ υιοθέτησε μία κριτική στάση απέναντι στην Ρωσία, διότι αύξησε την στρατιωτική δραστηριότητα στην Αρκτική. Παράλληλα, ο Καναδάς του Χάρπερ ήταν η πρώτη χώρα που επέβαλε κυρώσεις στην Αρκτική συνεργασία μη συμμετέχοντας στην συνέλευση του ΑΣ το 2014 στην Μόσχα, εξαιτίας της προσάρτησης της Κριμαίας από την Ρωσία. Έτσι, συνέδεσε την Αρκτική με τον υπόλοιπο κόσμο.

Το 2015 εκλέγεται το φιλελεύθερο κόμμα του Τρυντώ, υποσχόμενος αλλαγή στην Αρκτική, επικέντρωση στην ήπια ισχύς, προστασία του περιβάλλοντος, συνεργασία διεθνώς και με τους ιθαγενείς. Ουσιαστικά όμως το μόνο που άλλαξε ήταν η ρητορική. Στο έγγραφο του 2017 «National Defence Canada» γίνεται λόγος για την απειλή της Ρωσικής δραστηριότητας για την παγκόσμια ειρήνη. Ολοκληρώθηκαν έργα της προηγούμενης κυβέρνησης όπως η κατασκευή περιπολικών σκαφών και εγκαταστάσεων ανεφοδιασμού καυσίμων. Επιπλέον, εκσυγχρονίστηκαν οπτικά συστήματα και αμυντικές εγκαταστάσεις, ενώ η πολιτική διαφοροποιείται, όταν προβλέπει σε μεγαλύτερη Νατοϊκή συνεργασία στην Αρκτική σε σχέση με την αποτροπή και την άμυνα, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η Ρωσική επιθετικότητα. Παρόλα αυτά, οι Καναδικές στρατιωτικές δυνάμεις στοχεύουν σε υψηλή χωρητικότητα, με σκοπό την άρτια συνεργασία με τοπικούς, περιφερειακούς και ομοσπονδιακούς φορείς παρέχοντας υποστήριξη όπως αναφέρουν και οι παλιότερες πολιτικές.

Συμπληρωματικά, καθοριστικός είναι ο ρόλος που διαδραματίζουν οι ιθαγενείς πληθυσμοί στην στρατηγική του Καναδά. Ο κυριότερος λόγος είναι ότι οι κυβερνήσεις έχουν χρησιμοποιήσει την χρήση και κατοίκηση των Αρκτικών παγωμένων εδαφών και υδάτων από τους γηγενείς εδώ και χιλιάδες χρόνια σαν νομικό επιχείρημα για την υποστήριξη των Καναδικών κυριαρχικών διεκδικήσεων στον Αρκτικό Ωκεανό και το Βορειοδυτικό Πέρασμα. Ως αντάλλαγμα, οι ιθαγενείς δέχονται επιπρόσθετη ομοσπονδιακή στήριξη (υλική και χρηματική). Επίσης, οι γηγενείς συνδράμουν σε αποστολές διάσωσης και αναζήτησης. Για αυτούς τους λόγους, η στενή συνεργασία και η προάσπιση των ιθαγενών της Αρκτικής αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της Βόρειας Καναδικής Στρατηγικής, πολύ περισσότερο σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη. Αξιοσημείωτο είναι ακόμα ότι η απουσία βιομηχανικής δραστηριότητας στην Καναδική Αρκτική έχει ως αποτέλεσμα η περιβαλλοντική ασφάλεια και η κλιματική αλλαγή να μην αποτελούν κυρίαρχα θέματα της Αρκτικής πολιτικής.

Συμπερασματικά, η Καναδική Αρκτική Στρατηγική σε σχέση με τις αντίστοιχες Ευρωπαϊκές και Αμερικάνικες είναι καταρχάς ολοκληρωμένη, συνεκτική και ενιαία. Κατά την διάρκεια των ετών τα βασικά στοιχεία είναι η ασφάλεια, η κυριαρχία και η συνεργασία με διεθνείς δρώντες και με τους ιθαγενείς. Συγχρόνως, στόχος όλων των κυβερνήσεων ανεξαρτήτως πολιτικής ιδεολογίας είναι μία σταθερή, ειρηνική Αρκτική όπου αναγνωρίζεται και γίνεται σεβαστή η Καναδική κυριαρχία, ιδίως στο Βορειοδυτικό Πέρασμα το οποίο θεωρείται υψίστης σημασίας για τα Καναδικά συμφέροντα. Παρά τις απaráλλακτες βάσεις, η Αρκτική πολιτική του Καναδά προσαρμόζεται στις διεθνείς συγκυρίες, παλιότερα επικεντρωνόταν στην παραδοσιακή άμυνα και ασφάλεια, ενώ τον εικοστό πρώτο αιώνα προσαρμόστηκε στους νέους μη συμβατικούς κινδύνους. Τα συγκεκριμένα στοιχεία εκτός του ότι αποδεικνύουν την σημαντικότητα της Αρκτικής για τον Καναδικό λαό, προσδίδουν στρατηγικό πλεονέκτημα στον Καναδά σε σχέση με τους υπόλοιπους δρώντες. Η βασικότερη πρόκληση που έχει να αντιμετωπίσει ο Καναδάς είναι η αναγνώριση των κυριαρχικών του διεκδικήσεων στο Βορειοδυτικό πέρασμα, διότι ούτε οι Η.Π.Α., ούτε η ΕΕ τις αναγνωρίζει. Από την άλλη πλευρά, η Ρωσία αναγνωρίζει την Καναδική κυριαρχία στο Βορειοδυτικό Πέρασμα, αντίστοιχα ο Καναδάς αναγνωρίζει την Ρωσική κυριαρχία στο Βορειοανατολικό Πέρασμα (NSR) (Arctic Institute 2021). Η Κίνα επίσης, φαίνεται και αυτή να μην αμφισβητεί την κρατική κυριαρχία του Καναδά προωθώντας συνεργατικές λύσεις.

Κίνα: Ένα κράτος κοντά στην Αρκτική

Η Κίνα εδραιώνεται ως ένας απαραίτητος εταίρος για σημαντικά οικονομικά και αναπτυξιακά έργα, ενισχύοντας έτσι την επιρροή της στην Αρκτική. Η Κινεζική επικράτεια δεν καλύπτει Αρκτικά εδάφη, οπότε η Κίνα δεν έχει κυριαρχικά δικαιώματα. Για αυτό τον λόγο, στόχος της είναι η μεγέθυνση του Κινεζικού αποτυπώματος στην περιοχή μέσω επενδύσεων και οικονομικών συνεργασιών, προκειμένου να προασπίσει τις φιλοδοξίες της. Έτσι, το Πεκίνο εξέδωσε το 2018 τη Λευκή Βίβλο για την στρατηγική του στον Αρκτικό κύκλο, αυτοαποκαλώντας ουσιαστικά την Κίνα ημι-Αρκτικό κράτος ('near-Arctic' state). Γεγονός το οποίο έχει ανησυχήσει τους υπόλοιπους Αρκτικούς Δρώντες σχετικά με την κυριαρχία και την ασφάλεια τους (Reinke de Buitrago 2020). Είναι κοινός τόπος επίσης, ότι οι

επίσημες δηλώσεις της Κίνας κάνουν λόγο για συνεργασία και σενάρια win-win στην Βόρεια περιφέρεια. Εντούτοις, εντοπίζονται δηλώσεις και έγγραφα Κινέζων αξιωματούχων και ακαδημαϊκών τα οποία παρουσιάζουν μία πιο επιθετική στάση η οποία απειλεί το νομικό status quo της περιοχής αμφισβητώντας την κυριαρχία των Αρκτικών κρατών. Φαίνεται ότι προβάλλεται διαφορετικό αφήγημα στο εσωτερικό της Κίνας σε σχέση με το εξωτερικό.

Στο εσωτερικό, καταγράφονται οι δηλώσεις Κινέζων αξιωματούχων με πιο χαρακτηριστικές αυτές του καθηγητή Li Zhenfu και του ναυάρχου Yin Zhuo. Αρχικά, ο πρώτος αναφέρει ότι όποιος θα ελέγχει την Αρκτική οδό θα ελέγχει το νέο διεθνές οικονομικό και στρατηγικό πέρασμα του κόσμου. Ενώ, ο δεύτερος το 2010 είχε υποστηρίξει ότι η Αρκτική ανήκει στον παγκόσμιο πληθυσμό, ότι κανένα κράτος δεν έχει κυριαρχία εκεί και η Κίνα επιβάλλεται να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην Αρκτική, διότι αντιπροσωπεύει το ένα πέμπτο του παγκόσμιου πληθυσμού. Παρόμοιες τοποθετήσεις έχουν οξύνει τον σκεπτικισμό των περιπολικών κρατών σχετικά με την ανάμιξη της Κίνας στα πολικά θέματα (Mohr 2020). Παράλληλα, δεν είναι λίγοι εκείνοι που κάνουν λόγο για κρυφή ατζέντα του Πεκίνου εις βάρος των Αρκτικών 5. Τα παραπάνω έχουν οδηγήσει Κινέζους ερευνητές να υπογραμμίζουν την νομιμότητα των Κινεζικών φιλοδοξιών. Τα κυριότερα επιχειρήματα αποτελούν οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον αγροτικό και περιβαλλοντικό τομέα παγκοσμίως, για αυτό οι πόροι της Αρκτικής πρέπει να είναι διεθνείς.

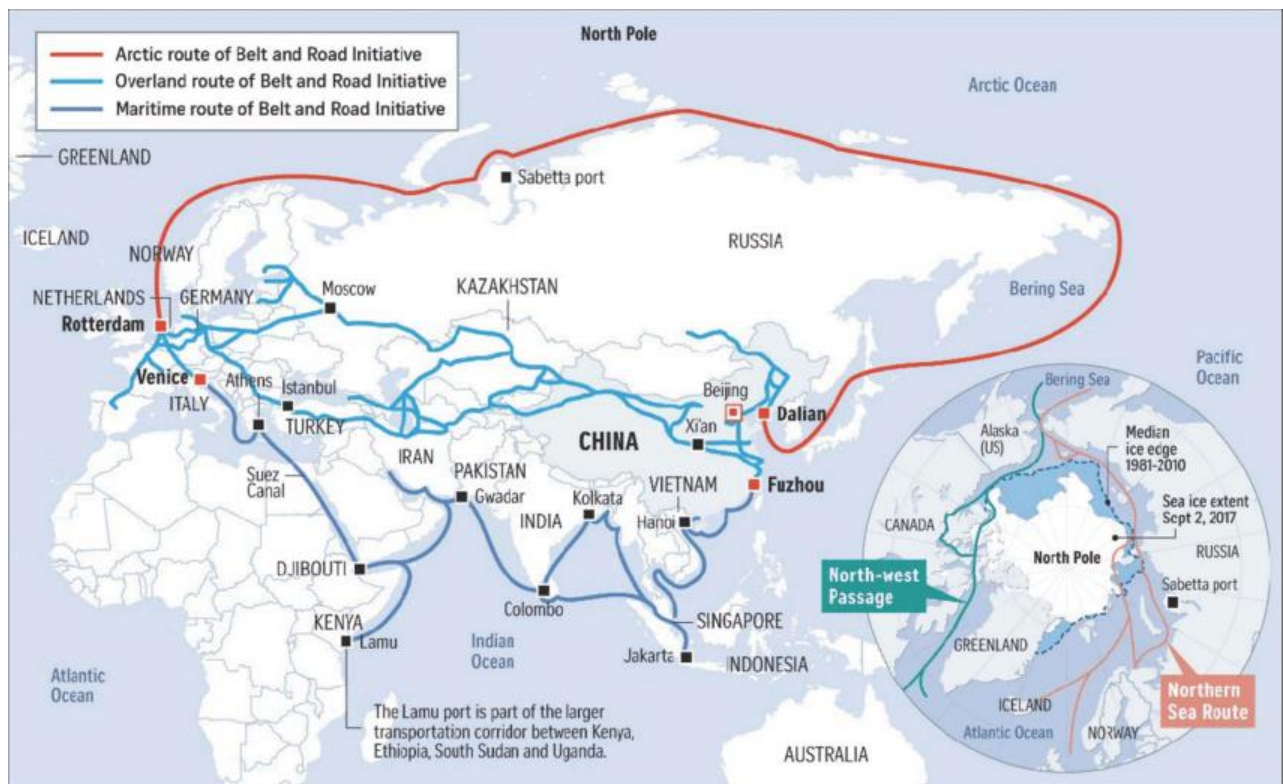
Στο εξωτερικό, σε επίσημο και κρατικό επίπεδο η Κινεζική κυβέρνηση έχει ήδη από το 2008 δηλώσει ότι είναι κατά του αποκλεισμού μη Αρκτικών χωρών από την Αρκτική. Το 2013 έγινε παρατηρητής στο ΑΣ με κυριότερο στόχο την επιστημονική συνεργασία. Επιπλέον, το 2015 εκδόθηκε έγγραφο το οποίο καταγράφει τα θαλάσσια συμφέροντα και δικαιώματα της Κίνας. Σε αυτό το έγγραφο η Αρκτική παρουσιάζεται ως ένα παγκόσμιο και κοινό αγαθό, έτσι ώστε να δοθεί νομιμότητα στις Κινεζικές διεκδικήσεις. Στη συνέχεια το 2018 εκδόθηκε το πρώτο έγγραφο ειδικά για την Αρκτική σημειώνοντας τα συμφέροντα της Κίνας στην περιοχή. Αναφορικά με τους πόρους (υδρογονάνθρακες και σπάνιες γαίες) υπογραμμίζεται η ανάγκη εξασφάλισης τους τόσο για την τωρινή εγχώρια ζήτηση, όσο και για την μελλοντική, εξασφαλίζοντας έτσι οικονομική μεγέθυνση. Τονίζεται ακόμη ότι ο τομέας των θαλάσσιων μεταφορών θα εξυπηρετεί το παγκόσμιο εμπόριο της Κίνας γρηγορότερα. Εξίσου σημαντική προβάλλεται η ασφάλεια, όχι μόνο η συμβατική, αλλά και με την ευρύτερη έννοια σε σύνδεση με την γεωπολιτική επιρροή. Επίσης, η Κίνα παρουσιάζει ενδιαφέρον για τις τουριστικές ευκαιρίες της Αρκτικής για τον πληθυσμό της, γεγονός το οποίο θα αυξήσει δραματικά την ανθρώπινη παρουσία στον Βόρειο Πόλο. Υπογραμμίζεται η ελευθερία στην έρευνα, στην ναυσιπλοΐα, αλιεία και στην εξόρυξη πόρων παρουσιάζοντας την Αρκτική σαν ένα μέρος με οφέλη για όλο τον κόσμο. Παρόμοιες τοποθετήσεις έχει και η ΕΕ επί του θέματος. Δηλώνεται η επιθυμία της Κίνας να γίνει πολική και ναυτική Υπερδύναμη.

Οι κινητήριες δυνάμεις της Κινεζικής επέκτασης στην Αρκτική είναι η οικονομία, η έρευνα και η τεχνολογία. Επενδύοντας σε καίριες θέσεις στους παραπάνω κλάδους, η Κίνα επιθυμεί να εδραιωθεί σε αμφισβητούμενα ύδατα μεταξύ των Αρκτικών 5, καταστρατηγώντας τα κυριαρχικά τους δικαιώματα. Οι Κινεζικές επενδύσεις την περίοδο 2005-2017 ανέρχονται σε 1,4 τρισεκατομμύρια δολάρια, κυρίως στους τομείς της ενέργειας και των μεταλλευμάτων. Πλέον, ο Βόρειος Πόλος αποτελεί μέρος της Πρωτοβουλίας μιας ζώνης και ενός δρόμου³¹

³¹ Στόχος αυτής της πρωτοβουλίας αποτελεί η δημιουργία ενός νέου οικονομικού συστήματος όπου θα συνδέονται οι πόροι, η παραγωγή, η ασφάλεια και οι αγορές με κέντρο την Κίνα.

(Belt and Road Initiative, BRI), διότι περιλαμβάνει την Αρκτική μέσω του Πολικού δρόμου του μεταξίου. Ταυτόχρονα η Κίνα κατασκευάζει ένα πλήρως εξοπλισμένο ναυτικό στόλο, προκειμένου να προστατέψει τους νέους δρόμους του Μεταξίου. Για παράδειγμα, το 2025 θα έχει ολοκληρωθεί το τρίτο Κινέζικο παγοθραυστικό για την διαμόρφωση της Πολικής οδού, καθώς οι Ρωσικές χρεώσεις θεωρούνται υπερβολικές. Σημαντικά ποσά έχουν δοθεί και στην επιστήμη για την εξερεύνηση της Αρκτικής, το 2005 η Κίνα ήταν η πρώτη Ασιατική διοργανώτρια χώρα της Αρκτικής Επιστημονικής Συνόδου. Επιπροσθέτως, το Πεκίνο έχει συνάψει πολλές διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες με κράτη παρέχοντας έργα υποδομής όπως δρόμους και λιμάνια με αντάλλαγμα πρόσβαση στις αγορές τους, εξασφαλισμένους εμπορικούς δρόμους και ενεργειακή ασφάλεια, έτσι ώστε να προστατευθούν οι κινεζικές επενδύσεις. Ωστόσο, αναλυτές υποστηρίζουν ότι αντιμαχόμενες ομάδες συμφερόντων εντός της Κίνας έχουν οδηγήσει σε σπατάλη πόρων και παραγωγικότητας επενδύοντας περισσότερο από ότι χρειάζεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις.

Χάρτης 7: Δρόμοι της Πρωτοβουλίας μιας ζώνης και ενός δρόμου

Πηγή:

- Kovalenko, A., Morgunova, M. And Gribkovskaia, V., (2018), 'Infrastructural synergy of the northern sea route in the international context', *SINTEF*, 4:1, p. 64, Available at: <https://www.sintef.no/en/publications/publication/1891252/> [Accessed at 22/7/2022]

Η στρατηγική που ακολουθεί η Κίνα στα πλαίσια του Πολικού Δρόμου του Μεταξίου αναδεικνύει τις μεγάλες φιλοδοξίες της για την περιοχή. Άλλωστε οι Κινεζικές εταιρίες είναι

οι μεγαλύτεροι αγοραστές Αρκτικού πετρελαίου και συνεργάζονται με εταιρίες των υπόλοιπων Αρκτικών χωρών. Η Φινλανδία και η Νορβηγία για παράδειγμα συνεργάζονται με την Κίνα σε πολλαπλά επίπεδα από την ενέργεια μέχρι τον τουρισμό, συγχρόνως σχεδιάζεται να χρηματοδοτηθεί με Κινεζικούς πόρους ο Αρκτικός σιδηρόδρομος που θα διέρχεται μέσω αυτών των χωρών ενώνοντας την Ηπειρωτική Ευρώπη με την Βόρεια Θαλάσσια Οδό. Το 2013 η Ισλανδία υπέγραψε με το Πεκίνο συμφωνία ελεύθερου εμπορίου, ενώ μία Κινεζική εταιρία πετρελαίου κατέχει το 60% δύο κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Θεωρείται ότι η Κίνα χρησιμοποιεί την Ισλανδία ως κέντρο εφοδιασμού για την Αρκτική της στρατηγική. Συμπληρωματικά, έχει προχωρήσει σε μαζικές αγορές ακινήτων στην Γροιλανδία, χρηματοδοτεί τα μεταλλευτικά ορυχεία της και σχεδιάζει την κατασκευή και αναβάθμιση τριών αεροδρομίων. Ωστόσο, η πιο σημαντική συνεργασία της Κίνας στην Αρκτική είναι αυτή με την Ρωσία, επειδή παρά την σύμπραξη τους αποτελούν και αντίπαλοι στην περιοχή. Μέχρι στιγμής η συνεργασία τους είναι ωφέλιμη αμοιβαία. Από την μία, η Ρωσία χρειάζεται την Κινεζική χρηματοδότηση εξαιτίας των Δυτικών κυρώσεων για την αναβάθμιση των λιμανιών της. Από την άλλη, η Κίνα εξασφαλίζει την ενεργειακή της ασφάλεια και επεκτείνει τον Βόρειο Δρόμο του Μεταξιού. Από αυτή την συνεργασία η Κίνα πιστεύει μελλοντικά ότι θα γίνει ο δυνατότερος συνεταιρός και θα εντάξει την Ρωσία στην σφαίρα επιρροής της. Τέλος, Κινεζικές εταιρίες επενδύουν στην Αλάσκα και τον Βόρειο Καναδά και έχουν συνάψει συμφωνίες για εξερευνήσεις νέων κοιτασμάτων.

Καταληκτικά, η Κίνα δημιουργεί αλληλεξαρτήσεις μέσω μαζικών επενδύσεων στην Αρκτική, δηλαδή χρησιμοποιεί κυρίως οικονομικά μέσα για την επίτευξη των στόχων της αν και φαίνεται να εξοπλίζεται ιδίως στο ναυτικό επίπεδο. Η στρατηγική της είναι να καταστήσει τις οικονομικές και υλικοτεχνικές παροχές της τόσο αναγκαίες ώστε τα Αρκτικά κράτη να δεχτούν de facto τις διεκδικήσεις της. Γενικά, τα συμφέροντα της Κίνας και της ΕΕ συγκλίνουν στο γεγονός ότι προβάλλουν την Αρκτική ως ένα Παγκόσμιο Αγαθό, επιθυμούν την διεθνοποίηση της Βόρειας περιφέρειας και θέλουν να έχουν λόγο στα Αρκτικά θέματα. Αποκλίνουν όμως, σχετικά με περιβαλλοντικά θέματα, όπως την εκμετάλλευση των Αρκτικών πόρων. Στον αντίποδα ο Καναδάς και οι Η.Π.Α. προσπαθούν να περιορίσουν την Κινεζική επιρροή, καθώς ανησυχούν για την κρατική τους κυριαρχία και ασφάλεια. Συγκεκριμένα η Αμερική πιστεύει ότι το μέλλον της Αρκτικής θα εξαρτηθεί από την στάση (επιθετική ή μη) της Κίνας. Επίσης, άγνωστη παραμένει η στάση της Ρωσίας σε περίπτωση απειλής των Αρκτικών συμφερόντων της από την Κίνα και εάν οδηγηθούν σε ρήξη ή στενότερη συμμαχία.

Ρωσική Ομοσπονδία: Από την Αρκτική με Αγάπη

Η Ρωσία στην Αρκτική διακράτησε το στάτους της Μεγάλης Δύναμης ακόμα και μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ³², κυρίως επειδή καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος γεωγραφικά και πληθυσμιακά. Απώτερος σκοπός της Ρωσίας είναι να αποκτήσει ξανά την αναγνώριση της Μεγάλης Δύναμης παγκοσμίως και η εκμετάλλευση της Αρκτικής αποτελεί την βάση του συγκεκριμένου σχεδίου. Στην Αρκτική στρατηγική της Ρωσίας διακρίνονται τόσο

³² Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών.

διπλωματικές και οικονομικές πολιτικές όσο και αμυντικές (στρατιωτικές). Αυτός ο συνδυασμός πολιτικών έχει προκαλέσει διχογνωμίες στους αναλυτές σχετικά με τις πραγματικές προθέσεις της Ρωσίας, διότι ναι μεν προωθεί την διεθνή συνεργασία και σταθερότητα στον Αρκτικό κύκλο ιδίως μέσω του ΑΣ, έχει όμως προβεί σε μονομερείς ενέργειες όπως η τοποθέτηση της Ρωσικής σημαίας υποθαλάσσια κάτω από τον Βόρειο Πόλο το 2007³³. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Πρόεδρος της Ρωσίας Βλαντίμιρ Πούτιν θεωρεί την Αρκτική την πιο σημαντική στρατηγικά περιοχή για το μέλλον της Ρωσίας αλλά και για την εξουσία του, αφού έτσι εξασφαλίζει τους πυρήνες αυτής, δηλαδή ενέργεια και άμυνα.

Την δεκαετία του 90' επί Γιέλτσιν η Ρωσία αδιαφορούσε πλήρως για τα Αρκτικά της εδάφη, καθώς δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να υποστηρίξει τις υποδομές της Σοβιετικής εποχής. Παράλληλα, τεράστιο διεθνές πρόβλημα είχε δημιουργηθεί με τα πυρηνικά απόβλητα στην Αρκτική, το οποίο διευθετήθηκε εν μέρει από εξωτερική βοήθεια που δέχτηκε η Ρωσία. Στον 21^ο αιώνα, ενώ η οικονομική κατάσταση είχε βελτιωθεί, η διακυβέρνηση του Πούτιν αναγνώρισε την σημαντικότητα της Βόρειας περιφέρειας και άρχισε να εφαρμόζεται η ατζέντα «αναζωπύρωσης» της Ρωσίας. Παρόλα αυτά, η πρώτη μετά-Σοβιετική Αρκτική στρατηγική δημοσιεύθηκε το 2008 επί προεδρίας Μεντβέντεφ. Στο συγκεκριμένο κείμενο παρουσιάζονται οι εθνικές επιδιώξεις με κυριότερες την εκμετάλλευση των Αρκτικών πόρων, την ενοποίηση και εθνικοποίηση της Βόρειας θαλάσσιας οδού ως διάδρομο επικοινωνίας και μεταφορών διατηρώντας την ειρήνη και την συνεργασία. Σε επίπεδο ασφαλείας βασικότερος στόχος ήταν η διατήρηση της επιχειρησιακής ετοιμότητας των ενόπλων δυνάμεων οι οποίες προστατεύουν τα εδάφη και τα οικονομικά συμφέροντα της Ρωσικής Αρκτικής (Sergunin 2020).

Επί προεδρίας Πούτιν το 2013 δημιουργήθηκε νέα και πιο συμπαγής στρατηγική για την Αρκτική περιλαμβάνοντας στοιχεία εξωτερικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, αναφέρεται η προσπάθεια νομικής καθιέρωσης της Ρωσικής υφαλοκρηπίδας στον Αρκτικό Ωκεανό και η αποστολή αναθεωρημένης αίτησης στον Ο.Η.Ε. για τα όρια της υφαλοκρηπίδας, η οποία πραγματοποιήθηκε το 2014. Συγχρόνως, γίνεται λόγος για διεθνή συνεργασία αναφορικά με την εξερεύνηση πόρων, την προστασία του περιβάλλοντος και την διατήρηση του παραδοσιακού τρόπου ζωής των ιθαγενών. Σε στρατιωτικό επίπεδο, δηλώνονταν η ανάγκη εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης των στρατιωτικών δομών και έργων υποδομής, καθώς και η ενίσχυση των Αρκτικών δυνάμεων γενικότερα. Το 2015 εκδίδεται το αναθεωρημένο ναυτικό δόγμα της Ρωσίας στο οποίο τονίζεται ο πιθανός διεθνής ανταγωνισμός γύρω από την Αρκτική και η επιτακτικότητα εκσυγχρονισμού των ναυτικών δυνάμεων και του πυρηνοκίνητου παγοθραυστικού στόλου. Το ίδιο έτος στην νέα Στρατηγική Ασφαλείας η Αρκτική προβάλλεται ως κρίσιμη για την οικονομική ασφάλεια της Ρωσίας και αναφέρεται ξανά η πιθανότητα ενός αγώνα για την Αρκτική παρά την σταθερότητα που επικρατούσε.

Εν συνεχεία, το 2016 δημοσιεύεται η επικαιροποιημένη Ρωσική Εξωτερική πολιτική η οποία σημειώνει εκτός των προαναφερθέντων, την αναγκαιότητα προώθησης περιφερειακών πολυμερών θεσμών σαν το ΑΣ, την αποφυγή οποιασδήποτε στρατιωτικής αψιμαχίας στην περιοχή και την προσπάθεια να μην υπάρξουν δευτερογενείς επιπτώσεις στις δια-Αρκτικές σχέσεις από γεγονότα που συμβαίνουν εκτός της Αρκτικής. Το τελευταίο έγγραφο στρατηγικής για την Αρκτική μέχρι στιγμής εκδόθηκε το 2020 το οποίο δεν σηματοδοτεί κάποια αλλαγή «πλεύσης», αλλά μία συνοχή συνοδευόμενη με περισσότερους στόχους μέχρι

³³ Η συγκεκριμένη πράξη ερμηνεύτηκε ως συμβολική δηλώνοντας ξεκάθαρα τις αξιώσεις της Ρωσίας για τον ενεργειακό πλούτο της Αρκτικής. (Reuters 2007).

το 2035. Οι βασικοί στόχοι παραμένουν οι ίδιοι όπως στις προηγούμενες στρατηγικές σχετικά με την κρατική κυριαρχία, τον NSR, την υφαλοκρηπίδα, τους ενεργειακούς πόρους και την διεθνή συνεργασία. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της Ρωσικής Αρκτικής (ιθαγενών και μη), στον μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, στην αεροναυτική ασφάλεια (εφαρμογή του Πολικού Κώδικα), στην δημογραφική τόνωση της περιφέρειας και στην αύξηση παραγωγής LNG στην χερσόνησο Γιαμάλ.

Σε διπλωματικό και οικονομικό επίπεδο, η Ρωσία ίσως είναι η χώρα που ωφελείται περισσότερο από μια ειρηνική και σταθερή Αρκτική, για αυτό επιθυμεί εξάλλου να μην επηρεαστεί το συνεργατικό κλίμα που επικρατεί από τον ανταγωνισμό και τους πολέμους που λαμβάνουν χώρα σε άλλες περιοχές όπως η Ουκρανία. Ήδη το 10% του Ρωσικού ΑΕΠ και το 20% των Ρωσικών εξαγωγών προέρχονται από την Αρκτική. Σύμφωνα με Ρωσικές έρευνες το 90% των αποθεματικών υδρογονανθράκων εντοπίζεται στην Σιβηρική υφαλοκρηπίδα, εκ των οποίων το 67% τοποθετείται στην Δυτική Αρκτική. Επιπροσθέτως, η πλειοψηφία των αποθεματικών βρίσκονται εντός των 200 ναυτικών μιλίων των Ρωσικών υδάτων. Εάν η Ρωσία καταφέρει να επικυρωθούν οι αξιώσεις της αναφορικά με την επέκταση της υφαλοκρηπίδας της στα 350 ναυτικά μίλια στην Επιτροπή του Ο.Η.Ε. για τα όρια της υφαλοκρηπίδας σύμφωνα με την UNCLOS και έρθει σε συμφωνία με τα υπόλοιπα περιπολικά κράτη, δηλαδή συμπεριλάβει την κορυφογραμμή Λομονόσοφ και Μεντελέγιεφ³⁴, τότε θα ελέγχει κυριολεκτικά σχεδόν ολόκληρη την Αρκτική, καθιστώντας πρακτικά τον Αρκτικό Ωκεανό Ρωσική λίμνη. Το παραπάνω όχι μόνο εξασφαλίζει την ενεργειακή και οικονομική ασφάλεια της Ρωσίας, αλλά την καθιστά τον παγκόσμιο πάροχο ενέργειας του 21^ο αιώνα.

Ωστόσο, η Ρωσία δεν διαθέτει τους πόρους και την τεχνολογία για να εκμεταλλευτεί τα υπεράκτια αποθέματα του Βορά. Παρά τις Δυτικές κυρώσεις συνεχίζει να δέχεται ξένες επενδύσεις από Ασιατικές χώρες³⁵ για την ανάπτυξη των υποδομών της τόσο για τον NSR, για Υπερ-Αρκτικούς σιδηροδρόμους που θα ενώνουν την Ευρασία, όσο και για σταθμούς παραγωγής και διάθεσης LNG όπως αυτός στην Χερσόνησο Γιαμάλ. Συγκεκριμένα, για την παραγωγή LNG θεωρείται ότι η Ρωσία θα κυριαρχήσει στις παγκόσμιες αγορές υγροποιημένου αερίου, λόγω των Αρκτικών αποθεμάτων. Ακόμη, όπως και ο Καναδάς η Ρωσία προωθεί το Βορειοανατολικό πέρασμα ως εθνικά ύδατα και προσπαθεί να το καταστήσει ένα καθιερωμένο παγκόσμιο ναυτικό πέρασμα το οποίο θα ανταγωνίζεται τους υπόλοιπους διεθνείς Θαλάσσιους διαδρόμους, συλλέγοντας συγχρόνως δασμούς από την χρήση του και ελέγχοντας ένα μέρος του παγκόσμιου εμπορίου και τις Βόρειες Θάλασσες. Ο Πούτιν για αυτό τον σκοπό έχει εξασφαλίσει συνεχή χρηματοδότηση από την Πρωτοβουλία μιας ζώνης και ενός δρόμου της Κίνας, οξύνοντας την οικονομική εξάρτηση της Ρωσίας από την Κίνα. Αξίζει να τονισθεί ότι τα άρθρα του Ο.Η.Ε. δίνουν την δυνατότητα στην Ρωσία να προωθήσει τα συμφέροντα της στην Αρκτική με διπλωματικό και ειρηνικό τρόπο, παρά τις διαφωνίες των Η.Π.Α. και της ΕΕ. Το μεγαλύτερο εμπόδιο εντοπίζεται στον οικονομικό τομέα, αφού η πραγματοποίηση αυτών των σχεδίων εξαρτάται άμεσα από ξένα κεφάλαια. Για αυτούς τους λόγους είναι προς

³⁴ Βλέπε παράρτημα 3.

³⁵ Οι κύριοι επενδυτές στην Ρωσική Αρκτική είναι η Κίνα και η Ινδία, ενώ ακολουθούν η Νότιος Κορέα, η Ιαπωνία και το Βιετνάμ από τις Ασιατικές χώρες. Από τις Δυτικές εντοπίζονταν κυρίως Αμερικανικές και Νορβηγικές εταιρίες οι οποίες ύστερα από την εκ νέου εισβολή στην Ουκρανία έχουν παγώσει πλήρως τις επενδυτικές τους δραστηριότητες, ενώ η Ρωσία προτίθεται να εθνικοποιήσει τα παρακλάδια τους στην επικράτεια της.

τον συμφέρον της Μόσχας η Αρκτική να αποτελεί μία ζώνη ειρήνης και συνεργασίας (Staun 2020).

Οι οικονομικές ευκαιρίες που συνεπάγεται το λιώσιμο των πάγων στην Ρωσία, την καθιστούν παράλληλα πιο ευάλωτη από ποτέ. Η υποχώρηση του θαλάσσιου πάγου στον Αρκτικό Ωκεανό δημιουργεί τεράστιο θέμα ασφαλείας στην Μόσχα, διότι αφήνει ακάλυπτη και ευάλωτη σε επιθέσεις την Βόρεια πλευρά της. Γενικά, η γεωγραφία της Ρωσίας χαρακτηρίζεται από ατελείωτες πεδινές εκτάσεις τόσο στα δυτικά όσο και στα ανατολικά, γεγονός που καθιστά εύκολη την κατάκτησή της, εάν δεν υπήρχε το ψύχος και ο πάγος στα Βόρεια. Πλέον αυτός ο πάγος λιώνει, οπότε εξαφανίζεται το φυσικό εμπόδιο στα Αρκτικά εδάφη της Ρωσίας, διευκολύνοντας την αεροναυτική και υποθαλάσσια μεταφορά στρατευμάτων μεταξύ του Ατλαντικού και Ειρηνικού Ωκεανού. Επίσης, χάνεται και το προστατευτικό κάλυμμα πάγου που προσέδιδε αορατότητα από τα ραντάρ στον Ρωσικό υποβρύχιο στόλο, μέρος του οποίου είναι πυρηνοκίνητος και φέρει πυρηνικές κεφαλές. Έτσι, αναγκάζεται η Ρωσία να μεταβάλλει την ναυτική της στρατηγική, υποχρεώνοντας την να ενισχύσει την παρουσία της στα Βόρεια χερσαία και θαλάσσια σύνορά της.

Ακολουθώντας, στην Ρωσική Αρκτική εντοπίζεται το μεγαλύτερο μέρος της πυρηνικής αποτρεπτικής ικανότητας και το 60% των θαλάσσιων και υποθαλάσσιων πυρηνικών κεφαλών με τα οποία είναι εξοπλισμένος ο Βόρειος στόλος. Αυτές οι πυρηνικές ικανότητες εξασφαλίζουν στην Ρωσία το πρεστίτζ της Υπερδύναμης, ενώ μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως δεύτερο χτύπημα σε περίπτωση πυρηνικού πολέμου. Εντωμεταξύ, ο Βόρειος στόλος θεωρείται ο σημαντικότερος Ρωσικός στόλος ο οποίος εξασκεί και προστατεύει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ρωσίας στον Αρκτικό Ωκεανό και τον NRS. Ειδικότερα, ο υποβρύχιος στόλος αποτελείται από περίπου 41 υποβρύχια (ένα μέρος των οποίων είναι υπηρεσιακά), από 36 πλοία επιφάνειας (33 εκ των οποίων πολεμικά), σαφώς λιγότερα σε σχέση με τα 100 που υπήρχαν επί Σοβιετικής εποχής και πάνω από 40 παγοθραυστικά (6 εκ των οποίων πυρηνοκίνητα). Ο Ρωσικός Βόρειος στόλος συνιστά τον μεγαλύτερο πολεμικό και παγοθραυστικό στόλο στον Αρκτικό Ωκεανό και μέσω της Θάλασσας Μπάρεντς μπορεί να έχει ευκολότερη πρόσβαση στον Ατλαντικό Ωκεανό σε σχέση με τον στόλο της Βαλτικής και του Εύξεινου Πόντου περνώντας απαρατήρητος από το NATO. Εντούτοις, δεν μπορεί να συγκριθεί με τον συνολικό στόλο του NATO, λόγω του μεγέθους και του στρατιωτικού προϋπολογισμού του οργανισμού. Εξάλλου, η επέκταση του NATO στην Ανατολική Ευρώπη και την Σκανδιναβία έχει σκοπό να αποκόψει αυτές τις νέες δυνατότητες της Ρωσίας.

Για τους παραπάνω λόγους η Ρωσία έχει αρχίσει από την προηγούμενη δεκαετία να αναβαθμίζει τις βάσεις της, τον στρατό και τον στόλο της στην Αρκτική. Εκτός από τον εκμοντερνισμό των πυρηνοκίνητων υποβρυχίων, έχει προχωρήσει στον εκσυγχρονισμό πολεμικών πλοίων και παγοθραυστικών, ενώ βρίσκονται υπό κατασκευή νέα πλοία και παγοθραυστικά, προκειμένου να διασφαλιστεί το μονοπώλιο παροχής ναυτικών υπηρεσιών στον NSR. Επιπλέον, τα πλοία και οι Αρκτικές βάσεις εξοπλίζονται με αντιβαλλιστικούς πύραυλους και υποστηρίζονται από 2 μοίρες μαχητικών-βομβαρδιστικών, μία μοίρα μαχητικών MiG31, ένα αεροπλανοφόρο και περίπου 70 βομβαρδιστικά για την προστασία του εναέριου Αρκτικού χώρου. Εξίσου μέριμνα έχει δοθεί στην χερσαία εναέρια άμυνα με την εγκατάσταση S-400 στην Χερσόνησο Κόλα και S-300 στο Αρχιπέλαγος Νόβαγια Ζεμλία (Staun 2020). Παρά τις μαζικές επενδύσεις στην στρατικοποίηση, οι Ρωσικές υποδομές παραμένουν σποραδικές, εξαιτίας των τεράστιων εκτάσεων και των κλιματικών συνθηκών.

Υπογραμμίζεται ότι η Ρωσική Άμυνα δίνει περισσότερο βάρος στην Δυτική Αρκτική, όπου εντοπίζονται οι περισσότερες Νατοϊκές βάσεις για την αντιστάθμιση δυνάμεων.

Χάρτης 8: Ρωσική στρατικοποίηση της Αρκτικής

Πηγή:

- Business Insider. *This map shows Russia's dominant militarization of the Arctic* [online]. Available at: <https://www.businessinsider.com/chart-of-russias-militarization-of-arctic-2015-8> [Accessed at 28/7/2022]

Εν τέλει, ο συνδυασμός πολιτικών σκληρής και ήπιας ισχύος έχει ανησυχήσει τους Δυτικούς αναλυτές σχετικά με τις πραγματικές προθέσεις της Ρωσίας. Πάντως, το Κρεμλίνο είναι αποφασισμένο να προασπίσει τα Ρωσικά συμφέροντα στην Αρκτική πάση θυσία, αφού γνωρίζει ότι η Αρκτική έχει την δυναμική να δώσει την πολυπόθητη θέση της Παγκόσμιας Δύναμης στην Ρωσία τον 21^ο αιώνα. Πιθανώς καταγράφεται η πιο ολοκληρωμένη στρατηγική αναφορικά με τους στόχους και πως να πραγματοποιηθούν σε σχέση με τους υπόλοιπους δρώντες και αποδεικνύεται ότι η Ρωσική ηγεσία έχει συνειδητοποιήσει την σημαντικότητα της Αρκτικής περισσότερο σε σύγκριση με τις αντίστοιχες ηγεσίες της Δύσης. Η Ρωσία θα χρησιμοποιήσει κάθε διπλωματικό τρόπο για να κερδίσει την αναγνώριση της εκτεταμένης

υφαλοκρηπίδας της, τον έλεγχο της Βόρειας Θαλάσσιας Οδού και την διασφάλιση των Αρκτικών πόρων μέσω του Ο.Η.Ε. και του ΑΣ. Ωστόσο, εάν δεν τα καταφέρει διπλωματικά τότε δεν θα διστάσει να προχωρήσει σε μονομερείς πράξεις θέτοντας τα όρια που επιθυμεί και χρησιμοποιώντας τις στρατιωτικές της ικανότητες, με σκοπό τον έλεγχο των αμφισβητούμενων Αρκτικών περιοχών. Επίσης, τονίζεται ότι το βασικότερο πρόβλημα της Ρωσίας είναι ότι δεν διαθέτει τους οικονομικούς πόρους για να υλοποιήσει τα φιλόδοξα σχέδιά της.

Κεφάλαιο 4: Η Αρκτική στο Μέλλον

Παράδοξες «Συμμαχίες» και Αντιπαλότητες

Σύμφωνα με τις προαναφερθείσες στρατηγικές και τα συμφέροντα των ισχυρότερων διεθνών δρώντων δημιουργούνται ανήκουστες «συμμαχίες» στα πλαίσια της Αρκτικής λόγω παράδοξης σύγκλισης συμφερόντων. Συγχρόνως, παραδοσιακοί σύμμαχοι έρχονται σε σύγκρουση, εξαιτίας τελείως διαφορετικών επιδιώξεων στον Βόρειο Πόλο σε σχέση με άλλες περιοχές της Γης. Για παράδειγμα, ο Καναδάς και η Ρωσία θέλουν να υπερασπιστούν τα κυριαρχικά δικαιώματά τους επί των Θαλάσσιων διαδρόμων που διέρχονται μέσω των υδάτων τους και να αναγνωριστούν διεθνώς ως εθνικά ύδατα. Σημειώνεται ότι οι δύο χώρες έχουν αναγνωρίσει τους αντίστοιχους διαδρόμους τους ως εθνικά ύδατα. Ομοίως συμφωνούν σχετικά με την αξιοποίηση των υδρογονανθράκων και γενικά την εκμετάλλευση των πόρων της υφαλοκρηπίδας τους, χωρίς την παρέμβαση τρίτων χωρών, γεγονός με το οποίο συμφωνούν και οι Η.Π.Α., αν και διαφωνούν με την εθνικοποίηση των Ναυτικών περασμάτων. Στη συνέχεια, αμφότεροι δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην άμυνα και την εθνική ασφάλεια στην Αρκτική, ενώ και οι δύο χώρες θεωρούν την Αμερική ως την βασικότερη απειλή των Αρκτικών τους συμφερόντων. Για την Ρωσία φαίνεται λογικό να έχει ως στρατηγικό αντίπαλο τις Η.Π.Α., αλλά για τον Καναδά η αντιπαλότητα με τον νότιο γείτονα θεωρείται τουλάχιστον περίεργη, γιατί είναι παραδοσιακά σύμμαχοι σε άλλους τομείς και περιφέρειες. Αυτός ο φόβος του Καναδά προς την Αμερική, εξηγείται από διαφορές σχετικά με τα όρια των ΑΟΖ, των υφαλοκρηπίδων και του νομικού καθεστώτος της Βορειοδυτικής Οδού, τα οποία οι Η.Π.Α. δεν έχουν σεβαστεί στο παρελθόν. Ο «εναγκαλισμός» συμφερόντων μεταξύ Ρωσίας και Καναδά αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα των παράδοξων «συμμαχιών» και αντιπαλοτήτων, ενώ μπορεί μελλοντικά να αποτελέσει «αγκάθι» στις σχέσεις Η.Π.Α. – Καναδά, δυσχεραίνοντας την μελλοντική τους συνεργασία.

Στην αντίπερα όχθη, η Κίνα και η ΕΕ τάσσονται υπέρ της ελευθερίας των ναυτικών μετακινήσεων, της συνδιαχείρισης των Αρκτικών πόρων και γενικά προωθούν την ιδέα ότι η Αρκτική ανήκει σε όλο τον κόσμο. Αν και έχουν δηλώσει ότι σέβονται τα κυριαρχικά δικαιώματα των Αρκτικών 5, έχουν κατηγορηθεί ότι θέλουν να «γκριζάρουν» περιοχές του Βόρειου Πόλου, να υπονομεύσουν την κρατική κυριαρχία των περιπολικών χωρών και να αποκτήσουν περισσότερα δικαιώματα στο ΑΣ ώστε να συμμετέχουν στην διακυβέρνηση της Αρκτικής. Επιπροσθέτως, ακολουθούν παρόμοιες στρατηγικές για την αύξηση της επιρροής τους, επενδύοντας σε μεγάλα έργα υποδομών και επιστημονική έρευνα. Ωστόσο, οι λόγοι για την παγκοσμιοποίηση της Αρκτικής είναι διαφορετικοί για κάθε πλευρά. Από την μία, η ΕΕ έχει ως στόχο να παραμείνουν ανεκμετάλλευτοι οι πόροι της Αρκτικής για χάρη της κλιματικής αλλαγής. Από την άλλη, η Κίνα θέλει να εξορύξει Αρκτικούς πόρους, προκειμένου να τροφοδοτήσει τις αυξανόμενες ενεργειακές της ανάγκες. Επίσης, η ελεύθερη διέλευση από τους νέους ναυτικούς διαδρόμους υποστηρίζεται από την Αμερική, όμως διαφωνεί στα υπόλοιπα αφού εξορίσει υδρογονάνθρακες στην Αλάσκα.

Συμπληρωματικά, μια Σινο-Ρωσική συμμαχία μπορεί να μην φαίνεται απροσδόκητη, αλλά μία αναδυόμενη αντιπαλότητα μεταξύ τους για τον διαμοιρασμό της Αρκτικής είναι πιθανότερη. Καταρχάς, η Ρωσία όπως αναφέρεται και στο προηγούμενο κεφάλαιο χρειάζεται ξένες επενδύσεις για την ανάπτυξη της Αρκτικής, οι περισσότερες εκ των οποίων είναι Κινεζικές. Παράλληλα, η Κίνα χρειάζεται την Ρωσική στρατιωτική τεχνολογία για την αναβάθμιση του στρατού της, και την γεωγραφική θέση της Ρωσίας, επειδή δεν είναι Αρκτικό κράτος ώστε να εξασφαλίσει άμεσα τις επιδιώξεις της. Ωστόσο, η Κίνα δεν έχει ξεκαθαρίσει μέχρι στιγμής εάν η Πολική Αρκτική Οδός συμπεριλαμβάνει μόνο το Βορειοανατολικό πέρασμα (Ρωσικό) ή το Βορειοδυτικό πέρασμα (Καναδικό) ή θα συμπεριλάβει και εναλλακτικές Βόρειες διαδρομές μελλοντικά όπως η Δια-Αρκτική οδός³⁶. Το 2017 το Κινέζικο παγοθραυστικό Xue Long διέσχισε την Κεντρική Θαλάσσια Οδό επιτυχώς μέσω του Βόρειου Πόλου, αποδεικνύοντας ότι μία τέτοια διαδρομή είναι πραγματοποιήσιμη και μελλοντικά θα είναι ευκολότερη η διέλευση (Weber 2020). Έρευνες δείχνουν ότι τα καλοκαίρια της επόμενης δεκαετίας ο Πολικός πάγος στην κορυφή της Αρκτικής θα έχει υποχωρήσει, έτσι η Κίνα θα μπορεί να μεταφέρει εμπορεύματα πέρα από τις αιγιαλίτιδες ζώνες της Ρωσίας και του Καναδά. Η συγκεκριμένη διαδρομή θεωρείται ότι διαπερνά διεθνή ύδατα σύμφωνα με την UNCLOS, όμως θα διαπερνά τις υφαλοκρηπίδες όλων των περιπολικών κρατών. Πάνω σε αυτό η Κίνα μπορεί να προωθήσει την ιδέα της διεθνοποίησης των Αρκτικών πόρων. Η Ρωσία αφενός χρειάζεται την συνεχή ροή Κινεζικών κεφαλαίων για την οικονομία της, αφετέρου δεν θέλει να είναι κατώτερη στην συνεργασία της με την Κίνα. Ταυτόχρονα δεν θα διακινδυνεύει να μοιραστεί τον πλούτο της Αρκτικής με καμία άλλη Δύναμη, και έχει ήδη αποδείξει ότι δεν θα διστάσει να προστατέψει τα συμφέροντά της με πόλεμο. Οπότε δεν θα δεχτεί την συνδιαχείριση των ναυτικών διαδρόμων και των υδρογονανθράκων με την Κίνα. Επιπλέον, μπορεί να προβεί σε μονομερείς πράξεις όπως στο παρελθόν και να διεκδικήσει όλη την Αρκτική μέχρι το Βόρειο Πόλο αποκλείοντας το Πεκίνο από την Αρκτική και αψηφώντας τις διαβουλεύσεις της UNCLOS. Η Κίνα με την σειρά της θέλει περισσότερα από όλα να διασφαλίσει ναυτικές οδούς χωρίς να εξαρτάται από την άδεια κανενός για την εξαγωγή των Κινεζικών προϊόντων και την αδιάκοπη τροφοδότηση της οικονομίας της. Μακροπρόθεσμα λοιπόν οι Σινο-Ρωσικές σχέσεις στον Αρκτικό κύκλο ενδείκνυται ότι θα «ψυχρανθούν», εξαιτίας των επικαλυπτόμενων συμφερόντων.

Η Αμερική δεν φαίνεται να έχει σχετικά πλήρη σύγκλιση συμφερόντων με κάποιον άλλον διεθνή δρώντα. Γενικά η στρατηγική της όπως αναφέρθηκε εξαρτάται από την ηγεσία της και χαρακτηρίζεται ως μία απρόθυμη Αρκτική δύναμη. Περισσότερο ενδιαφέρεται για θέματα ασφαλείας και την ενασχόληση του Πεκίνου και της Μόσχας στην Αρκτική. Επίσης, μελλοντικά η Αμερική μπορεί να έχει διαπληκτιζόμενα συμφέροντα με την ΕΕ στην Γροιλανδία, καθώς και οι δύο επιθυμούν να την εντάξουν στην σφαίρα επιρροής τους, αυτό το θέμα αναλύεται εκτενέστερα στην τελευταία ενότητα του κεφαλαίου.

Αυτές οι παράδοξες «συμμαχίες» και αντιπαλότητες αναδεικνύουν την πολυπλοκότητα των διεθνών σχέσεων στην Βόρεια περιφέρεια και συνάμα την μοναδικότητα της Αρκτικής ως μία αναδυόμενη γεωπολιτική περιοχή. Γεγονός το οποίο έχει παροτρύνει κάποιους ειδικούς να κάνουν λόγο για την εξαίρεση της Αρκτικής, η οποία αναλύεται στην ακόλουθη ενότητα, γιατί επικρατεί σταθερότητα και διάλογος.

³⁶ Η Δια-Αρκτική οδός ονομάζεται διαφορετικά Κεντρική Θαλάσσια Οδός (Central Seaway).

Η Εξαίρεση της Αρκτικής

Οι επιδιώξεις των διεθνών δρώντων στην Αρκτική άλλοτε συγκλίνουν και άλλοτε αποκλίνουν, ανάλογα και τον τομέα δράσης. Συνολικά μέχρι στιγμής φαίνεται να ωφελούνται όλες οι πλευρές από μία σταθερή και ειρηνική Αρκτική. Το συγκεκριμένο γεγονός ίσως αποτελεί απότοκο των οικονομικών ωφελειών και την δημιουργία win-win σεναρίων από την συνεργασία καθώς και την πληθώρα των πόρων που προσφέρει η εκμετάλλευση της Αρκτικής σε όλους. Έτσι, Μεγάλες δυνάμεις του Βόρειου Πόλου όπως οι Η.Π.Α. και η Ρωσία κατάφεραν να συνεργαστούν μεταξύ τους στα πλαίσια του ΑΣ, παρά τις γενικότερες διμερείς διαφορές. Αυτό το κλίμα συνεργασίας και σταθερότητας περιγράφεται συχνά στην βιβλιογραφία ως η εξαίρεση της Αρκτικής.

Ένας ακόμη λόγος που εξηγεί αυτή την κατάσταση είναι ότι περίπου το 90% των ανεκμετάλλετων υδρογονανθράκων εντοπίζεται σε μη αμφισβητούμενες ΑΟΖ. Εξάλλου στην φιλονικουμένη περιοχή γύρω από τον γεωγραφικό Βόρειο Πόλο, οι ακραίες συνθήκες πολιικού ψύχους καθιστούν την εξόρυξη πόρων και την διέλευση πλοίων απαγορευτικές από οικονομικής άποψης. Μελλοντικά και εφόσον λιώσουν οι πάγοι θα ενταθεί η διαμάχη, έρευνες δείχνουν ότι κάτι τέτοιο μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα στην δεκαετία του 2030 ή το αργότερο στην δεκαετία του 2050. Κάποιοι αναλυτές υποστηρίζουν ότι η εξαίρεση της Αρκτικής οφείλεται στις πολυεπίπεδες μορφές διακυβέρνησης που καταγράφονται στην περιοχή, από περιφερειακές και ομοσπονδιακές πολιτικές μέχρι διεθνείς και διακυβερνητικές. Σε αντίθεση με την Ανταρκτική όπου υπάρχει μόνο μία μορφή διακυβέρνησης, παρενθετικά η συνθήκη της Ανταρκτικής. Αρχικά, αναφέρεται η UNCLOS και ο Διεθνής Οργανισμός Ναυσιπλοΐας που είναι πολυμερείς θεσμοί όπου τα κράτη λύνουν συνεργατικά και ειρηνικά τις διαφορές τους σχετικά με τις υφαλοκρηπίδες, τις ΑΟΖ και τα Ναυτικά περάσματα. Συμπληρωματικά, το Αρκτικό Συμβούλιο παρόλο που δεν ασχολείται με θέματα ασφαλείας, θέτει τις βάσεις δια της επιστημονικής συνεργασίας για ένα κοινό τόπο κατανόησης (Käpylä and Mikkola 2019).

Εκτός από τους οργανισμούς και τα φόρουμ, όλα τα κράτη της Αρκτικής έχουν δηλώσει την επιθυμία τους για διεθνή συνεργασία. Αυτό ίσως οφείλεται στις σκληρές συνθήκες που επικρατούν. Ένα χρόνο μετά την τοποθέτηση της Ρωσικής σημαίας στο βυθό του Βόρειου Πόλου, η κατάσταση αποκλιμακώθηκε το 2008 με την Διακήρυξη της Ιλούλίσσατ. Σε αυτήν οι Αρκτικές 5 δηλώνουν την αφοσίωση τους στους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου και την συνεργασία. Αξίζει να τονιστεί ότι πριν την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 πραγματοποιούνταν στρατιωτικές και διασωστικές ασκήσεις μεταξύ όλων των Αρκτικών κρατών. Ταυτόχρονα στρατιωτικοί αξιωματούχοι και Αρχηγοί Άμυνας λαμβάνουν μέρος σε τακτικές συνόδους στα πλαίσια του Arctic Security Forces Roundtable. Επίσης, όλα τα μέλη του ΑΣ και οι παρατηρητές του έχουν εκφράσει την συνεχή υποστήριξή τους στον οργανισμό και την πολυμερή συνεργασία στην Αρκτική. Ωστόσο, η ανανεωμένη Ρωσική επιθετικότητα με την εκ νέου εισβολή στην Ουκρανία έθεσε εκτός λειτουργίας το Αρκτικό Συμβούλιο για πρώτη φορά στην ιστορία του, διεγείροντας ερωτήματα για το μέλλον της εξαίρεσης της Αρκτικής και το μέλλον του Αρκτικού Συμβουλίου.

Ουκρανική κρίση, Ρωσική επιθετικότητα και Αρκτική

Όπως επισημάνθηκε στην παραπάνω ενότητα οι δια-Αρκτικές σχέσεις είναι σταθερές και συνεργατικές. Πλέον, όμως η Αρκτική έχει γίνει αναπόσπαστο μέλος της παγκόσμιας τάξης και για αυτό επηρεάζεται από τις διεθνείς εξελίξεις και κρίσεις, όπως η Ουκρανική. Δεν είναι πια ένα κλειστό σύστημα αποτελούμενο μόνο από τις Αρκτικές χώρες, αυτό αποδεικνύεται εξάλλου από το Ευρωπαϊκό και Κινεζικό ενδιαφέρον. Η προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 από την Ρωσία είχε προκαλέσει τριγμούς στο πολιτικό στερέωμα της Αρκτικής, ενώ η εκ νέου εισβολή στην Ουκρανία το 2022 έχει πυροδοτήσει ένα ντόμινο εξελίξεων το οποίο κανείς δεν γνωρίζει που θα τελειώσει και πόσο ακόμα θα επιδρά στα Αρκτικά θέματα. Άγνωστο παραμένει που, πότε και αν η Ρωσία συνεχίσει την επιθετική της συμπεριφορά και εάν αυτή συμπεριλάβει Αρκτικά εδάφη.

Καταρχήν, το εμφανέστερο αποτέλεσμα των Ουκρανικών κρίσεων είναι η δυσπιστία και η αρνητική εικόνα της Δύσης απέναντι στην Ρωσία. Γεγονός το οποίο είναι σαφέστατα λογικό, εξαιτίας της ετερόκλητης Ρωσικής συμπεριφοράς σε διαφορετικά διεθνή θέματα και την ανακολουθία μεταξύ των όσων δηλώνει και όσων εν τέλει πράττει. Σημειώνεται ότι η Ρωσία είχε εξαρχής εγγυηθεί την Ουκρανική ακεραιότητα και τελικά πραγματοποίησε δύο εισβολές. Από την μία προβάλλει την έλλειψη προγνωσιμότητας από την Δυτική πλευρά έναντι της Ρωσίας. Από την άλλη, φαίνεται ότι η Μόσχα ακολουθεί μία ρεαλιστική εξωτερική πολιτική. Ο αντίκτυπος των παραπάνω στην Αρκτική συνεργασία ήταν το «πάγωμα» της. Οι Δυτικές χώρες φοβούνται πλέον την στρατικοποίηση της Αρκτικής και το θεωρούν δείγμα μελλοντικής Ρωσικής επιθετικότητας. Στην αρχή δικαιολογούσαν την στρατικοποίηση ως ένα τρόπο υποστήριξης των τοπικών οικονομικών και πολιτικών δραστηριοτήτων και ως προστασία στο νέο ακάλυπτο Βόρειο μέτωπο.

Ακολούθως, ήδη από το 2014 τερματίστηκαν οι κοινές ναυτικές και στρατιωτικές ασκήσεις μεταξύ Ρωσικών και Νατοϊκών δυνάμεων. Συγχρόνως ακυρώθηκε η ετήσια συνάντηση των Αρχηγών Άμυνας των Αρκτικών κρατών και η Ρωσία αποκλείστηκε από το Arctic Security Forces Roundtable. Έτσι, τερματίστηκε οποιαδήποτε στρατιωτική συνεργασία και εμπιστοσύνη που είχε χτιστεί. Το 2014 οι μεγαλύτερες παράπλευρες συνέπειες για το ΑΣ ήταν να μην αναγνωρισθεί τελικά η ΕΕ επίσημα ως παρατηρητής του ΑΣ λόγω του Ρωσικού βέτο και τομποϊκοτάρισμα από τις Η.Π.Α. και τον Καναδά κάποιων συνόδων οργανωμένων από την Ρωσία. Εντούτοις, την ίδια χρονιά ανακοινώθηκε ότι η συνεργασία στα πλαίσια του ΑΣ θα συνεχίσει κανονικά. Αναλυτές εκείνη την περίοδο κάναν λόγο για την ανθεκτικότητα του ΑΣ σε εξωτερικές κρίσεις και την διασφάλιση του ειρηνικού κλίματος στην Αρκτική. Κάποιοι από αυτούς υπογράμμισαν όμως ότι μία μελλοντική και μεγαλύτερη κρίση μπορεί να επηρεάσει το ΑΣ σοβαρότερα και σήμερα αποδείχθηκαν σωστοί, διότι το ΑΣ δεν λειτουργεί από τον Μάρτιο του 2022 μετά τομποϊκοτάρισμα των Δυτικών χωρών.

Επίσης, οι σημαντικότερες παράπλευρες «απώλειες» της Ουκρανικής κρίσης επήλθαν στην Ρωσική οικονομία και την ανάπτυξη των Αρκτικών της περιοχών. Οι Δυτικές κυρώσεις έπληξαν και πλήττουν την οικονομία της Ρωσίας, την έβαλαν σε ύφεση, ενώ περιορίζουν τις δυνατότητες ανάπτυξής της. Στη συνέχεια, το εμπάργκο στο Ρωσικό πετρέλαιο και φυσικό αέριο προερχόμενο από την Αρκτική, ανάγκασε την Ρωσία να βρει νέες Ασιατικές αγορές, όπως αυτή της Κίνας. Επιπρόσθετα, η απαγόρευση εξαγωγής δυτικής τεχνολογίας, υπηρεσιών και προϊόντων στην Ρωσία σε συνδυασμό με την αποκοπή των Δυτικών κεφαλαίων

καθυστέρησε και ματαίωσε πολλά έργα υποδομών στην Αρκτική. Παράλληλα, ανάγκασε την Ρωσία να εξαρτάται από Κινεζικά κεφάλαια και αύξησε την επιρροή της Κίνας στην Αρκτική. Για παράδειγμα, το πρότζεκτ LNG στην Γιαμάλ μετά τις κυρώσεις θα ματαιωνόταν εάν δεν επεμβαίνουν οι Κινέζοι, οι οποίοι συνεχίζουν να εισάγουν LNG από αυτόν το σταθμό. Ήδη στην Ρωσία έχουν κρατικοποιηθεί πολλές Δυτικές ιδιωτικές εταιρίες μετά την μαζική τους έξοδο από την Ρωσική αγορά το 2022, ενώ δόθηκαν ποσοστά κοινοπραξιών που ανήκαν σε Δυτικές πολυεθνικές όπως η Exxon-Mobil σε Ρωσικές επιχειρήσεις.

Πέρα από τα Ουκρανικά σύνορα η Ρωσική επιθετικότητα μπορεί να επεκταθεί και προς τον Βορά. Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο η Αρκτική είναι η βάση της Ρωσικής οικονομίας, διότι εκεί βρίσκεται η πλειοψηφία της παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου. Για αυτό άλλωστε συνεργάζεται και σέβεται το διεθνές δίκαιο στην Αρκτική. Η Μόσχα έχει επενδύσει πολιτικά, στρατιωτικά και οικονομικά για την ανάπτυξη της Βόρειας περιφέρειας της, και συνεχίζει να έχει υπερφιλόδοξα σχέδια. Στο αρνητικό για την Ρωσία σενάριο όπου δεν αποβούν καρποφόρα αυτά τα σχέδια, ο κύριος σταθεροποιητικός παράγοντας της Αρκτικής εξαυλώνεται. Οξύνοντας την αβεβαιότητα και την πιθανότητα κλιμάκωσης.

Το Κρεμλίνο παρουσιάζει την Αρκτική ως αναπόσπαστο κομμάτι της Ρωσικής ταυτότητας. Η ανάπτυξη της Αρκτικής παρομοιάζεται με το Διαστημικό πρόγραμμα της Σοβιετικής Ένωσης, αντικαθρεπτίζοντας το μεγαλείο της χώρας. Άρα, στην περίπτωση που δεν τελεσφορήσει αυτή η ανάπτυξη, κυρίως λόγω της μικρής Ρωσικής οικονομίας και των Δυτικών κυρώσεων, η Ρωσική ηγεσία θα αναγκαστεί να αντιδράσει διαφορετικά και επιθετικά. Υπολογίζοντας ότι στην περιοχή της Αρκτικής η Ρωσία υπερτερεί στρατιωτικά, ο Πούτιν μπορεί να διατάξει μία «ειδική επιχείρηση» σε μία Αρκτική χώρα που συνορεύει με την Ρωσία, για παράδειγμα την Φινλανδία. Στήνοντας έτσι ένα θέατρο πολέμου για εσωτερική κατανάλωση, προκειμένου να δείξει την «Δύναμη» της Ρωσίας, εξασφαλίζοντας το καθεστώς του σε μία περίοδο οικονομικών προβλημάτων και πολιτικής αστάθειας.

Έπειτα, οι εισβολές της Ρωσίας στην Ουκρανία σημειώνουν ότι η αφοσίωσή της στο διεθνές δίκαιο είναι μάλλον ομορποτιστική. Με αυτές τις επιθέσεις παραβιάστηκαν θεμελιώδεις διεθνείς νόρμες και δεσμεύσεις, όπως η παραβίαση της εδαφικής ακεραιότητας και της κρατικής κυριαρχίας. Η Μόσχα είχε δώσει διαβεβαιώσεις για την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας σε διάφορες διεθνείς συμφωνίες, παρενθετικά το Μνημόνιο της Βουδαπέστης για τις εγγυήσεις ασφαλείας το 1994. Τα παραπάνω έχουν ως απόρροια να αναμένεται η παραβίαση του νομικών και διπλωματικών πρακτικών από πλευράς της Ρωσίας όταν δεν ικανοποιούνται τα εθνικά της συμφέροντα, δημιουργώντας έτσι ανησυχίες για το μέλλον της Αρκτικής.

Είναι αδήριτη ανάγκη να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι η Ρωσία πλέον θεωρείται αναθεωρήτρια δύναμη στην Ευρώπη. Ο Πούτιν έχει χαρακτηρίσει την διάλυση της ΕΣΣΔ ως την μεγαλύτερη γεωπολιτική καταστροφή του 20^ο αιώνα και θεωρεί τα εδάφη που κατείχε η Σοβιετική Ένωση ως νόμιμα Ρωσικά εδάφη. Σημειωτέον, η προσάρτηση της Κριμαίας χαρακτηρίστηκε ως «επανένωση». Με αυτό το σκεπτικό η Ρωσία μπορεί να αποφασίσει να συνεχίσει την «επανένωση» και άλλων περιοχών με σκοπό την αποκατάσταση των εδαφών της παλαιά ποτέ Σοβιετικής Ένωσης, εξασφαλίζοντας έτσι τον ζωτικό της χώρο. Γεγονός που θα της δώσει το «ηθικό» casus belli για μία εισβολή στην Βαλτική ή στην Σκανδιναβία.

Κατά μία έννοια η Αρκτική συμμετέχει ήδη σε ένα είδος υβριδικού πολέμου, επειδή η Ρωσία χρησιμοποιεί την ενέργεια που παράγει εκεί ως όπλο στα πλαίσια της ενεργειακής της

πολιτικής σαν αντίμετρα στις Δυτικές κυρώσεις. Τέτοιες στρατηγικές κινήσεις μπορεί να πληθύνουν στο μέλλον, ειδικά όταν αυξηθεί η κίνηση της Βόρειας Θαλάσσιας Οδού, η Ρωσία θα μπορεί να αποκόπτει το Ευρασιατικό εμπόριο. Αυτός είναι και ένας από τους κύριους λόγους που επιθυμεί τον έλεγχο των ναυτικών περιοχών. Στην παρούσα φάση η Μόσχα μειώνει την τροφοδότηση φυσικού αερίου προς την ΕΕ και σε κάποιες χώρες την έχει θέσει σε παύση, αυξάνοντας την σημασία της Αρκτικής τόσο για την Ρωσία όσο και την ΕΕ.

Τέλος, η επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και Δύσης, λόγω της Ουκρανικής κρίσης έχει προκαλέσει από φέτος έναν αγώνα εξοπλισμών στις Δυτικές χώρες. Κράτη μέλη της ΕΕ όπως η Γερμανία και η Πολωνία εξοπλίζονται ως απάντηση στην Ρωσική επιθετικότητα. Ακολούθως, η Φινλανδία και η Σουηδία θορυβήθηκαν από την εκ νέου εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022, διέκοψαν την ουδετερότητά τους και εισήλθαν στο ΝΑΤΟ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η Ρωσία να είναι η μόνη Αρκτική χώρα εκτός του ΝΑΤΟ και όλα τα Αρκτικά της εδάφη να συνορεύουν με την Βόρειο-Ατλαντική Συμμαχία. Απομονώνοντας γεωπολιτικά την Ρωσία και δημιουργώντας στη Μόσχα ακόμα περισσότερα θέματα ασφαλείας, ειδικά όταν το ΝΑΤΟ πραγματοποιεί ασκήσεις στην Αρκτική (Cold Response 2022) και κοντά στα σύνορα της. Έτσι, η Ρωσία νιώθει να απειλείται η βάση της οικονομίας της, το πυρηνικό οπλοστάσιό της και να αποκλείεται από τις Παγκόσμιες Θάλασσες. Όλα δείχνουν ότι λειτουργούν σαν μία αυτοεκπληρούμενη προφητεία, διότι η μία πλευρά εξοπλίζεται εξαιτίας της στρατικοποίησης της άλλης και ως αποτέλεσμα θα ξεσπάσει ένοπλη σύρραξη. Εντείνοντας την σκληρή γεωπολιτική στην Αρκτική και θέτοντας σε κίνδυνο την εξαίρεση της Αρκτικής.

Το μέλλον του Αρκτικού Συμβουλίου

Είναι αδύνατον να προβλέψει κάποιος το πότε θα τελειώσει το μποϊκοτάρισμα των Δυτικών χωρών και θα επαναλειτουργήσει το Αρκτικό Συμβούλιο. Το πιο πιθανό σενάριο είναι να παραμείνει σε παύση όσο κατέχει την προεδρία του φόρουμ η Ρωσία, δηλαδή μέχρι την άνοιξη του 2023, οπότε την προεδρία θα την λάβει η Νορβηγία. Οι απόψεις δίστανται σχετικά με το μέλλον του ΑΣ. Από την μία, πιστεύεται ότι η Δύση θα δημιουργήσει ένα «δικό» της διεθνές σώμα για την Αρκτική, γνωστό ως «Nordic Plus». Το φόρουμ αυτό θα περιλαμβάνει όλες τις Αρκτικές χώρες εκτός από την Ρωσία, θα συμμετέχουν οι οργανισμοί ιθαγενών όπως και στο ΑΣ διαδραματίζοντας ακόμη πιο δραστήριο ρόλο και μπορεί να επεκταθεί και σε μη Αρκτικές χώρες με συμφέροντα στην περιοχή, για παράδειγμα η Ιαπωνία. Υποστηρίζεται ότι ο συντονισμός μεταξύ των δυτικών χωρών θα είναι πιο στενός, καθώς βασίζονται στις ίδιες αξίες, στο δίκαιο της θάλασσας και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παράλληλα, σημειώνεται ότι η συνεργασία θα επεκταθεί σε περισσότερους τομείς, ειδικά στο διατλαντικό εμπόριο. Το Nordic Plus θα χρησιμοποιήσει τις βάσεις που προϋπάρχουν από το ΑΣ, και στο μέλλον μπορεί να δεχτεί μία δημοκρατική Ρωσία, ενώ θα κατέχει την ελαστικότητα η οποία έλλειπε από το ΑΣ.

Από την άλλη, η Ρωσία κατέχει πάνω από την μισή Αρκτική ακτογραμμή και σχεδόν το μισό Αρκτικό πληθυσμό. Συμπληρωματικά, είναι ο κύριος παραγωγός ενέργειας, αλιείας και πάροχος θαλάσσιων μεταφορών, όπως επισημάνθηκε στο παραπάνω κεφάλαιο. Επιπλέον, οι επιστήμονες των υπόλοιπων Αρκτικών χωρών δεν θα έχουν πρόσβαση στα δεδομένα της

Αρκτικής Ρωσίας³⁷, δηλαδή οι μελέτες τους θα είναι ημιτελείς, δεν θα υπάρξει επιτήρηση της υποχώρησης των πάγων στην Σιβηρία. Επομένως, φόρουμ και οργανισμοί στην Αρκτική χωρίς την συμμετοχή της Μόσχας δεν έχουν ιδιαίτερη χρησιμότητα και δεν θα είναι εφικτοί, επειδή η συνεργασία θα είναι de facto περιορισμένη. Εξάλλου, σε μία τέτοια περίπτωση η Μόσχα με την σειρά της μπορεί να ιδρύσει ένα δικό της νέο φόρουμ ή να προωθήσει ένα από τα ήδη υπάρχοντα για τους παραπάνω λόγους, αποκλείοντας τις χώρες που της έχουν επιβάλει κυρώσεις. Για παράδειγμα, το διεθνές Αρκτικό φόρουμ της Ρωσίας γνωστό ως «Arctic: territory of dialogue», λαμβάνει χώρα στην Αγία Πετρούπολη κάθε χρόνο και συμμετέχουν πολλές Αφρικανικές, Ασιατικές και Νοτιοαμερικανικές χώρες. Σε αυτή την περίπτωση κράτη σαν την Κίνα, η οποία θεωρεί ότι αποτελεί «ημιαρκτική» χώρα, θα αναζητούσαν νομιμότητα για την προάσπιση των συμφερόντων τους στην περιοχή. Ταυτόχρονα η Ρωσία θα έδινε περισσότερες δυνατότητες στα κράτη που είναι παρατηρητές στο ΑΣ, με αντάλλαγμα την στήριξη τους στο νέο τους Αρκτικό εγχείρημα.

Σε κάθε περίπτωση, η ίδρυση ή η προώθηση νέων αντίπαλων φόρουμ κατακερματίζει την σταθερότητα του Βόρειου Πόλου και καταστρέφει το Αρκτικό Συμβούλιο και ότι έχει δημιουργήσει όλα αυτά τα χρόνια. Εντούτοις, δεν φαίνονται όλα δυσοίωνα για το ΑΣ ακόμα. Ο πρεσβευτής της Νορβηγίας στην Αρκτική, Morten Høglund δήλωσε, «Επικεντρωνόμαστε στο να διασφαλίσουμε ότι αυτό που κάνουμε τώρα δεν θα δημιουργήσει εμπόδια στην μετέπειτα επιστροφή μας στην κανονικότητα». Το γεγονός ότι καταγράφεται θέληση επιστροφής στο ΑΣ αποτελεί ένα σημάδι καλής θελήσεως και ότι είναι πιθανή η επαναλειτουργία το 2023 μόλις λάβει την προεδρία η Νορβηγία. Σίγουρα η Νορβηγία έχει ένα πολύ δύσκολο έργο μπροστά της. Όταν και αν βγει το ΑΣ από την αδράνεια, η συνεργασία δεν θα παραμείνει ίδια, αλλά είναι το μόνο μέρος όπου μπορεί να υπάρξει. Επίσης, μπορεί να προσαρμοστεί στις νέες γεωπολιτικές προκλήσεις, κάτι το οποίο δεν δύναται να πραγματοποιήσει ένα «κρατικοποιημένο» φόρουμ. Ένα Αρκτικό Συμβούλιο χωρίς τις 8 Αρκτικές χώρες θα επιταχύνει τον διαβόητο αγώνα για την Αρκτική με αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και στην ειρήνη.

Γροιλανδία και Γεωπολιτικός Ανταγωνισμός

Η Γροιλανδία τοποθετείται στο Βόρειο-Ανατολικό κομμάτι της Βόρειας Αμερικής, ανάμεσα στον Ατλαντικό και Αρκτικό Ωκεανό. Τα Βόρεια εδάφη της βρίσκονται πιο κοντά στον γεωγραφικό Βόρειο Πόλο σε σχέση με τα υπόλοιπα Αρκτικά εδάφη. Με αποτέλεσμα, να ενώνει την Ευρώπη, την Βόρεια Αμερική και την Βόρεια Ασία, δηλαδή η θέση της είναι υψίστης γεωστρατηγικής σημασίας. Παράλληλα, όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο είναι πλούσια σε πολύτιμα μέταλλα, σπάνιες γαίες και υδρογονάνθρακες. Τα παραπάνω εξηγούν το ενδιαφέρον ισχυρών διεθνών δρώντων για την Γροιλανδία, με σημαντικότερες την ΕΕ, τις Η.Π.Α. και την Κίνα. Αυτές οι δυνάμεις επιθυμούν να βάλουν το μεγαλύτερο νησί της Αρκτικής στην σφαίρα επιρροής τους. Ωστόσο, το κυβερνητικό καθεστώς της Γροιλανδίας είναι περίπλοκο, διότι και η αυτόνομη κυβέρνηση της θέλει στο μέλλον να ανεξαρτητοποιηθεί

³⁷ Η Αρκτική Ρωσία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

από το Βασίλειο της Δανίας. Οπότε, μελλοντικά μπορεί να εμφανιστεί ένα καινούργιο Αρκτικό κράτος, μεταβάλλοντας ακόμα περισσότερο τις ισορροπίες.

Η Γροιλανδία ήταν αποικία της Δανίας, το 1978 απέκτησε σχετική αυτονομία και το 2009 έγινε πλήρως αυτόνομη με δυνατότητα να αποφασίζει για εξορυκτικές δραστηριότητες. Το νησί των 57.000 κατοίκων ήταν αρχικά μέλος της ΕΕ όταν εντάχθηκε η Δανία το 1973, όμως το 1982 πραγματοποιήθηκε δημοψήφισμα και αποφασίστηκε η έξοδος από την τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Ο κυριότερος λόγος εξόδου ήταν η αλιεία από την οποία προέρχεται το 90% του Γροιλανδικού εισοδήματος. Παρά την αποχώρηση η Γροιλανδία συνέχισε να συνεργάζεται με την ΕΕ, καθώς παρέμεινε ως μέλος της Ένωσης Υπερπόντιων Χωρών και Εδαφών και ως μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου. Το 1985 υπογράφηκε η πρώτη αλιευτική συμφωνία μεταξύ Γροιλανδίας και Βρυξελλών η οποία προβλέπει το άνοιγμα των Γροιλανδικών Θαλασσών στον Ενωσιακό στόλο, με αντάλλαγμα την ετήσια πληρωμή 42,8 εκατομμυρίων ευρώ στην αυτόνομη κυβέρνηση της Γροιλανδίας από το 1985 μέχρι το 2006. Το κόστος για την άδεια αλιείας κρίθηκε στην συνέχεια υψηλό και συνάφθηκαν νέες συμφωνίες. Από το 2007 μέχρι το 2013 η ΕΕ μετέφερε 17,8 εκατομμύρια ευρώ ετησίως για το ψάρεμα. Αυτό ήταν μέρος μιας μεγαλύτερης συνεργατικής συμφωνίας η οποία κάλυπτε περισσότερα θέματα και συνολικά έδωσε στο ίδιο διάστημα στην Γροιλανδία 175 εκατομμύρια ευρώ. Την περίοδο 2014 με 2020 η ΕΕ χρηματοδότησε την Γροιλανδία με 217,8 εκατομμύρια ευρώ χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η αλιεία. Τα συγκεκριμένα κεφάλαια επενδύονται στους τομείς της εκπαίδευσης και την βιώσιμης ανάπτυξης για την προστασία του περιβάλλοντος και την οικονομική μεγέθυνση της Γροιλανδίας στα πλαίσια των συμφωνιών εταιρικής σχέσης. Εντούτοις, η Ενωσιακή οικονομική επιρροή δεν σταματάει μόνο στις διμερείς συμφωνίες, ευρωπαϊκές εταιρίες κυρίως από την Γερμανία και την Δανία συνιστούν το 15% των συνολικών εταιριών που λειτουργούν στην Γροιλανδία. Επιπλέον, η Γροιλανδική οικονομία εξαρτάται από τις Ευρωπαϊκές αγορές, επειδή η ΕΕ αποτελεί μονοπώλιο και μονοπώλιο. Αναλυτικά, οι Γροιλανδικές εξαγωγές αξίας 331 εκατομμύρια ευρώ προς την ΕΕ αποτελούν το 92,7% των συνολικών εξαγωγών και οι Γροιλανδικές εισαγωγές από την ΕΕ αξίας 614 εκατομμύρια ευρώ συνιστούν το 68,9% των συνολικών εισαγωγών (Pelaudeix 2017). Οι εξαγωγές είναι κυρίως αλιευτικά και κτηνοτροφικά είδη, ενώ οι εισαγωγές μηχανήματα και ορυκτά καύσιμα.

Από τα στοιχεία εξωτερικού ισοζυγίου συνειδητοποιεί κανείς ότι η Γροιλανδία δεν έχει την καλύτερη οικονομία, για αυτό ακόμα εξαρτάται από τις Δανικές κρατικές επιχορηγήσεις ύψους 470 εκατομμύρια ευρώ ετησίως, δηλαδή το 40% του Γροιλανδικού ΑΕΠ. Επιπροσθέτως, η Δανία ελέγχει τις ΑΟΖ και τις υφαλοκρηπίδες πέρα των τριών ναυτικών μιλίων από τις Γροιλανδικές ακτές, άρα και τις υπεράκτιες εξορύξεις υδρογονανθράκων, δηλαδή αυτές βρίσκονται υπό την επήρεια του Ενωσιακού Δίκαιου. Η ΕΕ έχει γνώση της γεωστρατηγικής θέσης της Γροιλανδίας και την σημασία της εξερεύνησης και εκμετάλλευσης των φυσικών της πόρων, αυτό δηλώνεται εξάλλου στην συμφωνία εταιρικής σχέσης αλλά και στις Ευρωπαϊκές Αρκτικές στρατηγικές. Οι Πολιτικές και η συνεργασία επικεντρώνονται στην γνώση σχετικά με περιβαλλοντικά θέματα, την διεθνή συνεργασία, την βιώσιμη ανάπτυξη και την θέσπιση περιβαλλοντικά προστατευόμενων περιοχών. Συγχρόνως, έχει δηλωθεί το Ευρωπαϊκό ενδιαφέρον για τις ενεργειακές προοπτικές της Γροιλανδίας και την χρησιμοποίησή τους, προκειμένου να μειωθεί η εξάρτηση από τις Νορβηγικές και Ρωσικές εισαγωγές.

Ο κύριος οικονομικός ανταγωνιστής της ΕΕ στην Γροιλανδία είναι η Κίνα. Κινεζικές εταιρίες των οποίων το ιδιοκτησιακό καθεστώς αγνοείται έχουν επενδύσει σε ορυχεία σε όλη την Γροιλανδία και αγοράζουν μεγάλες εκτάσεις γης. Το Πεκίνο πιστεύει ότι χρειάζεται τους πόρους της Γροιλανδίας για την τροφοδότηση της οικονομίας του και έχει δηλώσει το στρατηγικό του ενδιαφέρον. Οι σημαντικότερες επενδύσεις της Κίνας επικεντρώνονται σε 4 ορυχεία. Πρώτα, στο ορυχείο σπάνιων γαιών το οποίο περιέχει και ουράνιο στο Kvanefjeld με ποσοστό συμμετοχής 11%. Το πιο σημαντικό σε αυτό το ορυχείο είναι το ουράνιο και το θέμα σχετικά με το αν πρέπει ή όχι να εκμεταλλευτεί σύμφωνα με την συνθήκη μη διάδοσης των πυρηνικών, η Κίνα έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για το ουράνιο και έχει χρηματοδοτήσει επιπρόσθετα αυτό το έργο παρέχοντας βοήθεια από Κινεζικά πυρηνικά ινστιτούτα και εταιρίες πυρηνικής ενέργειας. Δεύτερον, στο ορυχείο μετάλλων στο Citronen Fjord στο οποίο δεν είναι γνωστό το μέγεθος της Κινεζικής εμπλοκής. Τρίτον, το ορυχείο σιδηρομεταλλευμάτων στην Isua εξαγοράστηκε το 2014 από Κινέζους επενδυτές και εργάστηκαν σχεδόν 3000 εργάτες Κινεζικής καταγωγής για την κατασκευή του. Τελευταίο το ορυχείο χαλκού στο Wegener Halnø ανήκει σε μία από τις μεγαλύτερες Κινεζικές εξορυκτικές εταιρίες του κόσμου (Mohr 2020).

Επιβάλλεται να τονιστεί ότι Κινεζικές επενδύσεις στην Γροιλανδία δεν είναι τόσο μεγάλες και πολλές όσο προβάλλονται στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ωστόσο, έχουν προκαλέσει την δυσπιστία των Δυτικών ειδικά αναφορικά με το μέλλον των φυσικών πόρων του νησιού και το ιδιοκτησιακό καθεστώς των Κινεζικών επενδυτικών επιχειρήσεων. Πιστεύεται ότι από πίσω κρύβεται το Κομμουνιστικό κόμμα της Κίνας. Αυτοί που ανησυχούν και εναντιώνονται στις Κινεζικές επενδύσεις είναι οι Αμερικανοί και οι Δανοί. Οι Αμερικανοί φοβούνται για λόγους ασφαλείας και οι Δανοί φοβούνται για το μέλλον της αυτόνομης Γροιλανδίας, γιατί δεν επιθυμούν την ανεξαρτησία της. Η Δανία προωθεί το αφήγημα της Κινεζικής απειλής και της εισροής Κινέζων εργατών, καθώς θέλει να διατηρήσει την κυριαρχία της στην περιοχή και την πρόσβαση της στην Αρκτική. Από την άλλη, η Γροιλανδική κυβέρνηση επιθυμεί περεταίρω ανεξαρτητοποίηση, κάτι το οποίο αδυνατεί να πραγματοποιήσει εξαιτίας της κακής οικονομίας της. Άλλωστε η οικονομική ανεξαρτησία είναι η προϋπόθεση για την πολιτική ανεξαρτησία. Για αυτό, στόχος της είναι η οικονομική ανεξαρτησία μέσω της αξιοποίησης του ορυκτού της πλούτου. Έτσι, η Γροιλανδία βλέπει την Κίνα ως έναν επενδυτή ο οποίος θα την βοηθήσει στην διαφοροποίηση της οικονομίας της. Έχουν συναφθεί επίσης συμφωνίες μεταξύ της Κίνας και της Γροιλανδίας σε θέματα όπως ο τουρισμός και η εξαγωγή ψαρικών στις Κινεζικές αγορές, με στόχο την αύξηση των διμερών εμπορικών σχέσεων.

Οι Η.Π.Α. με την σειρά τους διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο στο νησί όχι λόγω των οικονομικών τους δραστηριοτήτων, αλλά λόγω της αεροπορικής βάσης Θούλης. Η βάση της Θούλης έχει αποβεί καθοριστικής σημασίας για την Αμερικανική στρατιωτική ικανότητα ιδίως στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στο μέτωπο του Ατλαντικού, αλλά και κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Γενικά, η θέση της Γροιλανδίας αποτελεί κλειδί για την αρχιτεκτονική ασφαλείας των Η.Π.Α., αφού μπορεί να προστατέψει την Βόρεια πλευρά της και τον Αρκτικό Ωκεανό. Αυτή η βάση χρησιμοποιούταν για την εντόπιση εχθρικών ενεργειών όπως βομβιστικών αεροπλάνων και πυραύλων από την άλλη πλευρά της Αρκτικής, μέχρι σήμερα αποτελεί σημαντικό μέρος του Αμερικανικού αμυντικού συστήματος βαλλιστικών πυραύλων. Ταυτόχρονα επιτρέπει στο ΝΑΤΟ και τις Η.Π.Α. να επιβλέπουν το κενό GIUK³⁸, δηλαδή τις

³⁸ Βλέπε Παράρτημα 7

Θάλασσες μεταξύ Γροιλανδίας, Ισλανδίας, νήσων Φερόε και Βρετανικών Νήσων. Έτσι, μπορούν να εντοπίζουν και να εμποδίζουν τον Βόρειο ναυτικό στόλο της Ρωσίας, αποκλείοντας τον από τον Ατλαντικό Ωκεανό. Γεγονός το οποίο αποτρέπει την Ρωσία να διακόψει το Ευρώ-Ατλαντικό εμπόριο και να εκτοξεύσει πυρηνικούς ή συμβατικούς πυραύλους στην Βόρεια Αμερική (Rahbek-Clemmensen 2020). Συμπληρωματικά, η Αμερική αν και έχει χαρακτηρίσει κρίσιμους τους φυσικούς πόρους της Γροιλανδίας, δεν έχει προχωρήσει σε κάποια οικονομική διείσδυση.

Συνολικά, η αυξανόμενη γεωπολιτική σημασία της Γροιλανδίας υποδηλώνει και την γεωπολιτική σημασία ολόκληρης της Αρκτικής. Το ενδιαφέρον της ΕΕ, της Κίνας και των Η.Π.Α. εκδηλώνει την διεθνοποίηση μίας κάποτε ξεχασμένης περιοχής. Η ΕΕ σε σχέση με τους άλλους διεθνείς δρώντες φαίνεται να έχει την μεγαλύτερη επίδραση στην Γροιλανδία, ως απότοκο της οικονομικής εξάρτησης του νησιού από την Δανία και την Ένωση. Η ΕΕ ανανεώνει την Βόρεια πολιτική Γειτνίασης, επιθυμώντας να επανεντάξει μελλοντικά την Γροιλανδία στην Ένωση, αυτό φαίνεται και από την μελλοντική αποστολή Ευρωπαϊκής αντιπροσωπείας στη Νουούκ. Έπειτα, η Κίνα σημειώνεται ότι έχει απογοητεύσει την Γροιλανδική κυβέρνηση, καθώς περίμεναν ότι θα γίνουν μεγαλύτερες και πιο συνεχείς επενδύσεις στη χώρα. Παρόλα αυτά, στον εξορυκτικό τομέα είναι αρκετά μπροστά σε σχέση με τις Η.Π.Α. και την ΕΕ, διότι έχουν δημιουργηθεί ορυχεία εξ ολοκλήρου από Κινέζους (επενδυτικά και κατασκευαστικά), ενώ οι Δυτικές χώρες είναι διασπασμένες ή εκπροσωπούνται μέσα από πολυεθνικά ταμεία τα οποία καθυστερούν να λάβουν αποφάσεις. Η Αμερική έχει σχεδόν μηδαμινή οικονομική ενασχόληση στην Γροιλανδία, όμως είναι ο πιο ισχυρός στρατιωτικά παίκτης στο νησί και η κύρια «ασπίδα» του. Οπότε, δεν μπορεί κανείς να την αγνοήσει. Χωρίς αμφιβολία η Γροιλανδία αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του πολυεπίπεδου αγώνα που συντελείται στην Αρκτική.

Συμπέρασμα

Στην παρούσα εργασία πραγματεύονται αρχικά οι οικονομικές ευκαιρίες που προσφέρει η Αρκτική μέσω των πόρων, του τουρισμού και των νέων Θαλάσσιων διαδρόμων λόγω της κλιματικής αλλαγής. Στη συνέχεια, δόθηκε έμφαση στο Αρκτικό Συμβούλιο, το σημαντικότερο διακυβερνητικό φόρουμ της περιοχής, καταγράφοντας εκτός από την δομή του τις ελλείψεις του και την συνεισφορά του. Επίσης, υπογραμμίστηκαν οι επιμέρους Αρκτικές στρατηγικές των κύριων διεθνών δρώντων, δηλαδή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των Η.Π.Α., του Καναδά, της Κίνας και της Ρωσίας, καταλήγοντας στα κύρια μελλοντικά θέματα που θα ταλανίσουν την Βόρεια περιφέρεια με βάση τα συμφέροντα αυτών. Στόχος ήταν αφενός να αναδειχθεί η σημαντικότητα της Αρκτικής ως μία νέα αναδυόμενη γεωπολιτική περιοχή στην διεθνή «σκακιέρα» ως απότοκο της κλιματικής αλλαγής, αφετέρου μέσω της ανάλυσης των Αρκτικών πολιτικών των διεθνών δρώντων εντοπίστηκαν οι επάρκειες και οι ελλείψεις κάθε πλευράς αντικαθρεπτίζοντας τις γεωπολιτικές προεκτάσεις αυτών στο μέλλον.

Με βάση τα παραπάνω, η κλιματική αλλαγή θα συνεχίσει να μεταβάλλει την γεωγραφία της Αρκτικής, διότι τα κράτη διαφωνούν σχετικά με την αξιοποίηση των πόρων της, αυξάνοντας ακόμα περισσότερο την οικονομική της αξία και επηρεάζοντας την Παγκόσμια Γεωγραφία και Οικονομία, λόγω της υποχώρησης των πάγων. Το Αρκτικό Συμβούλιο βρίσκεται σε ένα σημείο καμπής στην ιστορία του, καθώς η λειτουργία του τέθηκε σε παύση εν μέσω της Ρωσικής Προεδρίας μετά την εκ νέου εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022, αφήνοντας ερωτηματικά αναφορικά με την μελλοντική του ύπαρξη. Ειδικότερα όσον αφορά τις στρατηγικές των διεθνών δρώντων, η ΕΕ μαστιζόμενη από εσωτερικές διαφωνίες έχει εκδώσει πολλά έγγραφα για την Αρκτική στα οποία προσπαθεί να προβάλει την Αρκτικότητα της χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία, τουλάχιστον η τελευταία στρατηγική είναι πιο ολοκληρωμένη και δείχνει την επιθυμία της Ένωσης να λάβει πιο ενεργό ρόλο γεωπολιτικά. Οι Η.Π.Α. παρά τις δυνατότητες τους συνεχίζουν να μην τις αξιοποιούν, προκειμένου να αναδειχθούν σε Πολική Υπερδύναμη. Αντιθέτως, υστερούν τόσο στην συνοχή των στρατηγικών τους, όσο και σε βασικά Αρκτικά θέματα όπως η απουσία της UNCLOS και τα παγοθραυστικά. Ο Καναδάς πέρα από τα εσωτερικά ντιμπέιτ εντυπωσιασμών για την Αρκτική, χαρακτηρίζεται για την ολοκληρωμένη και σταθερή του στρατηγική επικεντρωμένη στην εθνική ασφάλεια και την κρατική κυριαρχία, ενώ συνάμα προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες. Η Κίνα συνεχίζει το έργο της Πρωτοβουλίας μιας ζώνης και ενός δρόμου και στην Αρκτική γνωστό ως Πολικός δρόμος του Μεταξιού, επενδύοντας σε καίριες εγκαταστάσεις, ώστε κανείς να μην μπορεί να αγνοήσει τις διεκδικήσεις της. Τέλος, η Ρωσία σχεδιάζει να γίνει Αρκτικός Ηγεμόνας είτε ειρηνικά είτε στρατιωτικά έχοντας την πιο ολοκληρωμένη στρατηγική η οποία συνδυάζει στοιχεία σκληρής και ήπιας ισχύος, ωστόσο τα σχέδια της μπορεί να αποδειχθούν μεγαλύτερα από όσο μπορεί να αντέξει οικονομικά.

Καταληκτικά, οι Δυτικοί δρώντες επισημαίνεται ότι σχηματίζουν στρατηγικές και στόχους δυσκολότερα σε σχέση με την Ρωσία και την Κίνα. Αυτό είναι λογικό, γιατί διέπονται από δημοκρατικά πολιτεύματα, δηλαδή οι πολιτικές είναι απαραίτητο να περάσουν μέσα από καθιερωμένες διαδικασίες και καθορίζονται μέσω του διαλόγου. Εντούτοις, στα αυταρχικά καθεστώτα στην περίπτωση της Ρωσίας και στα ολοκληρωτικά στην περίπτωση της Κίνας, δεν καταγράφεται καμία αντιπολίτευση και κανένας αντίλογος, διευκολύνοντας έτσι την λήψη αποφάσεων. Οι Δημοκρατίες γενικά χαρακτηρίζονται για την αργή διαδικασία λήψης

αποφάσεων και για την αντιδραστικότητά τους, δηλαδή δεν καθιερώνουν τις διεθνείς εξελίξεις αλλά αντιδρούν σε αυτές. Παρόλα αυτά ο Καναδάς φαίνεται να αποτελεί την εξαίρεση, για αυτό πρωτοστατεί από το Δυτικό «μπλοκ» στον αγώνα για την Αρκτική. Απεναντίας, οι Η.Π.Α. δείχνουν σαν να μην έχουν ξεκινήσει ακόμα τον αγώνα, ενώ η ΕΕ εντοπίζεται στην αρχή πηγαίνοντας με τον δικό της ρυθμό. Η Κίνα παρουσιάζεται να δημιουργεί τους δικούς της κανόνες του παιχνιδιού αποσκοπώντας σε ευρύτερα οφέλη μελλοντικά αναλαμβάνοντας δικαιώματα και υποχρεώσεις στα Αρκτικά θέματα με στόχο τον τερματισμό της αποκλειστικότητας της Αρκτικής από τις Αρκτικές 8. Η Ρωσία συνεχίζει να είναι πρωτοπόρος στον Αρκτικό κύκλο, παρά τις εμφανείς οικονομικές αδυναμίες, με την βοήθεια της Κίνας και θα υπερασπιστεί την θέση της με κάθε δυνατό τρόπο, ακόμα και αν σημαίνει την «ανάφλεξη» της περιοχής. Προφανώς, το μέλλον της Αρκτικής ως μία «ζώνη ειρήνης» διαγράφεται αβέβαιο, αυτό θα εξαρτηθεί από τις παγκόσμιες εξελίξεις στα διάφορα θέατρα πολέμου, την ζήτηση ενεργειακών πόρων εν μέσω ενεργειακής κρίσης και τις περιβαλλοντικές αλλαγές. Πλέον η Αρκτική είναι Παγκόσμια.

Βιβλιογραφία

Airoidi, A. (2020). ‘Security aspects in EU Arctic policy’. In Gjørsv, G. H., Lanteigne, M. and Sam-Aggrey, H., Eds. *Routledge Handbook of Arctic Security*. Abingdon: Routledge, pp.337-347.

Amelot, A., Canova, E. and Oreschnikoff, A. (2021). ‘The Union’s New Arctic Policy: Towards an Increasingly Geopolitical Approach?’. *Groupe d’études géopolitiques*, working paper [online]. Available at: <https://geopolitique.eu/en/2021/11/08/the-unions-new-arctic-policy-towards-an-increasingly-geopolitical-approach/> [Downloaded 12/3/2022]

Arctic Council. (2021). *As arctic marine tourism increases, how can we ensure it's sustainable?* [online]. Available at: <https://www.arctic-council.org/news/as-arctic-marine-tourism-increases-how-can-we-ensure-its-sustainable/> [Accessed at 9/7/2022]

Arctic Council. *International cooperation in the arctic* [online]. Available at: <https://www.arctic-council.org/explore/work/cooperation/> [Accessed at 11/7/2022]

Arctic portal. *Arctic Council* [online]. Available at: <https://arcticportal.org/arctic-governance/arctic-council> [Accessed at 19/7/2022]

Arctis. (2010). *Arctic Resources and Shipping of Oil, Gas, Ore, and Forest Products along the Northeast Passage* [online]. Available at: <http://www.arctis-search.com/Arctic+Resources+and+Shipping+of+Oil%2C+Gas%2C+Ore%2C+and+Forest+Products+along+the+NEP> [Accessed at 8/7/2022]

Business Insider. *This map shows Russia's dominant militarization of the Arctic* [online]. Available at: <https://www.businessinsider.com/chart-of-russias-militarization-of-arctic-2015-8> [Accessed at 28/7/2022]

CIA. The World Factbook [online]. Available at <https://www.cia.gov/the-world-factbook/oceans/arctic-ocean/> [Accessed at 8/7/2022]

Corgan, M.T. (2020). ‘US security policy in the American Arctic’. In Gjørsv, G. H., Lanteigne, M. and Sam-Aggrey, H., Eds. *Routledge Handbook of Arctic Security*. Abingdon: Routledge, pp.152-164.

Council on Foreign Relations. (2022). *How the Russia-Ukraine War Challenges Arctic Governance* [online]. Available at: <https://www.cfr.org/blog/how-russia-ukraine-war-challenges-arctic-governance> [Accessed at 20/7/2022]

Dadwal, S. R. (2014). ‘Arctic: The Next Great Game in Energy Geopolitics?’. *Strategic Analysis*, 38:6, pp.812-824. Available at: [Arctic: The Next Great Game in Energy Geopolitics?: Strategic Analysis: Vol 38, No 6 \(tandfonline.com\)](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08905619.2014.944444) [Accessed 20/3/2022]

de Witt, M., Stefánsson, H. and Valfell, Á. (2019). ‘Energy security in the Arctic: Policies and technologies for integration of renewable energy’. In Heininen, L., Exner-Pirot, H. and Barnes, J., Eds. *Redefining Arctic Security: Arctic Yearbook 2019*. Akureyri, Iceland: Arctic Portal, pp.189-196.

Diplomatist. (2020). *A Case for the United States' Ratification of UNCLOS* [online]. Available at: <https://diplomatist.com/2020/05/02/a-case-for-the-united-states-ratification-of-unclos/> [Accessed at 7/8/2022]

Dodds, K. and Nuttall, M. (2019). *The Arctic: what everyone needs to know*. New York: Oxford University Press.

European Commission. (2021). *Overview of EU actions in the Arctic and their impact summary*. Brussels: European Commission

European Commission. (2021). *Questions and answers on the EU's Arctic Strategy* [online]. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_21_5164 [Accessed at 31/3/2022]

European Environment Agency (EEA). (2017). *Arctic resources* [online]. Available at: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/arctic-resources> [Accessed at 8/7/2022]

European Policy Centre. (2022). *The EU's geopolitical awakening in the Arctic* [online]. Available at: <https://www.epc.eu/en/Publications/The-EUs-geopolitical-awakening-in-the-Arctic~47c318> [Accessed at 19/7/2022]

European Space Agency. (2022). *Permafrost thaw: it's complicated* [online]. Available at: https://www.esa.int/Applications/Observing_the_Earth/FutureEO/Permafrost_thaw_it_s_complicated [Accessed at 8/7/2022]

Exner-Pirot, H. and Huebert, R. (2020). 'Arctic Security the Canadian Context'. In Gjørsv, G. H., Lanteigne, M. and Sam-Aggrey, H., Eds. *Routledge Handbook of Arctic Security*. Abingdon: Routledge, pp.140-151.

Flockeo. *Arctic: the opening to tourism* [online]. Available at: <https://flockeo.com/en/arctic-the-opening-to-tourism/> [Accessed at 9/7/2022]

Global Fire Power. (2022). *2022 Military Strength Ranking* [online]. Available at: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> [Accessed at 31/7/2022]

Gómez de Ágreda, A. (2017). 'From cylinder to sphere: The impact of climate change in the Arctic beyond the Polar Circle'. In Conde, E. and Iglesias-Sánchez, S., Eds. *Global Challenges in the Arctic Region Sovereignty, environment, and geopolitical balance*. New York: Routledge, pp.347-363.

Gosnell, R. (2020). 'The Potential of Polar Routes: The opening of a new Ocean'. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, pp.193-206

Graczyk, P. and Rottem, S. V., (2020). 'The Arctic Council soft actions, hard effects?'. In Gjørsv, G. H., Lanteigne, M. and Sam-Aggrey, H., Eds. *Routledge Handbook of Arctic Security*. Abingdon: Routledge, pp.221-233.

Harvard International Review. (2019). *Hypocri-sea: The United States' Failure to Join the UN Convention on the Law of the Sea* [online]. Available at: <https://hir.harvard.edu/hypocri-sea-the-united-states-failure-to-join-the-un-convention-on-the-law-of-the-sea-2/> [Accessed at 7/8/2022]

Heritage Foundation Research. (2016). *Iceland: Outsized Importance for Transatlantic Security* [online]. Available at: <https://www.heritage.org/global-politics/report/iceland-outsized-importance-transatlantic-security> [Accessed at 31/8/2022]

Herrmann, V. and Hussong, L. (2020). 'No UNCLOS, No Icebreakers, No Clue? U.S. Arctic Policy Through the Eyes of Congress'. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, pp.23-40.

Hesseln, H. (2019). 'Boreal Forests of the Circumpolar World'. In Finger, M. & Heininen, L., Ed. *The Global Arctic Handbook*. Cham: Springer, pp.101-124.

Iglesias Berlanga, M. (2017). 'The Arctic development New navigational routes and maritime governance'. In Conde, E. and Iglesias-Sánchez, S., Eds. *Global Challenges in the Arctic Region Sovereignty, environment, and geopolitical balance*. New York: Routledge, pp.196-214.

International Arctic Forum. (2019). *Outcomes of the 5th International Arctic Forum* [online]. Available at: <https://forumarctica.ru/en/the-forum/results/> [Accessed at 31/7/2022]

Investopedia. (2022). *The Top 25 Economies in the World* [online]. Available at: <https://www.investopedia.com/insights/worlds-top-economies/> [Accessed at 31/7/2022]

IPCC. *Regional fact sheet – Polar Regions* [online]. Available at: https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/factsheets/IPCC_AR6_WGI_Regional_Fact_Sheet_Polar_regions.pdf [Accessed at 11/7/2022]

IPS. (2019). *The scramble for the Arctic* [online]. Available at: <https://www.ips-journal.eu/regions/global/the-scramble-for-the-arctic-3966/> [Accessed at 8/7/2022]

Käpylä, J. and Mikkola, H. (2019). 'Contemporary Arctic Meets World Politics: Rethinking Arctic Exceptionalism in the Age of Uncertainty'. In Finger, M. and Heininen, L., Ed. *The Global Arctic Handbook*. Cham: Springer, pp.153-170.

Kearney. *The Future of the Arctic* [online]. Available at: <https://www. Kearney.com/web/global-business-policy-council/article/-/insights/the-future-of-the-arctic> [Accessed at 28/7/2022]

Kirchner, S. (2022). 'Nordic Plus: International Cooperation In The Arctic Enters A New Era' [online]. *Polar Connection*. Available at: <https://polarconnection.org/nordic-plus-cooperation-arctic/> [Accessed at 20/7/2022]

Kovalenko, A., Morgunova, M. And Gribkovskaia, V., (2018), 'Infrastructural synergy of the northern sea route in the international context'. *SINTEF*, 4:1, pp. 57-67, Available at: <https://www.sintef.no/en/publications/publication/1891252/> [Accessed at 22/7/2022]

Krivorotov, A. and Finger, M. (2019). 'State-Owned Enterprises in the Arctic'. In Finger, M. and Heininen, L., Ed. *The Global Arctic Handbook*. Cham: Springer, pp.45-62.

Kröger, M. (2019). 'The Global Land Rush and the Arctic'. In Finger, M. & Heininen, L., Ed. *The Global Arctic Handbook*. Cham: Springer, pp.27-44.

Kuersten, A. (2016). 'The Arctic Five Versus the Arctic Council'. In Heininen, L., Exner-Pirot, H. and Barnes, J., Eds. *Arctic Yearbook 2016*. Akureyri, Iceland: Arctic Portal, pp.428-437.

- Lajeunesse, A. (2020). 'Arctic Geopolitics and Security from the Canadian Perspective'. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, pp.41-56.
- Lambach, D. (2020). 'Cooperation in the Cold—The Arctic Search and Rescue Agreement'. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, pp.273-290.
- Lasserre, F., (2019). 'Arctic Shipping: 'A Contrasted Expansion of a Largely Destinal Market''. In Finger, M. and Heininen, L., Ed. *The Global Arctic Handbook*. Cham: Springer, pp.83-100.
- Mohr, J. (2020). 'China in the Arctic and the Case of Greenland'. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, pp.113-130.
- Palosaari, T. (2019). 'The Arctic Paradox (and How to Solve It). Oil, Gas and Climate Ethics in the Arctic'. In Finger, M. and Heininen, L., Ed. *The Global Arctic Handbook*. Cham: Springer, pp.141-152.
- Paul, M. (2022). 'Arctic Repercussions of Russia's Invasion' [online]. *Stiftung Wissenschaft und Politik*, SWP Comment 2022/C39. Doi:10.18449/2022C39
- Pelaideix, C. (2017). 'EU–Greenland relations and sustainable development in the Arctic'. In Conde, E. and Iglesias-Sánchez, S., Eds. *Global Challenges in the Arctic Region Sovereignty, environment, and geopolitical balance*. New York: Routledge, pp.306-324.
- Rahbek-Clemmensen, J. (2020). 'Denmark and Greenland's changing sovereignty and security challenges in the Arctic'. In Gjørsv, G. H., Lanteigne, M. and Sam-Aggrey, H., Eds. *Routledge Handbook of Arctic Security*. Abingdon: Routledge, pp.176-187.
- Raspotnik, A. and Stępień, A. (2020). 'The European Union and the Arctic: A Decade into Finding Its Arcticness'. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, pp.131-146.
- Reinke de Buitrago, S. (2020). 'China's Aspirations as a "Near Arctic State": Growing Stakeholder or Growing Risk?'. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, pp.97-112.
- Reuters (2007). *Russian sub plants flag under North Pole* [online]. Available at: <https://www.reuters.com/article/idINIndia-28784420070802> [Accessed at 24/8/2022]
- Rottem, S. V. (2020). *The Arctic Council Between Environmental Protection and Geopolitics*. Singapore: Palgrave Pivot.
- Sergunin, A. (2020). 'Arctic security perspectives from Russia'. In Gjørsv, G. H., Lanteigne, M. and Sam-Aggrey, H., Eds. *Routledge Handbook of Arctic Security*. Abingdon: Routledge, pp.129-139.
- Sipri (2020). *Russia's new Arctic policy document signals continuity rather than change* [online]. Available at: <https://www.sipri.org/commentary/essay/2020/russias-new-arctic-policy-document-signals-continuity-rather-change> [Accessed at 26/8/2022]

Staun, J. (2020). ‘A Two-Faced Russia? Civilian Interests and Great Power Politics in the High North’. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, pp.3-20.

The Arctic Institute. (2021). *Geopolitical Implications of New Arctic Shipping Lanes* [online]. Available at: <https://www.thearcticinstitute.org/geopolitical-implications-arctic-shipping-lanes/> [Accessed at 8/8/2022]

The Arctic Institute. *Arctic Maps – Visualizing the Arctic* [online]. Available at: <https://www.thearcticinstitute.org/arctic-maps/> [Accessed at 18/7/2022]

The Heritage foundation. (2018). *7 Reasons U.S. Should Not Ratify UN Convention on the Law of the Sea* [online]. Available at: <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/7-reasons-us-should-not-ratify-un-convention-the-law-the-sea> [Accessed at 7/8/2022]

U.S. Energy Information Administration. (2012). *Arctic oil and natural gas resources* [online]. Available at: <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=4650> [Accessed at 8/7/2022]

United States Department of State. (2022). *Joint Statement on Arctic Council Cooperation Following Russia’s Invasion of Ukraine* [online]. Available at: <https://www.state.gov/joint-statement-on-arctic-council-cooperation-following-russias-invasion-of-ukraine/> [Accessed at 25/7/2022]

Veijola, S. and Strauss-Mazzullo, H. (2019). ‘Tourism at the Crossroads of Contesting Paradigms of Arctic Development’. In Finger, M. and Heininen, L., Ed. *The Global Arctic Handbook*. Cham: Springer, pp.63-82.

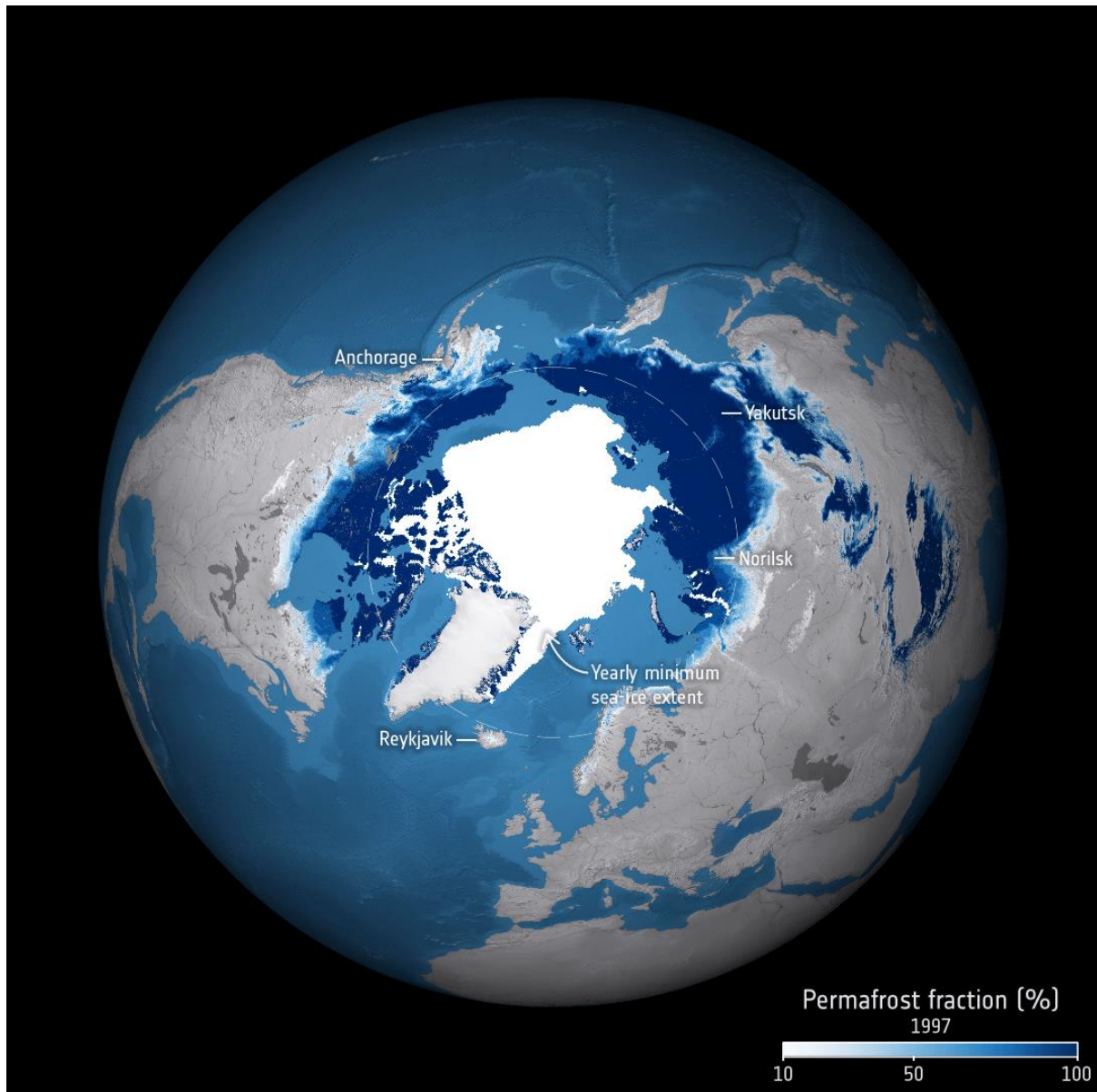
Weber, J. (2020). ‘Limited Cooperation or Upcoming Alliance? Russia, China and the Arctic’. In Weber, J., Ed. *Handbook on Geopolitics and Security in the Arctic The High North Between Cooperation and Confrontation*. Cham: Springer, pp.345-362.

World Bank. *GDP (current US\$) - European Union* [online]. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=EU> [Accessed at 31/7/2022]

WWF. *Why are we concerned about arctic governance?* [online]. Available at: <https://www.arcticwwf.org/our-priorities/governance/> [Accessed at 19/7/2022]

Παράρτημα

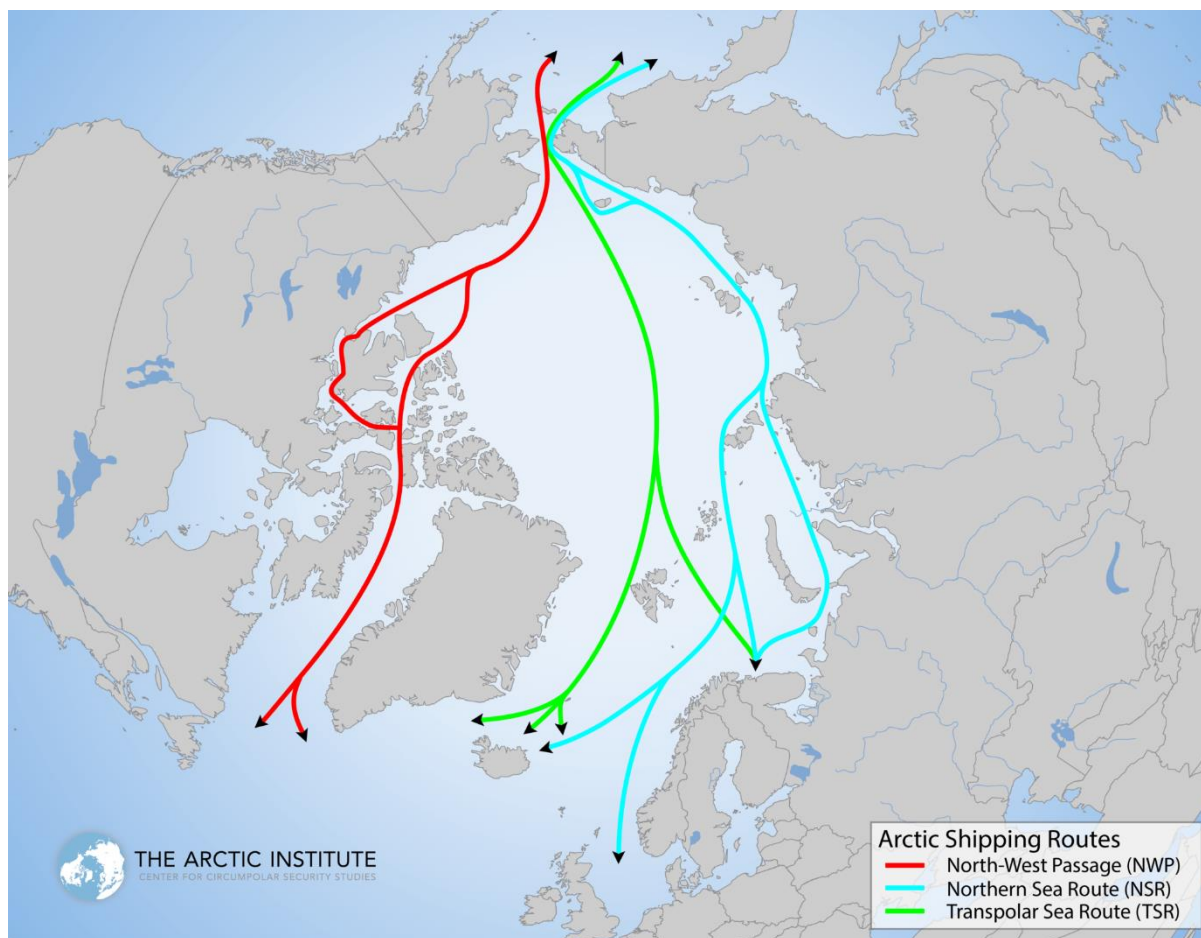
Παράρτημα 1: Υποχώρηση του μόνιμου πάγου στην Αρκτική

Πηγή:

- European Space Agency. (2022). *Permafrost thaw: it's complicated* [online]. Available at: https://www.esa.int/Applications/Observing_the_Earth/FutureEO/Permafrost_thaw_it_s_complicated [Accessed at 8/7/2022]

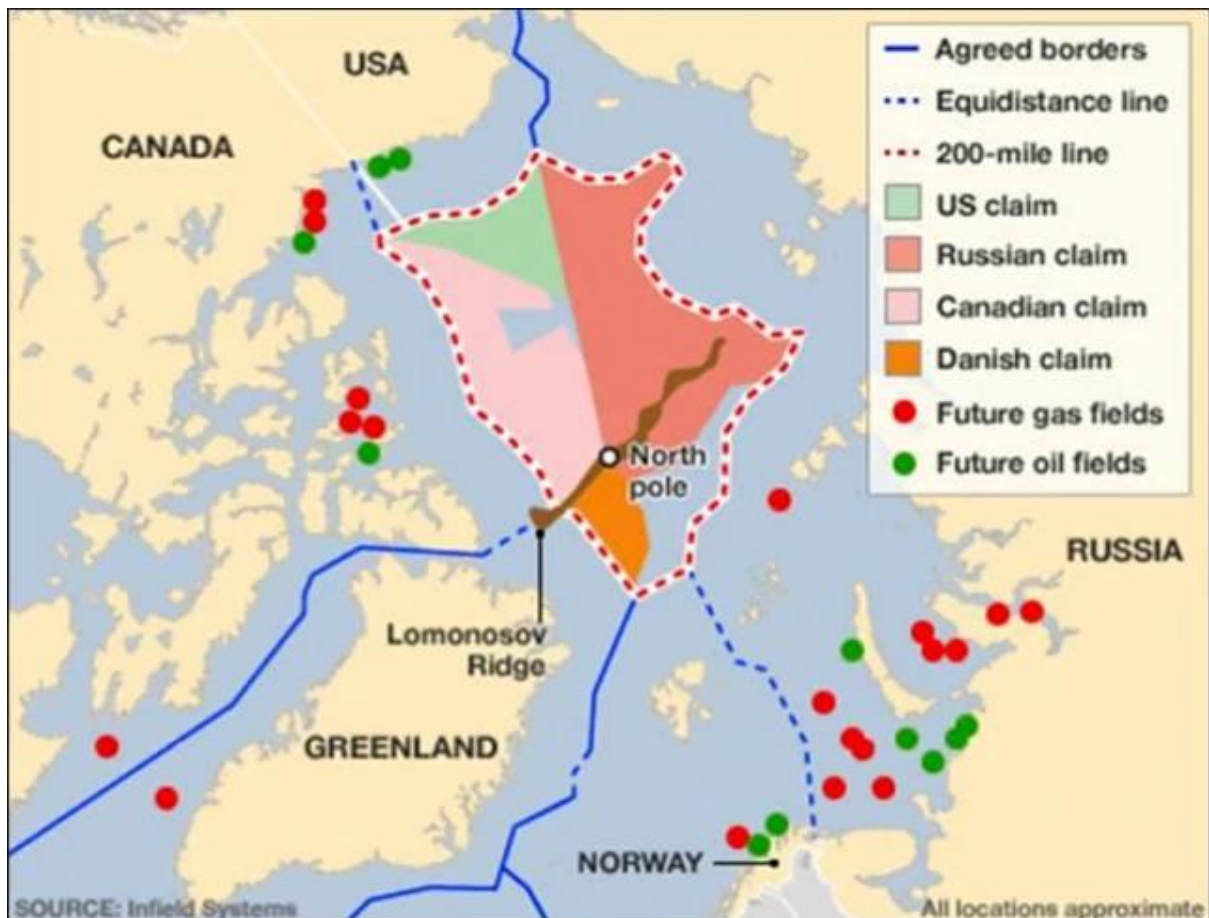
Παράρτημα 2: Αρκτικές ναυτικές διαδρομές

Πηγή:

- THE ARCTIC INSTITUTE. *Arctic Maps – Visualizing the Arctic* [online]. Available at: <https://www.thearcticinstitute.org/arctic-maps/> [Accessed at 18/7/2022]

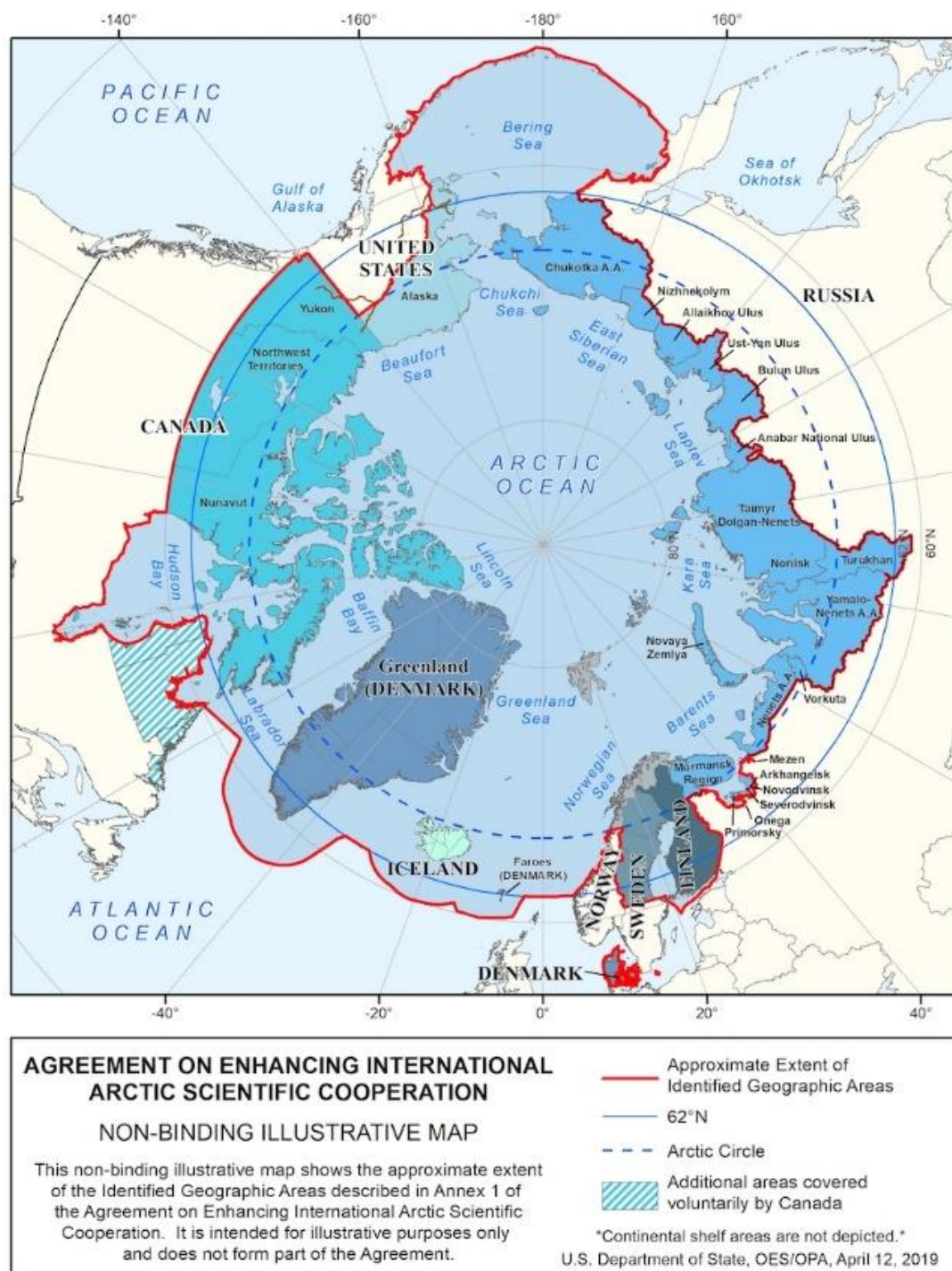
Παράρτημα 3: Αξιώσεις Υφαλοκρηπίδας στον Αρκτικό ωκεανό

Πηγή:

- Eurasian Geopolitics. *Arctic maps* [online]. Available at: <https://eurasiangeopolitics.com/arctic-maps/> [Accessed at 18/7/2022]

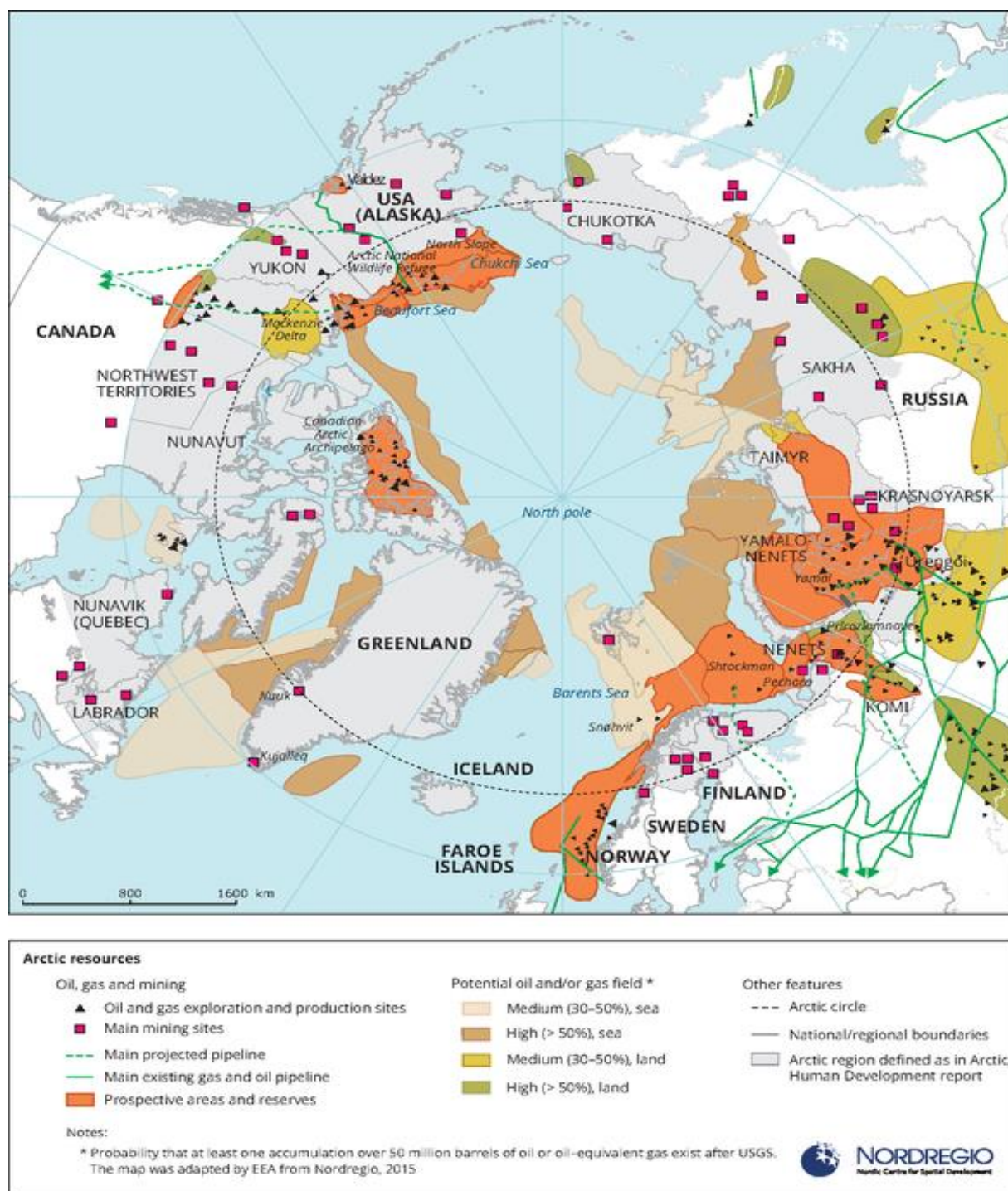
Παράρτημα 4: Περιοχές που καλύπτονται από την Συμφωνία για την ενίσχυση της διεθνούς επιστημονικής συνεργασίας της Αρκτικής

Πηγή:

- IASC. *Arctic Science Agreement* [online]. Available at: <https://iasc.info/cooperations/arctic-science-agreement> [Accessed at 20/7/2022]

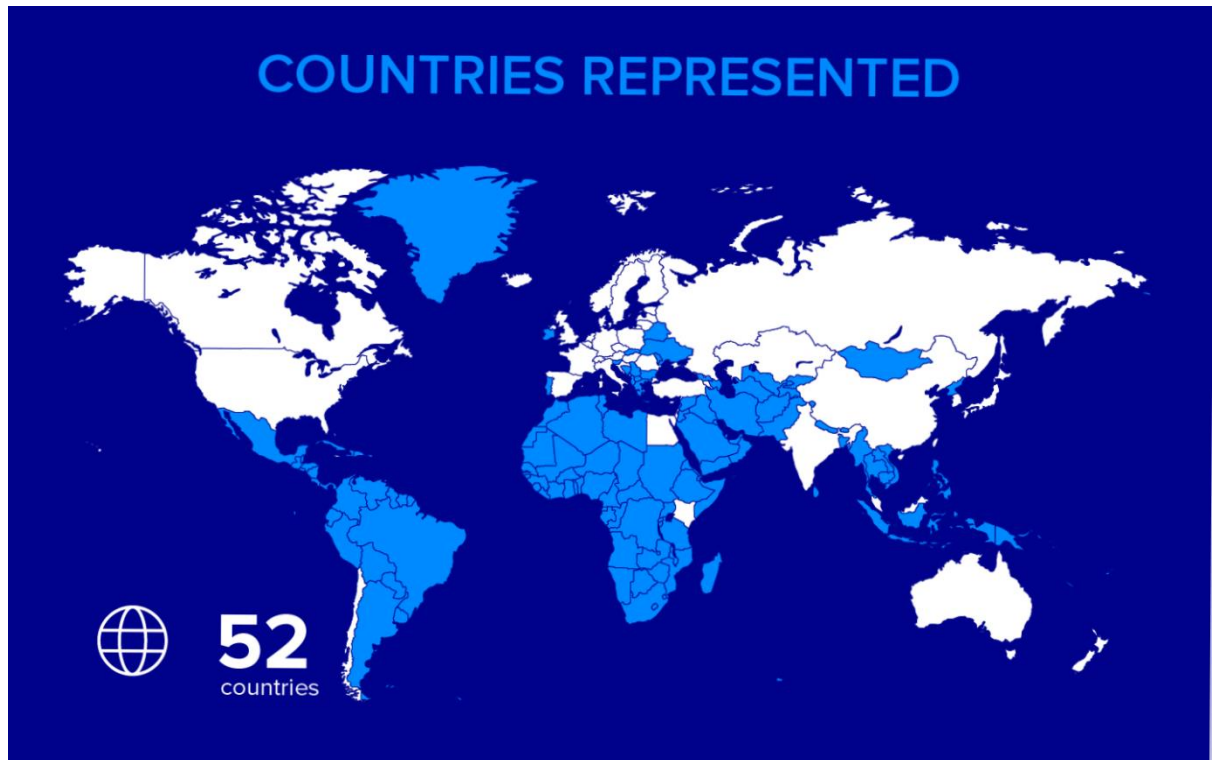
Παράρτημα 5: Αρκτικοί πόροι

Πηγή:

- European Environment Agency (EEA). (2017). *Arctic resources* [online]. Available at: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/arctic-resources> [Accessed at 8/7/2022]

Παράρτημα 6: Χώρες που συμμετείχαν στο 5^ο διεθνές Αρκτικό Φόρουμ της Ρωσίας το 2019

Πηγή:

- International Arctic Forum. (2019). *Outcomes of the 5th International Arctic Forum* [online]. Available at: <https://forumarctica.ru/en/the-forum/results/> [Accessed at 31/7/2022]

Παράρτημα 7: Το κενό GIUK (Greenland, Ireland, United Kingdom)

MAP 1

Iceland's Strategic Location in the North Atlantic

Πηγή:

- Heritage Foundation Research. (2016). *Iceland: Outsized Importance for Transatlantic Security* [online]. Available at: <https://www.heritage.org/global-politics/report/iceland-outsized-importance-transatlantic-security> [Accessed at 31/8/2022]